

31 januari 2019

LANDSCHAPSONTWIKKELINGSPLAN NIJKERK 2018

voor een robuust landschap

VOORWOORD

'Behoud en versterking van de kwaliteit van de aanwezige landschappen' is een belangrijk uitgangspunt voor het college van de gemeente Nijkerk. Dit LandschapOntwikkelingsPlan (LOP) laat zien welke kwaliteiten ons prachtige landschap heeft. Het is een mooie combinatie van menselijk handelen in een geschonken flora en fauna. Opvallend is de diversiteit aan aanwezige landschappen in de gemeente Nijkerk. Ieder landschap heeft zijn eigen karakteristieken, charme en kwaliteit. Deze landschappen vragen om behoud en versterking in het belang van de gemeente Nijkerk. Dit LOP geeft een stem aan die vraag! Als je tussen de regels doorleest, hoor je het landschap als het ware vragen om respect voor haar kwaliteit, om mooi gevonden te worden, maar ook om zorgvuldig met haar om te gaan en waar mogelijk in haar te investeren.

Het LOP is beschrijvend van aard en vormt daarmee een basis voor nog komende beleidsafwegingen over de ruimtelijke ontwikkeling in onze gemeente. In dit LOP is echter ook een heel praktisch instrumentarium opgenomen om lopende ontwikkelingen in het buitengebied van de gemeente Nijkerk zo vorm te geven dat het echt bijdraagt aan de versterking van het landschap.

Dit LOP mag en kan niet in de bureaula verdwijnen nadat het is vastgesteld. Dit document verdient een actieve plaats op het bureau als permanente inspiratiebron bij het ruimtelijk beleid. Ik gun het vooral een plaats in het hoofd of zelfs in het hart van alle betrokkenen.

Wim Oosterwijk

Wethouder Ruimtelijke ontwikkeling/planologie

LANDSCHAPSONTWIKKELINGSPLAN NIJKERK 2018

Status: vastgesteld door de gemeenteraad

Datum: 31 januari 2019

Opdrachtgever:

Gemeente Nijkerk
Kolkstraat 27, Postbus 1000
3860 BA NIJKERK

Adviseur / steller:

De Regt+Danz BNA ARCHITECTUUR & LANDSCHAP
Kasteel 24
3823 BM AMERSFOORT

INHOUD

1. Inleiding	4	3. Landschappelijke thema's	15	Bijlagen	73
1.1 Aanleiding	4	3.1 Landbouw	15	I Landschapsanalyse en cultuurhistorie	74
1.2 Doel	4	3.2 Natuur	17	I.1 Aardkunde	74
1.3 Status	5	3.3 Water	21	I.1.1 Geologie en geomorfologie	74
1.4 Werkwijze	5	3.4 Landschapsbeeld	23	I.1.2 Reliëf	74
1.5 Leeswijzer	5	3.5 Recreatie	23	I.1.3 Bodem	74
		3.6 Wonen en werken in het buitengebied	25	I.2 Cultuurhistorie	78
2. Landschappelijk streefbeeld	8	4. Ontwerprichtlijnen	27	I.2.1 Algemene ontginningsgeschiedenis	78
2.1 Landschappelijke deelgebieden	8	4.1 Schema van de werkwijze met ontwerprichtlijnen	28	I.2.2 Cultuurhistorische waarden	79
2.1.1 Polderlandschap	8	4.2 Polderlandschap	30	II Beleid	87
Randmeerkust	8	4.3 Slagenlandschap	34	II.1 Beleid en regels omtrent het landschap	87
Polder Arkemheen	9	Veenontginningen westelijk van de snelweg A28	35	II.1.1 Omgevingsvisie en -verordening Gelderland	87
Streefbeeld Arkemheen	9	Slagenlandschap Slichtenhorst en Hoevelaken	37	II.1.2 Provincie Gelderland: Agenda Landschap	87
2.1.2 Slagenlandschap	9	Jonge veen- / turfontginning bij Nijkerkerveen	39	II.1.3 Provincie Gelderland: Ambitiedocument Natuur	88
Veenontginningen westelijk van de snelweg A28	10	4.4 Kampenlandschap	47	II.1.4 Regionaal Beleid voor Landschap	88
Slagenlandschap Slichtenhorst en Hoevelaken	10	4.5 Jonge heideontginningen met heiderestanten	56	II.1.5 Beheerplan Natura 2000 gebied 56 - Arkemheen	88
Jonge veen- / turfontginning bij Nijkerkerveen	10	4.6 Gereedschapskist met landschapselementen	65	II.1.6 Ontwikkeling Menukaart	89
Streefbeeld slagenlandschap	11			II.1.7 Bestemmingsplan buitengebied	89
2.1.3 Landschap van de hogere zandgronden	11			II.1.8 Functieveranderingsbeleid	89
Kampenlandschap	11			II.1.9 Natuurwetgeving	89
Streefbeeld kampenlandschap	12			II.1.10 Omgevingswet	89
Jonge heideontginningen	13			II.2 Afstemming met buurgemeenten	90
Heiderestanten	13			II.2.1 LOP Ermelo-Putten 2011 - 2021	90
Streefbeeld jonge heideontginningen en heiderestanten	13			II.2.2 LOP Gemeenten Gelderse Vallei (waaronder Barneveld en Leusden)	90
				II.2.3 Beleidsvisie Groene Blauwe Structuur - Amersfoort 2004	90
				II.2.4 Ontwikkeling Groene Buffer Nijkerk-Amersfoort-Hoevelaken	90
				II.2.5 Uitvoeringsplan Hoevelakense Bos	
				II.2.6 Integrale ontwikkelingsvisie De Laakpolder	91
				III Overzicht en kaarten leefgebieden diersoorten	92
				IV Literatuurlijst, bronnen en werkgroep	96

1. INLEIDING

1.1 Aanleiding

De gemeente Nijkerk heeft een buitengebied met prachtige landschappen. De ligging van Nijkerk tussen Veluwe en Randmeren maakt dat op korte afstand verschillende landschapstypen voorkomen; het gebied loopt van hoog en droog naar laag en nat. De stad Nijkerk ligt uniek op het kruispunt van deze verschillende landschappen.

De druk op het buitengebied is groot. Steden en dorpen moeten groeien, agrarische bedrijven maken plaats voor nieuwe functies, mensen willen recreëren, bedrijven willen uitbreiden, de natuur moet leven. Zonder zorg en aandacht voor de landschappen gaan deze op elkaar lijken. Terwijl het heel belangrijk is om de diversiteit te behouden en te versterken. Elk landschap vertelt een eigen verhaal. Ruimtelijke verscheidenheid in het buitengebied betekent ook een grotere biodiversiteit, nodigt uit tot recreëren, is goed voor de gezondheid en voor de lokale economie. De verschillende landschappen zijn het groene kapitaal van de gemeente Nijkerk en haar inwoners. De urgentie is groot om dit groene kapitaal ook voor toekomstige generaties te behouden.

De zorg om het groene kapitaal is niet de enige aanleiding voor de actualisatie van het Landschapsonwikkelingsplan (LOP). Ook beleid en wetgeving blijven in beweging. Naar verwachting treedt in 2021 de Omgevingswet in werking. Deze wet schrijft voor dat elke gemeente onder andere moet beschikken over een Omgevingsvisie. De gemeente Nijkerk begint nu met het vormgeven van het proces om de Omgevingsvisie te maken. Een geactualiseerd LOP, dat verankerd is het bestemmingsplan, is één van de kaders voor de keuzes die in de Omgevingsvisie moeten worden gemaakt. De analyse van het landschap is daarom een belangrijk onderdeel van het LOP.

Anders dan nu stelt de Omgevingswet het initiatief centraal in plaats van het beleid. Planvorming in de ruimtelijke ordening zal uitgaan van een uitnodigingsplanologie in plaats van de toelatingsplanologie. Het LOP moet daarom initiatiefnemers gaan inspireren om met hun ontwikkelingen een bijdrage te leveren aan de Omgevingskwaliteit van Nijkerk. Het LOP is daarom communicatiever en meer beeldend dan voorheen en bevat naast landschappelijke streefbeelden duidelijke handvatten in de vorm van ontwerprijlijnen en een gereedschapskist.

Deze handvatten zijn ook al bruikbaar voor de Menukaart Regio FoodValley die waarschijnlijk eind 2018 in werking treedt. De Menukaart is gemaakt vanuit het besef dat verduurzaming alleen mogelijk is als er ook investeringsruimte is. Met behulp van het geactualiseerde LOP krijgen initiatiefnemers bij aanvang van het uitwerken van een plan concrete ontwerprijlijnen mee. Initiatiefnemers dienen hiermee rekening te houden bij hun planontwikkeling. Daarmee wordt een bijdrage geleverd aan het versterken van de landschappen in de gemeente Nijkerk. Het LOP is natuurlijk ook uitgangspunt voor initiatieven en projecten van de gemeente Nijkerk zelf.

1.2 Doel

Sinds juni 2018 is de nieuwe coalitie in de gemeente Nijkerk gestart. In het coalitieakkoord van 2018 'Verbinden met Ambitie' van de coalitiepartijen ChristenUnie, SGP, Pro 21 en VVD staat: 'Ons centrale uitgangspunt ishet behouden en versterken van de kwaliteit van de aanwezige landschappen en bufferzones....' Het LOP geeft uitleg en handvatten om dit uitgangspunt te verwezenlijken. Het LOP is de basis om **landschapsinclusief** te handelen en is een hulpmiddel voor burgers en bedrijven in het buitengebied om een bijdrage te leveren aan het versterken en herkenbaarder maken van de verschillende landschappen.

Het voorliggende LOP heeft daarom drie subdoelstellingen:

- **BEWUSTWORDING CREËREN** door de diversiteit van het landschap (landschapstypen) duidelijk in beeld te brengen middels beeldmateriaal en beschrijvingen (landschapsindeling).
- De intrinsieke kwaliteiten van de verschillende landschapstypen **BEGRIJPELIJK MAKEN** door deze te benoemen en uit te lichten.
- **BEHULPZAAM ZIJN** door de initiatiefnemer te begeleiden en te ondersteunen door middel van ontwerprijlijnen en voorbeelden om mee aan de slag te gaan.

Landschapsinclusieve benadering

De landschapsinclusieve aanpak betekent ruimtelijke ontwikkeling met expliciete aandacht voor de kwaliteit van het landschap. Dat wil niet zeggen dat het bestaande landschap te allen tijde ongewijzigd moet blijven. Wel dienen de landschappelijke kwaliteiten in de afwegingen wordt meegenomen.

Alle ontwikkelingen die grote impact hebben op het landschap moeten oplossingen in zich meedragen voor aanzienlijke verbetering en versterking van intrinsieke landschappelijke waarden / 'DNA' van een gebied.

Ook bij lokale ruimtelijke projecten is een landschapsinclusieve benadering gewenst. De gemeente wil initiatiefnemers daarbij ondersteunen en via het nieuwe Landschapsonwikkelingsplan (LOP) handvatten bieden voor plannen en ontwikkelingen die economisch goed zijn maar ook het landschap versterken.

1. INLEIDING

1.3 Status, relatie andere beleidsplannen en uitvoering

Dit LOP vervangt het LOP 2005-2015. Zoals eerder aangegeven is het LOP (verankerd in het bestemmingsplan) één van de kaders voor de Omgevingsvisie en is het een handvat en inspiratiebron voor initiatiefnemers die volgens de Menukaart moeten werken.

Omdat het groene kapitaal niet alleen aanwezig is in het buitengebied maar ook in de stad, zal in het najaar het Groenstructuurplan voor de kernen worden herzien. De lijnen van het LOP worden doorgetrokken in de stad, zodat een groennetwerk in de gemeente Nijkerk ontstaat. **Biodiversiteit** en klimaatadaptatie krijgen een duidelijke plek in het Groenstructuurplan.

Een uitwerking van het LOP is de aanpak ten aanzien van de bermen in Nijkerk. Nijkerk wil inzetten op ecologisch bermenbeheer. De bermen zijn voornamelijk gemeenteground en kunnen dienen als ecologisch netwerk die natuur in de kernen met het buitengebied verbindt. Tegelijk kan deze groene structuur de recreatieve verbinding, ook tussen stad en land, aantrekkelijker maken.

Het LOP geeft geen ontwerprichtlijnen ten aanzien van bebouwing. Als aanvulling op het LOP wordt daarom een apart Beeldkwaliteitsplan voor het buitengebied van Nijkerk opgesteld. Het LOP, het Groenstructuurplan en het Beeldkwaliteitsplan Buitengebied vormen samen een drieluik voor het groene kapitaal van de gemeente Nijkerk.

De samenleving verandert van verzorgingsstaat naar een participatiesamenleving. Burgers worden uitgenodigd initiatieven te ontplooiën en uitgedaagd te investeren in het versterken van de landschappen in Nijkerk. De gemeente wil met dit LOP initiatiefnemers faciliteren en inspireren. Het LOP is inspiratiebron voor landschapsinclusief werken, hierbij wordt landschap op voorhand meegenomen bij het uitwerken van initiatieven en het maken van (gemeentelijke) plannen.

De gemeente zet mede financiering in voor het verkrijgen van landschapssubsidies. De raad wordt op de hoogte gehouden van projecten die ingezet worden om het landschap te versterken.

1.4 Werkwijze

Een gedegen analyse van het landschap en de cultuurhistorie van de gemeente Nijkerk vormt de basis voor dit LOP. Onder begeleiding van een projectgroep heeft een extern bureau deze analyse zorgvuldig uitgevoerd en op basis daarvan het landschappelijk streefbeeld en de ontwerprichtlijnen opgesteld.

Bij de actualisatie van het LOP is een brede adviesgroep van deskundigen en belanghebbende betrokken geweest (zie colofon pagina 96). De leden van de adviesgroep hebben in verschillende gesprekken hun specifieke kennis, zorgen en wensen overgedragen en toegelicht.

Daarnaast hebben twee workshops plaatsgevonden:

- Eerste bijeenkomst in de analysefase
- Tweede bijeenkomst ten behoeve van het opstellen van de ontwerprichtlijnen

In de workshops hebben de leden van de adviesgroep de tussenresultaten kunnen aanvullen.

De adviesgroep heeft tevens schriftelijk kunnen reageren op het concept LOP, alvorens het in het College van Nijkerk is besproken. Vervolgens heeft het ontwerp LOP 4 weken ter inzage gelegen.

De leden van de adviesgroep hebben met hun kennis en toewijding een waardevolle input geleverd voor de actualisatie van het LOP voor Nijkerk.

Naast de adviesgroep heeft afstemming plaatsgevonden met de projectgroep Omgevingsvisie, omdat het LOP een belangrijk grondslag voor de Omgevingsvisie vormt. Immers 'Ons centrale uitgangspunt ishet behouden en versterken van de kwaliteit van de aanwezige landschappen en bufferzones....', aldus het Coalitieakkoord 2018-2022.

1.5 Leeswijzer

Het schema op pagina 6 geeft de opzet van het LOP met de hoofdstukken en onderverdeling weer.

Hoofdstuk 2 'Landschappelijk streefbeeld' richt zich vooral op de bestaande en gewenste landschappelijke structuren en kenmerken.

Hoofdstuk 3 'Thema's' benoemt de belangrijke thema's die spelen in het buitengebied en landschap van de gemeente Nijkerk.

Hoofdstuk 4 'Ontwerprichtlijnen' is opgesteld om de initiatiefnemer te informeren en te inspireren bij het vervaardigen van een inrichtingsplan voorzien van een adequate landschappelijke inpassing in het kader van een nieuwe ontwikkeling.

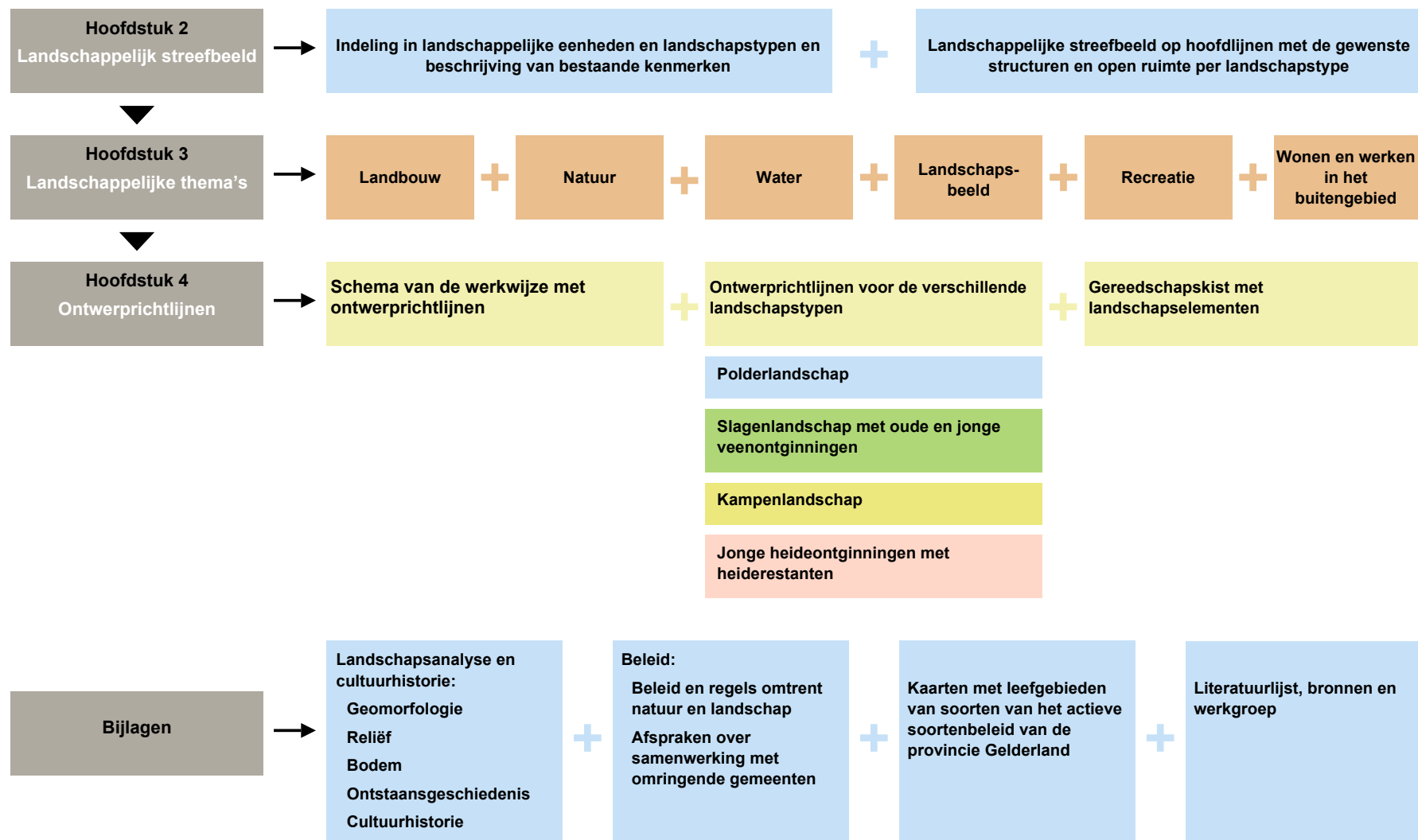
Aanvullende informatie over de landschappen en de ontstaansgeschiedenis van de gemeente Nijkerk is in de bijlage te vinden. Hier wordt ook het actuele beleid omtrent natuur en landschap behandeld.

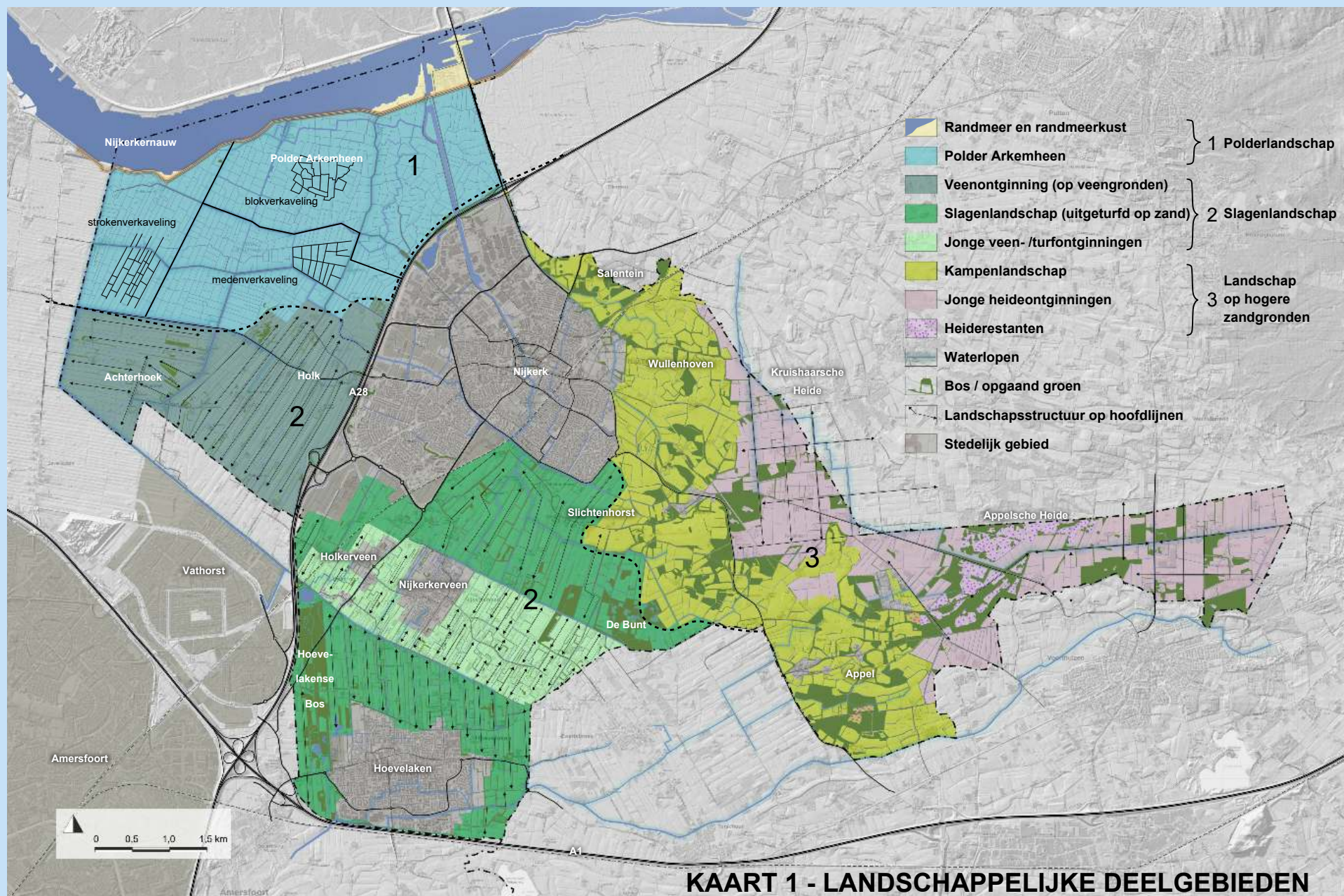
Biodiversiteit

Biodiversiteit of biologische diversiteit omvat de verscheidenheid aan levensvormen (kleinste bacteriën, schimmels, soorten fauna en flora et cetera) binnen een klein ecosysteem (zoals een berm) of grote landschappelijke eenheid (zoals de Gelderse Vallei). De biodiversiteit wordt vaak gebruikt als een indicator voor de gezondheid van een ecosysteem of gebied. De aanwezige biodiversiteit wordt gemonitord en vergeleken met historische gegevens of gegevens uit vergelijkbare gebieden.

Voor het behoud van biodiversiteit is niet alleen de kwantiteit aan verschillende soorten belangrijk maar ook de kwaliteit. Sommige zeldzame soorten komen alleen voor in gebieden die relatief soortenarm zijn. Polder Arkemheen is een voorbeeld van een dergelijk gebied.

1. INLEIDING

2. LANDSCHAPPELIJK STREEFBEELD

Het landschappelijke streefbeeld schetst de gewenste structuren en open ruimte van het toekomstige landschap zodat de oorspronkelijke verschillende landschappen van de gemeente Nijkerk weer herkenbaar worden.

Het behoud van bestaande landschappelijke kernkwaliteiten is uitgangspunt. Elementen, structuren en patronen uit het verleden bieden houvast voor de herkenning van de verschillende landschapstypen. Het betekent echter niet dat de landschappelijke eenheden en structuren met dezelfde contouren terug moeten. Het landschappelijke streefbeeld gaat uit van het 'DNA' van de verschillende landschappen en niet van een historiserende benadering.

Functionele ruimtelijke afwegingen worden in de Omgevingsvisie getroffen. Het landschap is hiervoor het vertrekpunt.

Het LOP richt zich nadrukkelijk op de volgende hoofdlijnen:

- **Versterking van de verschillende landschappen** van de gemeente Nijkerk en beleefbaar maken van de verschillen is een belangrijke uitgangspunt voor inpassing van nieuwe ontwikkelingen en de landschappelijke versterking van de stads- en dorpsranden. (Zie kaart 2 - Landschappelijk streefbeeld op pagina 14)
- Ontwikkeling van een **sterke landschappelijke structuur** in het buitengebied als kader voor noodzakelijke opgaven als klimaatadaptatie, energietransitie, veranderingen in de landbouw (verduurzaming, schaalvergroting en bedrijfsbeëindiging).
- **Versterking en het beleefbaar maken van het cultuurhistorische erfgoed.** De gemeente Nijkerk kent een grote variatie aan cultureel erfgoed in de vorm van karakteristieke ontginningsspatronen en bijbehorende waterhuishouding, bebouwing, beplanting en historische landgoederen. De waarde van dit erfgoed staat onder druk door veranderingen in het grondgebruik. (Zie kaart 18 - Cultuurhistorische waarden op pagina 86)
- **Behoud en versterking van natuurgebieden** van de gemeente Nijkerk. De verschillende landschappen herbergen natuur met een hoge biodiversiteit. De ecologische verbindingen tussen deze gebieden dienen behouden en versterkt te worden. (Zie kaart 4 - Natuur op pagina 18)
- **Verzachten van stadsranden** en aandacht voor de ruimtelijke kwaliteit in de overgang van de bebouwde kom naar het buitengebied. (Zie kaart 7 - Landschapsbeeld en recreatie op pagina 24)

- **Verduurzaming van het recreatieve netwerk** en het benutten van kansen op recreatief vlak. De kansen die het landschap biedt voor uitloop en het recreatief medegebruik worden al volop benut. Er dienen meer voorzieningen getroffen te worden om de toenemende recreatieve druk en bedreigingen voor het landschap in goede banen te leiden. (Zie kaart 7 - Landschapsbeeld en recreatie op pagina 24)

2.1 De landschappelijke deelgebieden

Het landschap van de gemeente Nijkerk is gevarieerd. Om de landschappelijke waarden beter te kunnen bepalen, worden de drie verschillende landschappelijke eenheden en de daarbij horende acht landschapstypen afzonderlijk beschreven. (Zie kaart 1 - Landschappelijke deelgebieden op pagina 7).

2.1.1 Polderlandschap

De landschappelijke eenheid Arkemheen is ontstaan onder invloed van de zee en bestaat uit twee delen die door de Zeedijk gescheiden worden:

1. Randmeerkust
2. Polder Arkemheen.

Randmeerkust

De Randmeerkust bestaat uit een smalle oeverstrook tussen de Zeedijk en het Nijkerkernauw. De oeverstrook is vrijwel over de hele lengte van de Zeedijk heel smal en de waterlijn ligt direct aan de voet van de Zeedijk. Op sommige plaatsen, met name bij de bochten in de Zeedijk, is deze strook breder. In deze oeverstroken zijn waardevolle natuurgebieden aanwezig.

Landstukken bij de monding van de Arkervaart zijn voor recreatieve doelen aangelegd zoals jachthaven, camping en strandbad met speelweide. Het recreatiecomplex bij Nieuw Hulckesteijn wordt nog verder uitgebreid. Een natuurstrook bevindt zich aan de westzijde van het recreatiecomplex.

Op de provinciale grens tussen Flevoland en Gelderland en de gemeentelijke grens tussen Nijkerk en Putten gaat het Nijkerkernauw via het sluisencomplex over in het Nuldernauw.

De Zeedijk is als duidelijke scheiding tussen de Randmeerkust en de polder Arkemheen een belangrijk en cultuurhistorisch waardevol landschapselement. Vanaf de dijk is het weidse landschap (Randmeerkust en polder Arkemheen) bijzonder goed

Sluisencomplex en recreatiepark Nieuw Hulckesteijn

Boerderij aan de voet van de Zeedijk

Zeedijk en oever van het Nijkerkernauw

2. LANDSCHAPPELIJK STREEFBEELD

waarneembaar. De verschillende vegetaties op de hellingen van de Zeedijk (zuid- en noordkant) verrijken het landschap.

Polder Arkemheen

Polder Arkemheen bestaat vanaf de veertiende eeuw. Dijken en kaden werden aangelegd ter bescherming van lage landen. Voordat het gebied werd ingepolderd was de polder van Arkemheen een veengebied.

Polder Arkemheen is een zeer open landschap met weinig bebouwing en weinig opgaand groen. Rust en ruimte zijn kernwaarden van het polderlandschap.

In de polder op het grondgebied van de gemeente Nijkerk komen drie verschillende verkavelingstypen voor. Het westelijke deel is gekenmerkt door klei op veen en een strokenverkaveling. De stroken zijn van noordoost naar zuidwest gericht. De regelmatige wijze van verkavelen wijst op een systematische en planmatige ontginning.

Het noordelijke middengebied heeft een dikke kleilaag die tijdens de vele overstromingen is afgezet. Hier komt de minste bebouwing voor. De onregelmatige blokverkaveling en de vele nog aanwezige meanderende sloten (voormalige kreken) in dit gebied wijzen op een individuele wijze van ontginning.

Zuidelijk van Ark en in het Puttense deel van de polder komen medenverkavelingen voor. Hier is sprake van een systematische ontginning met een regelmatige verdeling van gemeenschappelijke hooi- en weidelandcomplexen.

De oude veenontginning met de herkenbare verschillende verkavelingspatronen, deels grillig, deels regelmatig, met plaatselijk kronkelende sloten (voormalige kreken) en de oude boerderijen op terpen of pollen aan de rand van de open polder zijn cultuurhistorisch en landschappelijk van hoge kwaliteit. Ieder perceel wordt begrensd door sloten en watergangen. Alle watergangen en sloten zijn met elkaar verbonden en vormen een systeem.

Arkemheen is een bijzonder landschap van rust en ruimte. De open graslanden met een hoog waterpeil herbergen beschermde natuurgebieden van internationaal belang (Nationaal Landschap en Natura 2000). Door stedelijke groei (voornamelijk vanuit Bunschoten en Amersfoort-Vathorst) komen de rust en de openheid enigszins onder druk te staan. Met name de open verbinding tussen de polder Arkemheen en de polders in de omgeving van de Eem ('de Wespentaille') wordt steeds smaller.

Het beschermde weidevogelgebied (Natura 2000) is van hoge kwaliteit. De water- en rietmoerasgebieden vormen een samenhangende structuur met waardevolle natte natuur.

Streefbeeld Polderlandschap

In het noordwestelijke deel van de gemeente Nijkerk is behoud en versterking van de aanwezige landschappelijke waarden essentieel. In deze kwetsbare omgeving vraagt het recreatiegebied bij Nieuw Hulckesteijn - ook in de toekomst - om de nodige aandacht met betrekking tot natuur en landschap. De verschillende vegetaties op de dijkhellingen dienen behouden te blijven.

Het polderlandschap moet de extreme openheid behouden en de open verbinding tussen de polder Arkemheen en de polders in de omgeving van de Eem (de Wespentaille) moet gewaarborgd blijven. Behoud van landschappelijke, cultuurhistorische en natuurwaarden zijn in de polder Arkemheen de belangrijkste doelstellingen:

- Extreme openheid en rust
- Kenmerkende perceelsstructuren (stroken-, meden- en blokverkaveling)
- Watersysteem met kreken en sloten
- Bijzondere bebouwing (Stoomgemaal Arkemheen en oude agrarische bebouwing op pollen en terpen)
- Natuurwaarden met weidevogelgebied en water- en rietmoerasgebieden
- Kwaliteit van de polderranden en overgangen naar omliggende landschappen en het stedelijke gebied

Bestaande erven en agrarische bedrijven dienen bij veranderingen landschappelijk heel zorgvuldig ingepast te worden. Beplanting mag alleen op het erf zelf worden toegevoegd. Bosaanplant is hier niet toegestaan.

2.1.2 Slagenlandschap

In het zuiden van de polder Arkemheen ligt een veenontginning die niet de kenmerkende openheid heeft van een polder en die in lange slagen (ook stroken genoemd) verkaveld is. Slagenlandschappen zijn ook zuidelijk van de kern Nijkerk aanwezig. Van deze gebieden wordt aangenomen dat ze als veengebied zijn ontgonnen. Er komt veel meer bebouwing en begroeiing voor. Boomsingels langs sloten en lijnvormige

Open polder

Weideland

Kreek in de polder

2. LANDSCHAPPELIJK STREEFBEELD

houtwallen structureren het landschap. Er zijn drie typen veenontginningen met eigen kenmerken te onderscheiden:

3. Veenontginningen westelijk van de snelweg A28
4. Slagenlandschap Slichtenhorst en Hoevelaken
5. Jonge veen- / turfontginning bij Nijkerkerveen

Veenontginningen westelijk van de snelweg A28

De veenontginningen westelijk van de snelweg A28 liggen op zeer lage gronden. Bij hoge vloed overstroomden de laagste delen met als gevolg een plaatselijke afzetting van een kleilaag op het zand of op het veen. In de omgeving van Achterhoek komen nog veengronden voor. De grondwaterstand in dit gebied is hoog.

Het landschap is van oudsher verdeeld in zeer lange en van oorsprong zeer smalle stroken (voornamelijk grasland). Sloten voerden het water af naar de Laak. De akkers lagen op de hogere en drogere gronden en oorspronkelijk was een deel van de percelen als bosje in gebruik. Bos lag vooral op de laagste percelen, die mogelijk zijn ontstaan door turfwinning. Op de hogere delen, midden op de stroken, staan ook boerderijen. Lange rechte zandwegen verbinden deze boerderijen met de openbare weg, de oost-west gerichte Bunschoterweg. De wegen worden vaak door (knot)bomen begeleid. De Palestinaweg (noord-zuid) is een kenmerkende weg met laanbeplanting. Ook enkele sloten hadden vroeger als vaarweg een verbindende functie tussen de boerderijen en de openbare wegen. De percelen en sloten waren begeleid door elzensingels en rijen (knot)wilgen.

Het landschap van Achterhoek heeft een afwijkende indeling ten opzichte van de omgeving en is minder regelmatig verkaveld. Op de langgerekte trapezevormige percelen bevinden zich broek- en rabatbossen met als gevolg een bijzonder en verrassend beeld in het landschap.

De veenontginningen zuidelijk van de Bunschoterweg en noordelijk van de Laak vormen een cultuurhistorisch en ruimtelijk waardevol halfopen landschap. Als overgangsgebied tussen de oprukkende stedelijke gebieden van Amersfoort-Vathorst en de open polder Arkemheen fungeert het gebied als (zicht)buffer.

Slagenlandschap Slichtenhorst en Hoevelaken

Ook het landschap ten oosten en westen van Hoevelaken en rond Slichtenhorst is een slagenlandschap. De ontginning van de gebieden rond Slichtenhorst is in de Middeleeuwen begonnen.

Het gebied bij Hoevelaken is vermoedelijk in de veertiende eeuw ontgonnen. Plaatselijk werd ook veen gestoken als brandstof. Het voormalige veen is geheel verdwenen en het onderliggende zand is aan het oppervlak komen te liggen. Door inklinking heeft mogelijk een reliëfinversie plaatsgevonden. Slichtenhorst ligt op een licht hogere dekzandrug en was gemakkelijker te ontwateren. Dit gebied is nooit overstroomd vanuit de Zuiderzee. Er is hier geen klei afgezet. Hoewel het maaiveld daalde, werd zand beter ontwaterd dan het vroegere veen. Het landschap rond Slichtenhorst is mede door het aanwezige reliëf minder strak in stroken verdeeld. Het landschap is minder kleinschalig en heeft een relatief open karakter. Door verspringingen en hoeken in de verkavelingspatronen zijn ook kenmerken van het kampenlandschap plaatselijk aanwezig. Met name in de omgeving van de Bunt, langs de loop van de Brede Beek en bij de bochtige Slichtenhorsterweg zijn deze onregelmatige landschappelijke kenmerken enigszins zichtbaar.

Het landschap van Hoevelaken is duidelijk noord-zuid gericht. Aan de noordzijde van Hoevelaken heeft het kleinschalige slagenlandschap een hoge bebouwingsgraad. Ook het Hoevelakense Bos heeft een langgerekte rechthoekige vorm. Dit rijksmonumentale landgoed bestaat uit bos op natte gronden, oude lanen met monumentale bomen, waterpartijen, kleine graspercelen en open akkers omzoomd door houtwallen. Aan de zuidzijde van Hoevelaken loopt de Hoevelakensche Beek. Ondanks dat de loop van de beek is rechtgetrokken, vertoont het landschap kenmerken van een kleine beekdal.

Het slagenlandschap van Slichtenhorst en Hoevelaken is een eeuwenoud landbouwgebied waar van ongeveer 1650 tot 1850 vrij intensief tabak werd geteeld. Het is een slagenlandschap met lange houtelementen (elzensingels en houtwallen), beken, bospercelen, graslanden, akkerbouwlanden en natuurgebieden. De natuurgebieden liggen in het venige kwelgebied met broekbossen, vochtige heide en natte schraallanden. De Bunt en omgeving zijn hierbij waardevolle natuurgebieden met diepe en lokale kwel, gradiënten in de bodem en omvatten bijzondere botanische kwaliteiten.

Jonge veen- / turfontginning bij Nijkerkerveen

Het moeilijk toegankelijke Grauwe Veen op de grens tussen Utrecht en Gelderland in de omgeving van Nijkerkerveen is lang woeste grond gebleven. De ontginning begon met turfwinning en was niet systematisch maar vond plaats op individuele wijze door boeren voor eigen gebruik. Het gebied werd pas echt ontgonnen in de achttiende eeuw. De verkaveling is niet al te

2. LANDSCHAPPELIJK STREEFBEELD

regelmatig en bestaat uit smalle stroken grond. In het gebied is een voor Nijkerkerveen typerend bebouwingspatroon ontstaan met een grote hoeveelheid en diversiteit aan huisjes en boerderijen op een strook.

Het landschap is kleinschalig en 'druk' met kleine percelen die oorspronkelijk van elkaar gescheiden waren door eikenhakhout, elzen en wilgen. Oostelijk van Nijkerkerveen komt diepe kwel voor.

In vrijwel alle gebieden van het type slagenlandschap zijn sloten gedempt om de landbouwstroken te verbreden. Hierdoor zijn geleidelijk belangrijke begeleidende landschapselementen als elzensingels, houtwallen en laanbeplantingen verdwenen. Op veel erven wordt vaak geen inheemse beplanting toegepast. Ook het bebouwingsbeeld is tamelijk diffuus. Het karakter van het slagenlandschap en de herkenbaarheid komt hierdoor onder druk te staan.

Streefbeeld slagenlandschap

3. Veenontginningen westelijk van de snelweg A28

De herkenbaarheid van de veenontginningen westelijk van de snelweg A28 is vervaagd. Een versterking van de boomsingels aan de randen van de sloten en het behoud van de smalle stroken hooi-, weide- en akkerland zorgt voor een geleidelijke overgang van het open polderlandschap van Arkemheen naar het veenontginningslandschap. Verder naar het zuiden bieden langwerpige bospercelen een landschappelijke buffer naar het stedelijke gebied van Amersfoort-Vathorst. De bospercelen kunnen een landschappelijke geleiding geven aan ontwikkelingen in de periferie van de stad. De oude structuren en bospercelen in de omgeving van Achterhoek en De Veenhuis moeten behouden blijven en kunnen versterkt worden.

4. Slagenlandschap Slichtenhorst en Hoevelaken

Het karakter in het oostelijke slagenlandschap in de omgeving van Slichtenhorst en Hoevelaken dient versterkt te worden door het herstel van boomsingels op de grens van de lange en smalle percelen. Er liggen kansen om wateroverlast in dit gebied te voorkomen door verbreding van de sloten. De inrichting van natuurvriendelijke oevers behoort tot de mogelijkheden. Belangrijk is hierbij de aanwezige (diepe) kwel niet te verstoren.

Om het landgoed van het Hoevelakense Bos beleefbaar te houden moeten de lange open stroken aan de randen behouden blijven.

5. Jonge veen- / turfontginning bij Nijkerkerveen

In de jonge veen- / turfontginning in de omgeving van Nijkerkerveen is veel verspreide bebouwing aanwezig. De dynamiek en diversiteit van het gebied vraagt om een sterk landschappelijk raamwerk.

2.1.3 Landschap van de hogere zandgronden

Oostelijk van de stad Nijkerk richting de Veluwe begint het landschap van de hogere zandgronden. Grote verscheidenheid in grondsoorten en hydrologie zijn de basis voor een rijk en divers landschap waarin drie typen duidelijk herkenbaar zijn:

6. Kampenlandschap

7. Jonge heideontginningen

8. Heiderestanten

Kampenlandschap

Een kamp was een kleine, door houtwallen / houtsingels omgeven ontginning op de drogere gronden van dekzandruggen. Daar omheen lagen woeste gronden met bos, heide en groenlanden waar het vee kon grazen. Geleidelijk werden kampen uitgebreid en nieuwe wallen aangelegd. Kampontginningen zijn ontstaan vanaf de Vroege Middeleeuwen. Voorbeelden van kampontginningen liggen onder andere in de omgeving van Berencamp, Wullenhoven en Appel. De Kemna / Hof van Appel, waar de rentmeester van de abdij Elten zetelde, was ook een kampontginning.

Het kampenlandschap is een halfopen, kleinschalig landschap met onregelmatige en ongedwongen (mozaïek achtige) verkavelingspatronen. Het reliëf is geaccentueerd door afwisseling van dekzandruggen en dalvormige laagten. Er is een grote diversiteit aan landschapselementen zoals lanen, houtwallen, bomenrijen, solitaire bomen, droge en natte boscomplexen en kleinere hakboutsjes. Door deze landschapselementen zijn ook de open ruimten gevarieerd in omvang en vorm. Er komen besloten landschapsdelen (b.v. boscomplexen) voor alsook open gebieden (b.v. enges).

Smalle wegen met laanstructuur hebben een grillige vorm en volgen de hoogtelijnen.

Op de hogere en drogere gronden zijn de boerderijen, de drogere bossen en de kampontginningen met bouwlanden gelegen. Oude door de mens opgehoogde open akkers met rijke enkeerdgronden

Roggeveld in de overgang van kampen naar slagenlandschap

Kleinschalig kampenlandschap met akkerpeceel en steilrandje

Oude opgehoogde akker / eng

2. LANDSCHAPPELIJK STREEFBEELD

(engen) zijn hoger gesitueerd en zijn meestal door houtwallen omgeven. Deze oude engen zijn cultuurhistorisch en landschappelijk gezien van grote waarde. De eng van Ehrental / Schavenouw is een voorbeeld waar nog steeds akkerbouw plaatsvindt.

De verschillende beekdalen verrijken het landschap. In de lage gebieden komen graslanden, natte bosjes (deels rabatbosjes) en waterlopen voor.

Het beekdallandschap van de Nooienbeek met overgang van laag en nat naar hoog en droog is nog goed herkenbaar.

Nabij Den Akker is het landschap nauwelijks herkenbaar door de stallen die dwars over de landschappelijke overgang van hoog naar laag zijn gebouwd.

Landgoederen in verschillende verschijningsvormen zijn waardevolle onderdelen van het kampenlandschap (Salentein, De Neude en Appel). Ook Ehrental, Groot Ehrental en Klein Ehrental met bijhorende landerijen hebben de uitstraling en kenmerken van een (voormalig) landgoed.

Het kampenlandschap ontleent - naast de aardkundige kwaliteiten - zijn karakter aan de verschillende landschapselementen die er voorkomen:

Bossen en houtwallen:

- De omvang en vorm van houtelementen zijn divers
- Afhankelijk van de ondergrond en het reliëf komen natte broekbossen, rabatbos, of droog bos voor
- Houtelementen met inheems loofbos hebben een struikachtige ondergroei, een struikachtige mantelvegetatie en een kruidenzoom
- Houtwallen en bomenrijen geven kavelgrenzen aan en lanen begeleiden wegen

Akkers en bouwlanden:

- De vorm van de akkers is door de ondergrond bepaald (opgehoogd / bol, meestal langwerpig en onregelmatig)
- Plaatselijk komen steilrandjes voor
- Kruidenbermen en houtwallen omringen de akkers

Dalvormige laagten (met waterlopen)

- Afhankelijk van de ondergrond komen natte en droge, arme en rijkere graslanden voor
- Beken en waterlopen worden al dan niet begeleid door bomen (elzen / wilgen)

Oude boerderijen en hoeven

- Erven hebben typische boerderijen (hallenhuis, stal, bakhuis, schuur)
- Moestuinen, voortuinen en leibomen zijn kenmerkende elementen op een erf
- Solitaire bomen (soms monumentaal), hoogstamfruit, boomgaarden en/of hakhoutbosje (bomen op gras) markeren het erf

Buurtschappen

- Driedorp is een historisch en organisch gegroeid bebouwingslint aan de kruising van de Barneveldsestraat en de Slichtenhorsterweg
- De Appelsestraat is een verdicht bebouwingslint aan de tweesprong van de Appelsestraat en de Woudweg
- 't Woud is vanuit zijn geometrische opzet atypisch in dit landschap. In circa 1800 ontstond deze nederzetting

Streefbeeld kampenlandschap

Sluipenderwijs verdwijnen landschapselementen of delen daarvan. Vaak worden laanbomen gekapt wanneer inritten langs wegen worden aangelegd of verbreed. Ook gaat plaatselijk de vitaliteit van laanbomen achteruit. Houtwallen verdwijnen geheel of worden geleidelijk dunner en smaller door het weghalen van de mantel- en zoomvegetatie. Dan blijft van een houtwal alleen een bomenrij over.

Door het verdwijnen van landschapselementen wordt het landschap armer en opener en daardoor minder herkenbaar en leesbaar. De verscheidenheid van leefgebieden wordt kleiner en daarmee neemt de biodiversiteit sterk af.

Behoud en versterking van de organische structuren en de landschappelijke diversiteit (bijvoorbeeld dalvormige laagten met waterlopen, dekzandruggen met oude akkers en verschillende landschapselementen als houtwallen en bossen) van het kampenlandschap staan voorop. Plaatselijk zijn grotere open gebieden ontstaan. Door herstel van landschapselementen en het herplanten of aanplanten van bosschages en houtwallen kan het kampenlandschap zijn karakteristieke kleinschaligheid terugwinnen.

Behoud en versterking van de boomlanen langs wegen is een belangrijke doelstelling.

Uitgangspunt is hierbij het behoud van de vele cultuurhistorische kwaliteiten en de beeldbepalende en monumentale elementen.

Kleinschalig kampenlandschap

Geaccentueerd reliëf

Onregelmatige structuren in het kampenlandschap

Jonge heideontginningen

Tot de jonge heideontginningen worden landschappen gerekend die na circa 1900 zijn ontgonnen en die rond 1850 nog uit vochtige tot natte heide of onverdeelde broeklanden bestonden.

De heidevelden die halverwege de negentiende eeuw nog onontgonnen bleven, waren over het algemeen natter en moeilijker toegankelijk dan de eerder ontgonnen gebieden. Onder andere door de uitvinding van kunstmest en het toenemende gebruik van landbouwmachines vanaf het begin van de twintigste eeuw werd de ontginning van de armere gronden mogelijk. Het betrof grotere gebieden die voor de landbouw werden omgevormd tot heel regelmatige (soms vierkante) percelen.

De vele oude slingerende driftwegen over de heide zijn verdwenen en hebben plaats gemaakt voor nieuwe rechte zandpaden en wegen. De zandpaden zijn landschappelijk zeer waardevol door hun esthetische verschijning en door de bijzondere schrale randvegetatie (natuurwaarde). Karakteristiek is het wegenpatroon van de Appelsche en Kruishaarsche Heide met haakse structuren. Op de reliëfkaart is goed te zien dat veel van deze wegen verhoogd aangelegd zijn.

Het jonge heideontginningslandschap heeft een heldere geometrische en grootschaligere indeling. Het is een open, eenvoudig en sober/nuchter landbouwlandschap. Ook het reliëf is minder geaccentueerd. Dennenbossen, houtsingels en lanen (van Amerikaanse eiken, beuken en platanen langs de Nieuwe Voorthuizerweg) zijn karakteristieke kenmerken van het landschap.

Veel nog actieve agrarische bedrijven zijn hier gevestigd.

De Kruishaarderberg is een eeuwenoud landschapsrelict in het jonge heidenontginningslandschap. Er is veel onderzoek gedaan naar de oorsprong, de opbouw en de voormalige functie van de omwalling. Waarschijnlijk was het een veekraal, waar tijdelijk het vee veilig kon verblijven. Het is een bijzonder waardevol element.

Heiderestanten

De restanten van de heidevelden (de Appelsche en Kruishaarsche Heide) doen denken aan een natuurlandschap. Maar ook dit ecologisch waardevolle gebied is door menselijk toedoen ontstaan. Door het geregelde gebruik (maalschappen) kon de heide zich hier ontwikkelen.

De ondergrond bestaat uit arme natte zandgronden. Het milieu in dit gebied bevordert de ophoping van humus (gedeeltelijk

verteerde plantresten) en plaatselijk komen zelfs veenlagen voor. Op sommige stukken waren ooit dennenbossen aangeplant. Inmiddels hebben zich op veel plaatsen gemengde bossen ontwikkeld. Binnen de heidegebieden liggen ook aangelegde vennen en waterpoelen. Voorbeelden hiervan zijn het Lijmgat en Moordgat. Van oudsher waren waterpoelen belangrijk voor de jacht op eenden en werden ze ook gebruikt als schapenwasplaats.

De heiderestanten (binnen de eenheid gevormd door de heidegebieden van de gemeenten Nijkerk en Putten met Gerven en Hell) zijn waardevolle natuurgebieden en herbergen veel soorten: reptielen met name de hazelworm en de levendbarende hagedis en de zeer zeldzame vlinders zoals bijvoorbeeld het gentiaanblauwtje en de zilveren maan.

Streefbeeld jonge heideontginningen en heiderestanten

In de jonge heideontginningen is het landschap gekenmerkt door rechte lijnen en een geometrische opzet. Dit bijzondere contrast met het kampenlandschap mag niet vervagen. De uitstraling en het karakter van een agrarisch werklandschap in afwisseling met de heide-restanten en waardevolle natuurgebieden is zeer waardevol en biedt een complementaire landschapsbeleving. Het lanenstelsel zou versterkt kunnen worden. Omdat in dit gebied grootschaligere landbouwbedrijven aanwezig zijn is de landschappelijke inpassing van bedrijfsbebouwing van groot belang.

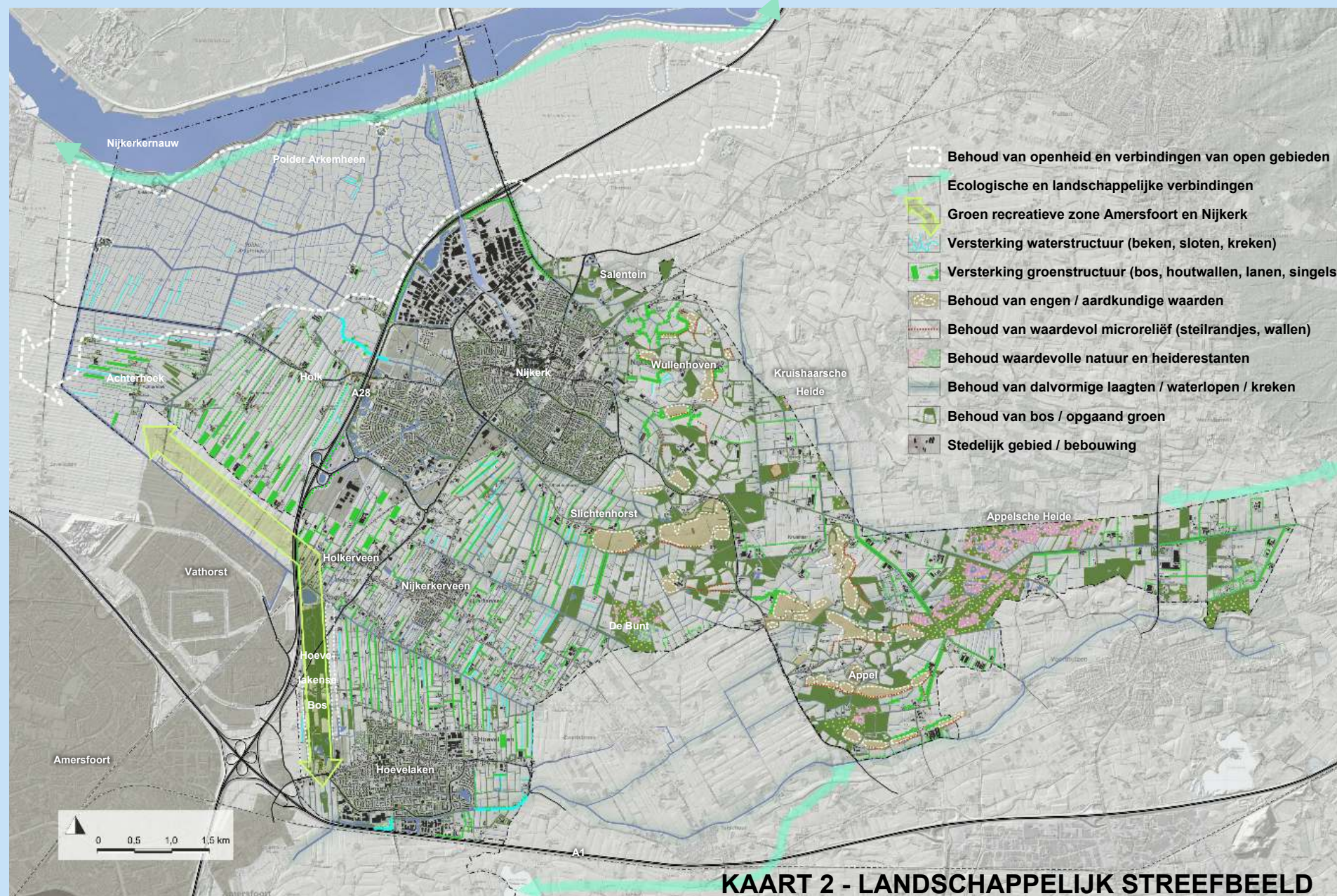
Bijzondere landschapselementen in het gebied moeten gekoesterd en behouden blijven: zoals onverharde zandwegen, de heiderestanten, natte natuurgebieden, rabatbossen, wallen en greppels en in het bijzonder de Kruishaarderberg en zijn omgeving.

(Zie voor alle landschapstypen:

- kaart 1 - Landschappelijke deelgebieden op pagina 7
- kaart 2 - Landschappelijk streefbeeld op pagina 14).

2. LANDSCHAPPELIJK STREEFBEELD

3. LANDSCHAPPELIJKE THEMA'S

Enkele onderwerpen die spelen in de gemeente Nijkerk verdienen extra aandacht en zijn in aparte ontwikkelingsthema's uitgewerkt:

- Landbouw
- Natuur
- Water
- Landschapsbeeld
- Recreatie
- Wonen en werken in het buitengebied

Cultuurhistorie (behoud van waardevolle cultuurhistorische gebieden, structuren en elementen) is alom aanwezig in de behandelde thema's en daarom niet als zelfstandig thema opgenomen. Het gehele LOP is namelijk gebaseerd op de geschiedenis van het gebied (zoals geanalyseerd in de bijlage: aardkunde, natuurlijke landschapontwikkeling en cultuurhistorie).

De geschiedenis is drager van het landschap en het behoud van (cultuur)historische gebieden, structuren en elementen gaat als een rode draad door het LOP (als intrinsieke waarde door alle thema's heen). Cultuurhistorie kan niet worden ontwikkeld (zoals nieuwe natuur of een wandelpad) maar bij alle ontwikkelingen moeten cultuurhistorische waarden worden gerespecteerd, zoals ook in de ontwerprichtlijnen telkens is aangegeven.

(Zie ook Bijlage I - Landschapsanalyse en cultuurhistorie op pagina 74 - 97)

3.1 Landbouw

De landbouw speelt nog steeds een belangrijke rol in de vorming en het beheer van het landschap. Voor een afwisselend en aantrekkelijk buitengebied is de agrariër als beheerder een belangrijke partner.

Landbouw is de meest voorkomende functie in het buitengebied van de gemeente Nijkerk. Aan de oostelijke zijde van de gemeente liggen voornamelijk gemengde bedrijven en in de westelijke polder vooral veehouderijen. Wet- en regelgeving en beperkte ontwikkelingsruimte zorgen er echter voor dat de hoeveelheid agrarische bedrijven afneemt. Veel bedrijven richten zich dan ook op nevenactiviteiten als aanvullende inkomst.

Gezien het extensieve karakter van de landbouw in de polder Arkemheen, is nieuwvesting van de agrarische sector in dit grootschalig gebied niet meer mogelijk. De polder Arkemheen is daarbij ook grotendeels een natuurgebied.

(Zie kaart 3 - Landbouw op pagina 16)

Ontwikkeling of verbreding

In het kampenlandschap, de verschillende slagenlandschappen en de jonge heideontginningen hebben bestaande agrarische bedrijven de mogelijkheid om (onder voorwaarden) uit te breiden.

De ontwikkelingsruimte kan bestaan uit reguliere uitbreiding binnen het bestemmingsplan. Ook zijn grootschalige agrarische uitbreidingen zoals omschreven in het Plussenbeleid en de Menukaart Regio FoodValley mogelijk. Daarbij gaat het om ontwikkelingen die op basis van het vigerend bestemmingsplan in beginsel niet mogelijk zijn. Maar mits de gewenste ontwikkelingen gepaard gaan met een substantiële kwaliteitsverbetering van het landschap en doelstellingen op het gebied van duurzaamheid of dierenwelzijn / volksgezondheid worden bereikt, ontstaan er wel degelijk mogelijkheden tot groei.

Met het oog op een duurzame ontwikkeling van het buitengebied en een verantwoord toekomstig ruimtegebruik zal in de toekomst, meer dan nu het geval is, het landschap bepalend zijn voor ruimtelijke ontwikkelingen. In plannen voor nieuwbouw wordt de sector gevraagd het grondgebruik af te stemmen op de waarden van het landschap (ontwerprijchlijnen). Dat kan beperkingen leveren maar ook kansen. Een houtwal kan een belemmering vormen (schaduw) ten aanzien van de groei van gewassen. Daarentegen heeft de houtwal een windbrekend vermogen dat winderosie van de landbouwgronden beperkt. Bovendien zijn bij stormen de gewassen beter beschermd tegen windschade en heeft een houtwal een stabiliserende werking op het agro-ecosysteem. Een houtwal met mantel- en zoomvegetatie neemt in hoogte geleidelijk af naar de randen toe en veroorzaakt een minder lange schaduwslag.

Nieuwe functies en energietransitie

Kansen en mogelijkheden liggen er ook bij een verbrede landbouw, waarin er naast de productietaken ook mogelijkheden liggen op het gebied van recreatie, waterbeheer, landschapsonderhoud en natuurontwikkeling.

Landbouwgronden kunnen, evenals bebouwing en natuurgebieden, ook een rol spelen bij noodzakelijke opgaven als klimaatadaptatie en energietransitie met de ambitie een volledige overstap te realiseren van fossiele brandstoffen naar duurzame energiebronnen (zoals zonne-energie, windenergie en biomassa). Voor de gemeente Nijkerk kan men denken aan zonne-energie middels zonnenvelden (deze zijn afhankelijk van landschappen waarbij opgaand groen geen obstakel wordt vanuit schaduwslag) of door daken van bestaande en nieuwe grootschalige schuren en stallen mogelijk te voorzien van PV-panelen.

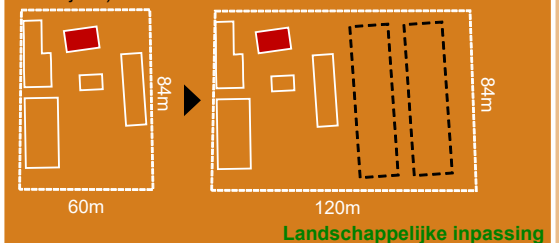
Landbouw en landschap

De landbouw (agrarische bedrijven met akkers, graslanden, verschillende vormen van perceelsranden, schuren, opstellingen en erven) bepalen in grote mate het beeld van het landschap.

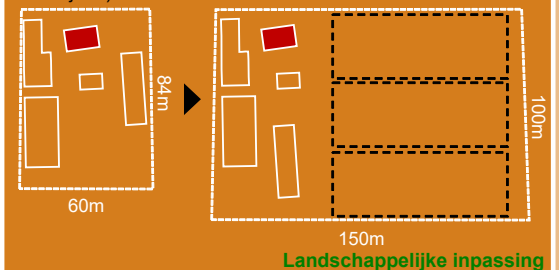
Omdat landbouwbedrijven in de huidige tijd noodzaak zijn om op grotere schaal te produceren is de landschappelijke inpassing van de agrarische bedrijven van groot belang en ook wettelijk verplicht. Essentieel is hierbij het gebruik van streekeigen beplanting passend in het landschap. Behoud van waardevolle landschapselementen is belangrijk voor de herkenbaarheid en het karakter van de verschillende landschappen.

Uitbreiding binnen het bestemmingsplan:

Bouwperceel tot maximaal 1,0 ha (niet-grondgebonden bedrijven)

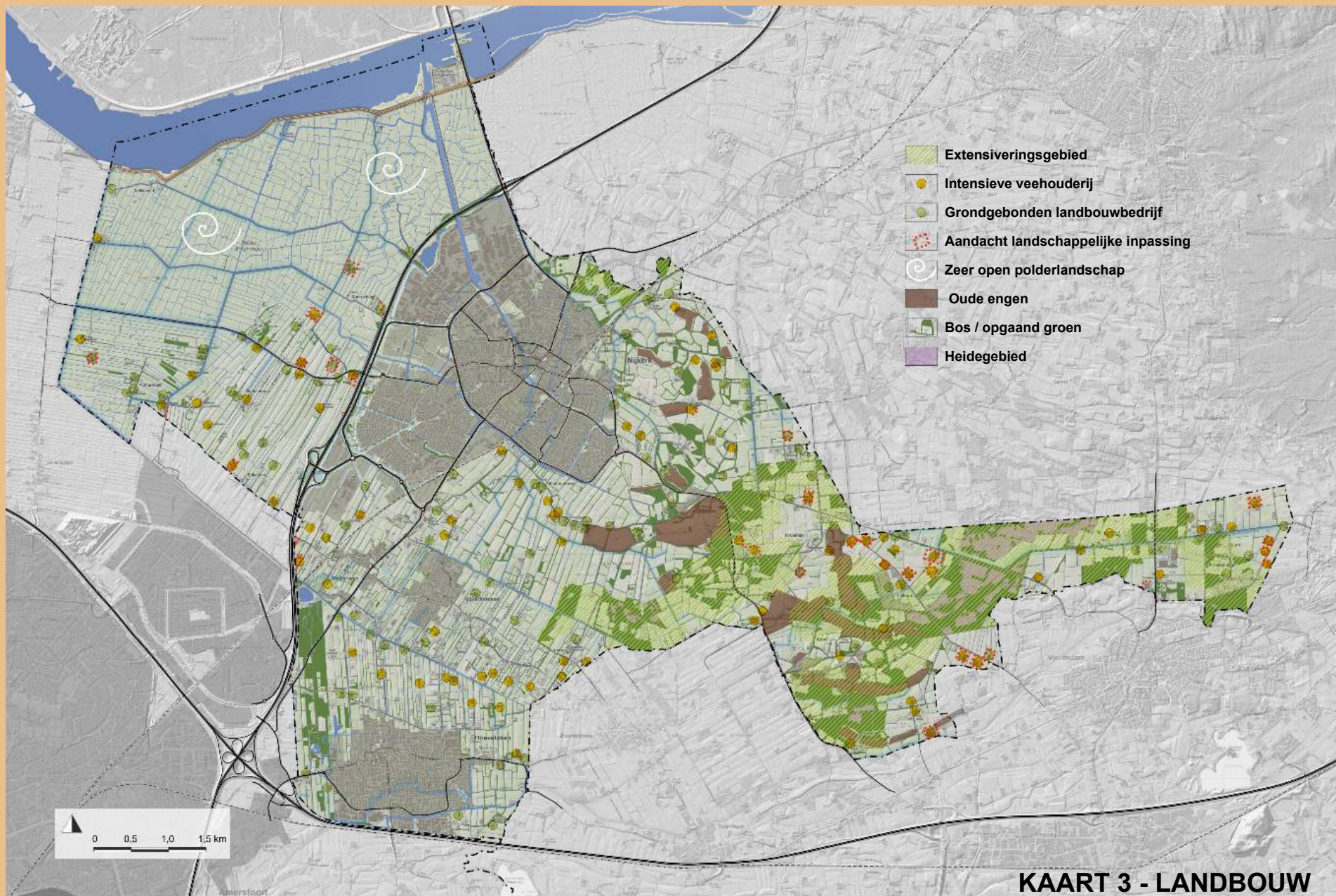
Bouwperceel tot maximaal 1,5 ha (grondgebonden bedrijven)

Uitbreiding volgens het Plussenbeleid:

Maatwerk met bouwperceel vooralsnog zonder maximum

- Landschappelijke inpassing +
- Dierenwelzijn of
 - Milieu of
 - Volksgezondheid

3. LANDSCHAPPELIJKE THEMA'S

3.2 Natuur

Natuurwaarden en gebieden

De belangrijkste natuurwaarden zijn te vinden in de polder Arkemheen (onderdeel van het Nationaal Landschap Arkemheen-Eemland). Polder Arkemheen is aangewezen als speciale beschermingszone in het kader van de Natura 2000. In deze beschermingszone en de directe omgeving (externe werking) dienen ruimtelijke ontwikkelingen getoetst te worden op mogelijke negatieve effecten op de vogelsoorten waarvoor de beschermingszone is aangewezen. De polder Arkemheen is één van de weinige overwinteringsgebieden van de kleine zwaan. Daarnaast is de polder bijzonder vanwege de flora, de hoge waterstand en de uitstekende waterkwaliteit. De provincie Gelderland heeft ter bescherming en versterking van de natuurwaarden van Arkemheen in januari 2016 een beheerplan opgesteld. Hierin worden maatregelen beschreven om de populaties van de twee vogelrichtlijnsoorten (kleine zwaan en smient) en de weidevogels die aanwezig zijn als broedvogels (grutto, tureluur, watersnip, veldleeuwerik, slobbeend en zomertaling) te behouden en te versterken.

Vanuit het LOP wordt gestreefd naar het behouden en versterken van de intrinsieke waarden. Dit betekent het zoveel mogelijk in stand houden van de grootschalige openheid, het grasland, de rust, de hoge waterstand, de goede waterkwaliteit alsook het versterken van natuur aan de voet van de Zeedijk (stroomdalgrasland aan de zuidkant en natuursteenbeschoeiing met zeldzame korstmossen aan de noordkant).

In de rest van de gemeente liggen verspreid in het landschap diverse natuurgebieden zoals De Bunt, de Appelsche Heide, de Kruishaarse Heide en het Hoevelakense Bos. Deze gebieden liggen allemaal binnen het Gelders Natuurnetwerk (GNN). Rondom de natuurgebieden van het GNN liggen gronden met de aanduiding Groene Ontwikkelingszone (GO). Deze gebieden hebben een andere bestemming dan natuur maar zijn vervlochten met het GNN. Het gaat vooral om landbouwgrond, maar ook om gronden voor verblijfs- en dagrecreatie, infrastructuur, woningen en bedrijven. De provincie wil de ontwikkeling van natuur met andere functies mogelijk maken wanneer deze substantieel bijdragen aan versterking van de ecologische samenhang van het Gelders Natuurnetwerk.

Belangrijk is hierbij de samenhang en de robuuste verbinding van de volgende natuurgebieden:

- De extreem open gebieden van de polder Arkemheen (gemeente Nijkerk en Putten), polder De Haar en Bikkers

(gemeente Bunschoten), polder Zeldert (Amersfoort-Hoogland West) tot en met de Eempolder

- Natte ecologische verbinding langs de hele Randmeerkust
- Verbinding tussen Veluwe en Gelderse Vallei (deel 1 Voorthuizer Poort) door versterking van het landschappelijk gebied Appelse en Kruishaarse Heide (gemeente Nijkerk) en Veldbeek en Oldenaller (gemeente Putten)
- Ontwikkeling van de samenhang van bosjes, natuur, landschapselementen, schraallanden, beken in de gordel tussen de Gelderse Vallei en de Utrechtse Heuvelrug (deel 2 Voorthuizer Poort) via Nooienbeek, Terschuur, Esvelderbeek, Stoutenburg, Bloedaal en Schammer
- Inrichting van een buffergebied met natuurwaarden tussen de stedelijke gebieden van Nijkerk, Hoevelaken en Amersfoort (De Groene Haak)

De robuuste ecologische verbinding Voorthuizer Poort tussen Veluwe en Utrechtse Heuvelrug 'Meerveld-Erica' moet volgens de drie modellen voor ecologische verbindingen worden uitgewerkt: Model das, Model vuurvliinder en Model hagedis. Faunapassages bij knelpunten en snelwegen zijn gewenst.

(Zie kaart 4 - Natuur op pagina 18)

Huidige stand van zaken

In het buitengebied van de gemeente Nijkerk neemt het leefgebied van diverse soorten planten en dieren (zoals bloemen en kruidenrijke vegetaties in graslanden, bermen, bomen en struiken in houtwallen, insecten en weide- en akkervogels) in omvang en kwaliteit af.

De toenemende verzuring van de bodem vanuit de landbouw betreft zowel het agrarisch gebied als de natuurgebieden. Door de achteruitgang van de bodemkwaliteit komt de gehele biodiversiteit onder druk te staan.

Een verarmde biodiversiteit vormt een bedreiging voor de landschaps- en natuurwaarden binnen de gemeente Nijkerk. Een vernieuwende aanpak is dringend nodig met meer aandacht voor bodem en biodiversiteit.

Natuurorganisaties

Binnen de gemeente Nijkerk zijn gebieden aanwezig die beheerd worden door natuurorganisaties (Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Gelders Landschap & Kasteelen). In deze gebieden is het beheer op gericht om de omstandigheden voor beschermde soorten optimaal te maken en er komen hier

1. Model das

Landschapscorridor (500m breed) van kleinschalig agrarisch gebied met vochtige weilanden, houtwallen en bosjes. Het model is ook gunstig voor de boomarter, de edelhert en andere bos(rand)dieren.

2. Model vuurvliinder

Landschapscorridor (500m breed) met open landschap, bloemrijke bermen en slootranden, zonder dicht bos en met stapstenen van schraal grasland en heide. Het model is ook gunstig voor vele andere vlindersoorten,

3. Model hagedis

Landschapszone (250m breed) van kleinschalig landschap met schrale elementen, met een corridor van doorgaand en relatief open schraal terrein en stapstenen van heide of schrale vegetatie en op de zon gerichte zandige plekken. Het model is ook gunstig voor veel insecten en vogels.

Natura 2000 - Arkemheen

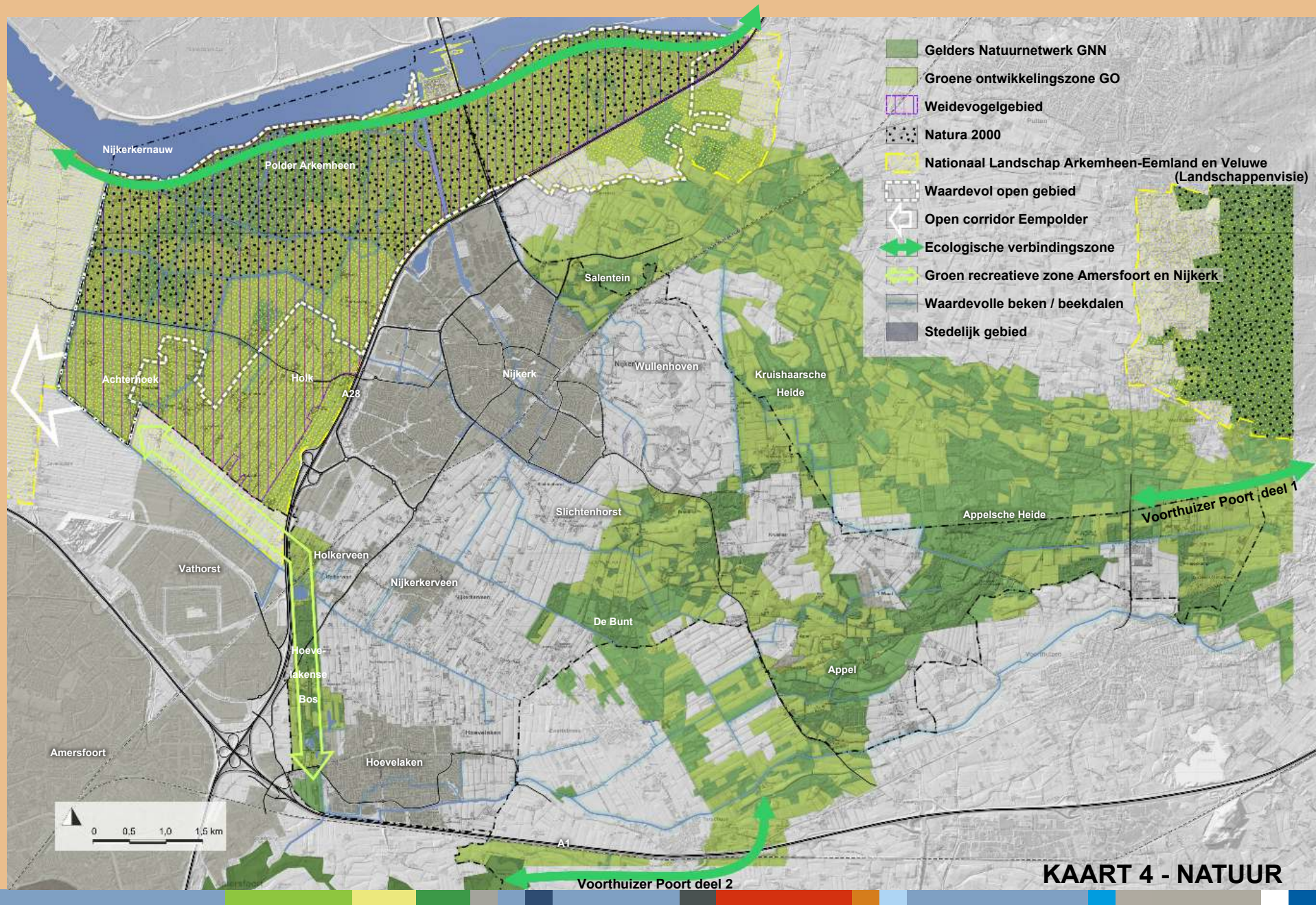
Voor Arkemheen zijn twee vogelrichtlijnsoorten aangewezen. Het gaat om soorten die niet in het gebied broeden maar hier de winter doorbrengen:

Kleine zwaan

Smient

3. LANDSCHAPPELIJKE THEMA'S

3. LANDSCHAPPELIJKE THEMA'S

dan ook meer beschermde soorten voor dan in de omliggende gebieden. Bij het beoordelen van ruimtelijke ontwikkelingen in de nabijheid van natuurgebieden moet rekening gehouden worden met deze beschermde soorten. Eventuele ontwikkelingen kunnen de bestaande waarden van het gebied versterken.

De gemeente Nijkerk stimuleert initiatiefnemers om natuur te versterken door de aanleg en het beheer van landschapselementen.

Soorten en biodiversiteit

Een hoge diversiteit van dier- en plantensoorten zorgt voor een minder kwetsbare natuur. En een karaktervol en sterk landschap met hoge biodiversiteit heeft ook economisch gezien een hogere waarde.

Om te sturen naar vitale en diversiteit aan soorten is het belangrijk om bij de versterking van het landschap rekening te houden met de verschillende habitats en foerageer- en rustgebieden.

De open polder Arkemheen is een weidevogelgebied van hoge kwaliteit. De populatie van de grutto in dit gebied is van internationaal belang. De graspieper, de veldleeuwerik, de tureluur en de watersnip hebben hun leefgebied in de graslanden. Ganzen, zwanen (kleine zwaan), eenden, lepelaar, grote zilverreiger en steltlopers (de Kievit, de grutto, de wulp, de kempfaan) foerageren hier. De bittervoorn en modderkruiper als ecologisch belangrijke vissoorten komen voor in de waterlopen van de polder.

In de randen van de polder (aan de voet van de Zeedijk komen ook zoogdieren voor zoals de hermelijn, de haas en de verschillende soorten spitsmuizen). Aan de noordkant van de Zeedijk komen zeldzame korstmossen voor in de natuursteenbeschoeiing. Zuidelijk van de Zeedijk komen bijzonder interessante graslanden (stroomdalgrasland) voor met botanische relictsoorten in ziltige omgevingen en flora van natte hooilanden. Plantensoorten van dergelijke milieus zijn de gewone dotterbloem, de zilte rus, de schorrenzoutgras en de veenpluis.

In de noordelijke randen van het stedelijke gebied van Amersfoort komen verschillende soorten vleermuizen voor: bijvoorbeeld de gewone dwergvleermuis, de ruige dwergvleermuis, de laatvlieger, de rosse vleermuis en de watervleermuis. De gewone dwergvleermuis en de laatvlieger verblijven vooral in gebouwen. Niet alleen in het buitengebied maar ook in het stedelijk gebied. De rosse vleermuis, de ruige dwergvleermuis en de watervleermuis verblijven vooral in holtes in bomen. Niet alleen zijn bomen en lijnvormige beplantingen essentieel voor

vleermuizen als leefgebieden, ze dienen ook als vliegroute van en naar hun open foerageergebieden. Op basis van de waarnemingen lijken onder andere de Bloemendaalseweg, de Deuverdenseweg, de Beulekamperweg en de Beulekampersteeg van belang voor vleermuizen, met name voor de gewone dwergvleermuis, de ruige dwergvleermuis, de laatvlieger en de rosse vleermuis. De watervleermuis en de meervleermuis wordt waargenomen bij het Hoevelakense Bos en langs de Laak. Door de combinatie van verblijfplaatsen in bomen en foerageergebieden boven water (de Laak) is dit gebied waarschijnlijk zeer aantrekkelijk voor deze soort.

De ijsvogel is op verschillende plaatsen waargenomen langs het Nijkerkernauw, in de polder, in de rand van het stedelijk gebied bij de plas Watergoor, in het open gebied tussen de Arkemheenweg, de Ambachtstraat, de Holkerweg en de Bunschoterweg, nabij het water bij de toe- en afrit naar de snelweg A28 bij Vathorst, bij landgoed Appel, en watergebieden bij de Oude Barneveldseweg.

Een ooievaarskoppel broedt al enkele jaren in het nest op het landart-kunstwerk bij langs de snelweg A28 bij de toe- en afrit Vathorst.

Het landschap op de hogere zandgronden met kampen en jonge heideontginningen is het leefgebied voor de steenuil en de das. De steenuil komt ook voor in het slagenlandschap noordelijk van Hoevelaken.

In de natte natuur- en heidegebieden van landschappen op zandgronden, leven verschillende soorten amfibieën, reptielen (de hazelworm en de levendbarende hagedis) en zeer zeldzame vlinders (de gentiaanblauwtje en de zilveren maan). De kamsalamander is waargenomen bij landgoed Prinsenkamp. Landgoed Appel is van een leefgebied van de hazelworm, de levendbarende hagedis en de heikikker. De poeltjes en vennetjes in dit gebied zijn van belang voor de voortplanting van deze soorten. In de vochtige heiderestanten en de recent herstelde natte hei komen zeldzame planten voor als de kleine zonnedaauw, veelstengelige waterbies, beenbreek en de veenpluis. Langs waterplekken groeien zeggesoorten en het veenmos.

In waterplekken bij de moerasbossen groeit de waterviolier, een plant die een hoge kwaliteit van het (kwel)water nodig heeft.

Algemeen kan gesteld worden dat de volgende habitats belangrijk zijn voor de volgende soorten:

Bos	Eekhoorn, edelhert en boomarter (landgoed Appel)
Dood hout	Spechten, vleermuizen
Bos en heide	Hazelworm, levendbarende hagedis
Heide en ondiep stilstaand water	Heikikker
Kleinschalig cultuurlandschap	Das, steenuil, vleermuizen, steenarter
Boerenerven (oude boerderijen / agrarische bedrijfsgebouwen)	Steenuil, kerkuil, steenarter, huismus, vleermuizen
Open grasland	Weidevogels

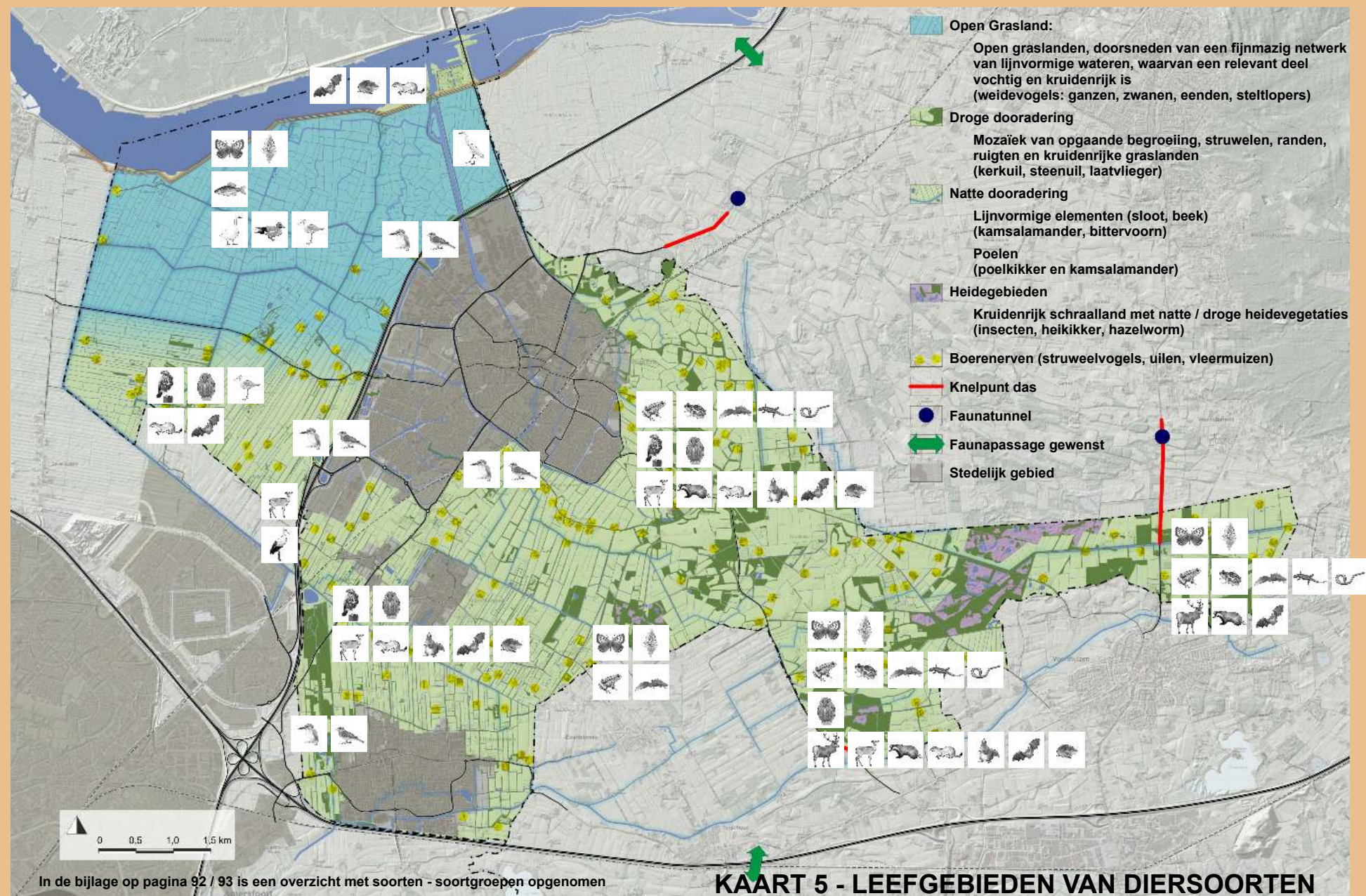
(Zie kaart 5 - Leefgebieden van diersoorten op pagina 20)

In de bijlage op pagina 94 / 95 zijn kaarten met leefgebieden van soorten die onder het actieve soortenbeleid van de provincie Gelderland vallen opgenomen.

Waardevol biotoop voor fauna en flora

3. LANDSCHAPPELIJKE THEMA'S

3. LANDSCHAPPELIJKE THEMA'S

3.3 Water

Water is alom aanwezig binnen de gemeente Nijkerk. Er zijn veel waardevolle beken en sloten. Het beheer van deze beken en sloten ligt voornamelijk bij het Waterschap Vallei en Veluwe. De belangrijkste watergangen zijn de Arkervaart, de Laak en de Nieuwe Laak, de Breede Beek, de Hoevelakensche Beek en de Wiel. Maar ook het systeem van kleine sloten in het slagenlandschap is waardevol. In de polder komen verschillende watergangen voor zoals weteringen, krekken en smalle sloten. Ook stilstaand water zoals de wielen langs de dijk zijn bijzondere waterelementen.

Er wordt een plan van aanpak opgesteld om de verdroging van natuurgebieden in De Bunt, de Appelse- en Kruishaarseheide en het Hoevelakense Bos tegen te gaan. Bij landgoed Appel zijn de afgelopen jaren al maatregelen genomen om verdroging te voorkomen.

Oostelijk van Nijkerkerveen ligt een langgerekt gebied (van Hoevelaken tot en met de kern Nijkerk) met hoge grondwaterstanden, grondwaterdruk en kwel. Dat zorgt regelmatig voor wateroverlast. Het water is echter van zeer hoge kwaliteit. Hier zijn kansen voor de ontwikkeling van natte natuur door sloten te verbreden en natuurvriendelijke oevers in te richten. Ook plas-dras gebieden in het slagenlandschap zijn passende biotopen. Het verdiepen van sloten leidt tot wegvangen van (diepe) kwel en hiermee tot verlies aan natuurwaarde (geen kwel in wortelzone). Provincie Gelderland en het waterschap achten peilverhoging in het gebied rond Slichtenhorst / De Bunt noodzakelijk voor de botanische waarden. De gemeente Nijkerk gaat verder met het afkoppelen van regenwater van het rioolstelsel. Dit water wordt grotendeels geloosd op het oppervlaktewater. Dit heeft een verbetering van de waterkwaliteit tot gevolg.

Breede Beek

De Breede Beek is een langzaam stromende en weinig meanderende laaglandbeek gelegen zowel in het buitengebied als in de stad Nijkerk. De bovenlopen van de beek worden gevormd door sloten gelegen in het agrarische gebied. De beek wordt gevoed door regenwater waardoor de bovenlopen in de zomer droog staan. De loop van de Breede Beek is gedeeltelijk gegraven. Ruimte aan de beek en het natuurvriendelijk inrichten van de oevers behoort tot de doelstellingen zoals ook beschreven in het Waterplan van de gemeente Nijkerk. Hierbij kan een oever van de beek begeleid worden door bomen. De schaduw van de bomen zorgt voor minder opwarming van het water in de zomer

en minder groei van de oevervegetatie (dichtgroei). Ook is de loop van de beek door de aanwezigheid van de bomen op afstand herkenbaar in het landschap.

Blauwe Linten in het stedelijk gebied

In het stedelijke gebied wordt gewerkt aan het weer zichtbaar maken van de Breede Beek. Dit is één van de speerpunten uit het Waterplan. De bergingscapaciteit moet nog worden verhoogd en waar mogelijk zal de Brede Beek natuurvriendelijk worden ingericht. Het beekherstel van de Dammersbeek met een (her)meandering en bredere oevers in het kader van de ontwikkeling van de wijk Doornsteeg is inmiddels voltooid. Waardevol zou zijn om de Dammersbeek ook in de overgang naar het open landschap westelijk van de snelweg A28 zichtbaar te maken met natuurvriendelijke oevers en enkele solitaire wilgen geplant bij buitenbochten van de beek. De Dammersbeek zou zo een natuurlijk verbindend element tussen stad en land kunnen vormen.

De oude loop van de Nieuwe Rijn is bij de ontwikkeling van het bedrijventerrein De Flier gedeeltelijk hersteld en van een informatiebord voorzien. Belangrijk is om de nog herkenbare relict en tracés van deze lijn in de polder (bijvoorbeeld bij het erf De Rijn) te behouden.

Hoevelakense Beek

De Hoevelakense Beek is een langzaam stromende niet meanderende laaglandbeek en vrijwel geheel gelegen in het buitengebied. De beek wordt gevoed door regenwater. Enkele gedeelten hebben ondanks de ligging in het agrarisch gebied een natuurlijk profiel. De beek is licht beschaduwd en is gestuwd om droogstand in de zomer te voorkomen. (Her)meandering en het verwijderen van stuwen is door het waterschap onderzocht maar niet uitvoerbaar bevonden. Als gevolg van verbreding van de snelweg A1 aan de zuidkant van Hoevelaken is extra ruimte voor water niet mogelijk.

De Wiel

De Wiel is een wetering in de polder Arkemheen met stilstaand tot langzaamstromend water. In de zomer wordt meestal water naar de achterliggende polder toegevoerd (inlaat) en in de winters overtollig regenwater uit de polder afgevoerd. De afwatering vindt plaats met behulp van een gemaal. Het gegraven waterlichaam is recht met abrupte overgangen van land naar water. Er is nauwelijks verval en de bedding is zandig (geen veen meer aanwezig).

Door een natuurvriendelijke inrichting met meer ruimte voor de oevers kan vegetatie zich meer diversifiëren. Dit heeft ook positieve gevolgen voor vissen en macrofauna.

De Laak

De Laak is een belangrijke waterverbinding tussen het slagenlandschap noordelijk van Hoevelaken en het Nijkerkernauw. De watergang ligt op de grens van verschillende gemeenten en zelfs provincies waardoor intergemeentelijke afstemmingen van groot belang zijn. In het kader van de 'Groene Haak' heeft de Laak op grondgebied van de gemeente Amersfoort een verbrede inrichting gekregen waardoor de Laak bevaren kan worden (niet gemotoriseerd). Er zijn ook natuurvriendelijke oevers ingericht.

(Zie kaart 6 - Water op pagina 22)

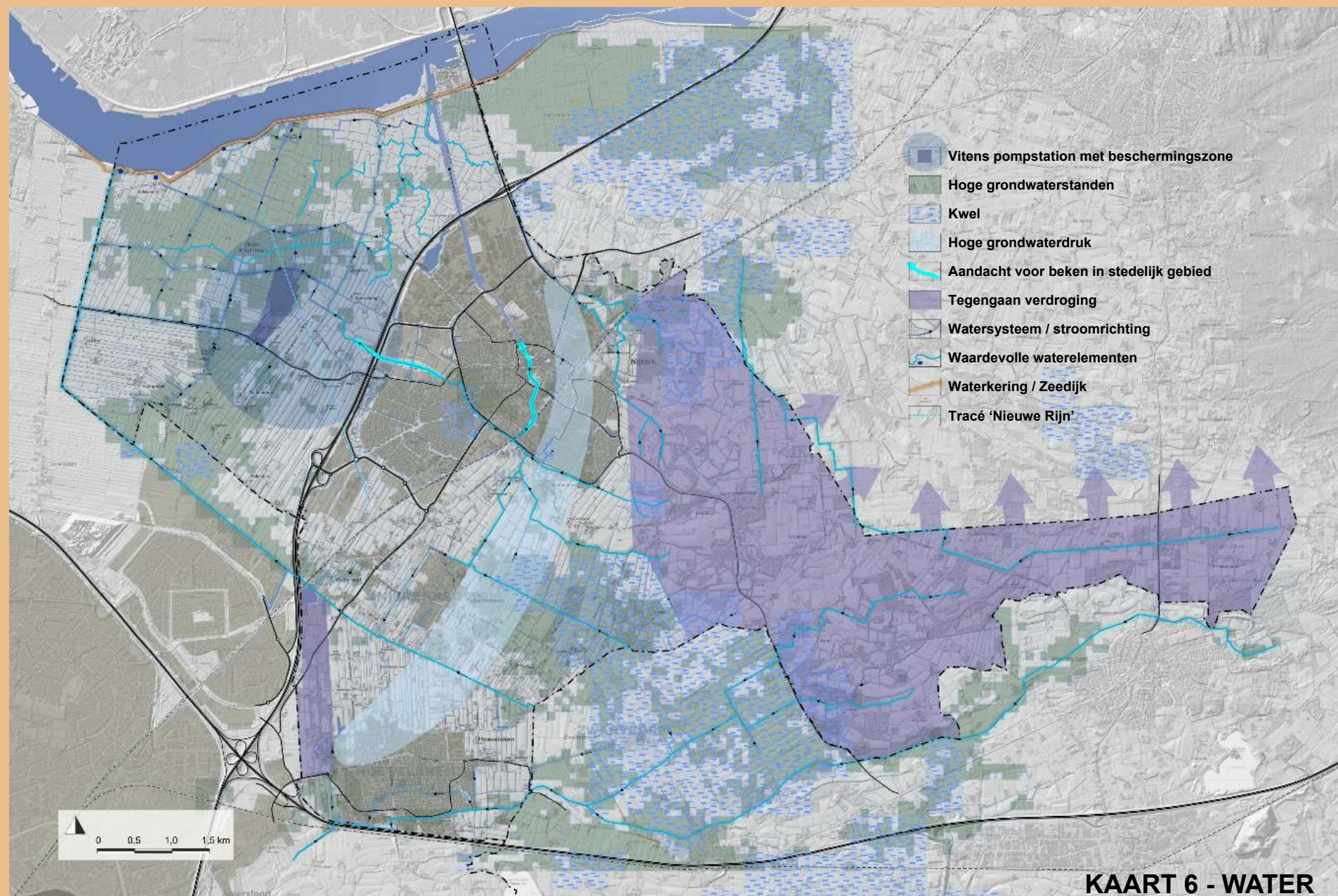

Meer ruimte voor natuurvriendelijke oevers langs sloten

Arkervaart

3. LANDSCHAPPELIJKE THEMA'S

3. LANDSCHAPPELIJKE THEMA'S

3.4 Landschapsbeeld

Stadsranden en kernranden

De ruimtelijke kwaliteit in de overgang van de bebouwde kom naar het buitengebied is belangrijk voor de beleving van het landelijk gebied in de randen van stad en dorpen. De toegankelijkheid van de kernen naar het buitengebied speelt hierbij een cruciale rol. De randen van de stad Nijkerk zijn zeer verschillend:

De westelijke rand van de Nijkerk:

De snelweg A28 fungeert als een lange en duidelijke grenslijn tussen het open polderlandschap en de stad Nijkerk. Het aanzicht vanaf de open polder naar Nijkerk is vanwege de grote openheid van groot belang. Met name de bedrijventerreinen met forse bouwhoogtes en zichtlocaties vragen om een zorgvuldige landschappelijke inpassing. Een hoge ruimtelijke kwaliteit, waarbij bebouwing en groen in balans zijn, zorgt voor een goed vestigingsklimaat.

De noordelijke rand van de Nijkerk:

De Berencamperweg is een belangrijke entree naar de stad en vraagt om meer allure door een opwaardering van de landschappelijke begeleiding van de weg (bij voorbeeld een dubbele laanbeplanting). Het zou ook een waardevolle toegang zijn naar landgoed Salentein.

De oostelijke rand van de Nijkerk:

De overgang tussen Nijkerk en het kampenlandschap van Wullenhoven is landschappelijk zeer waardevol. Stad en landschap zijn vervlochten en vormen een traditionele rafelrand. Het gebied is voor langzaam verkeer toegankelijk, waardoor het een rustig gebied met hoge recreatieve waarde is.

De zuidelijke rand van Nijkerk / de Barneveldseweg:

De groene uitstraling van de lanen langs de Barneveldseweg en de landschappelijke kwaliteiten van Slichtenhorst zorgen voor een waardevol overgangsgebied. Via de rotonde aan de Strijlandsche Beek is het gebied ook goed bereikbaar.

De noordelijke rand van Hoevelaken:

Deze rafelrand wordt gevormd door de smalle Veenwal met beeldbepalende beplanting zoals de eiken langs de Veenwal en de boomsingels van elzen en wilgen haaks op de weg. De Veenwal vormt de grens tussen het slagenlandschap met zijn kenmerkende strokenverkaveling en de dorpsrand. Behoud van deze bijzonder waardevolle ruimtelijke situatie is belangrijk.

De zuidelijke rand van Hoevelaken:

Het beekdal van de Hoevelakense Beek als landschappelijke overgang tussen de bedrijventerreinen Overhorst en Horstbeek in de zuidrand van Hoevelaken en de snelweg A1 is zeer smal. Plaatselijk grenst het bedrijventerrein Horstbeek als zichtlocatie direct aan de snelweg A1. Andere gedeelten van bedrijventerrein zijn door bosstroken afgeschermd. Landschappelijk gezien is het beekdal van de Hoevelakense Beek een zeer waardevol maar kwetsbaar. Hiervoor is bij toekomstige ontwikkelingen (herinrichting / verbreding van de infrastructuur) aandacht vereist.

De westelijke rand van Hoevelaken:

Het Hoevelakense Bos is onderdeel van de 'Groene recreatieve zone Amersfoort en Nijkerk' en fungeert als groene afscherming tussen de oostelijke rand van Amersfoort en Hoevelaken. Gezien de ligging tussen gemeenten Amersfoort en Nijkerk en gebruik van het Hoevelakense Bos vanuit Amersfoort-Vathorst is van essentieel belang om deze waardevolle entiteit te koesteren en te beschermen.

In het algemeen kunnen bij uitbreidingen, woningbouw, aanpassingen of vernieuwingen bij stadsranden en kernranden de volgende aanbevelingen gelden:

- Creëren van een zachte en passende landschappelijke overgang tussen nieuwe uitbreidingen en het buitengebied
- Aansluiten bij de karakteristieken van het landschap en rekening houden met gebiedseigen bebouwing
- Zowel in de kernen als daarbuiten gebruik maken van gebiedseigen / grondgebonden beplanting

3.5 Recreatie

Het recreatief potentieel in de gemeente Nijkerk is hoog en biedt volop kansen. Voor de bewoners van de gemeente Nijkerk zelf is het buitengebied een zeer aantrekkelijk uitloophoek waar vele cultuurhistorische elementen (zie kaart 18 - Cultuurhistorische waarde op pagina 86) en natuurgebieden (zie kaart 4 - Natuur op pagina 18) aanwezig zijn. Deze elementen en gebieden zijn zeer waardevol maar ook kwetsbaar.

Met de komst van stadsdeel Vathorst bij Amersfoort is de recreatieve druk op het buitengebied van Nijkerk enorm gestegen. Het inspelen op deze druk door het inrichten van toegankelijke recreatief en landschappelijk aantrekkelijke gebieden dicht bij de woonwijken (bijvoorbeeld in de Laakzone) en een uitgebalanceerd recreatief netwerk is dan ook belangrijk.

De recreatieve druk kan ook een bedreiging vormen voor de ecologisch en cultuurhistorisch waardevolle gebieden (Hoevelakense Bos) en negatieve gevolgen hebben ten aanzien van de biodiversiteit.

Het is daarom belangrijk om de kwetsbare gebieden (gedeeltelijk) aan deze druk te onttrekken.

Voor de polder Arkemheen is een goede balans tussen natuur (weidevogelgebieden) en recreatie. Luwte en rust zijn voor het open polderlandschap met de weidevogelgebieden een belangrijk uitgangspunt. Het nemen van maatregelen tegen het belastende sluipverkeer door de polder kan hierin aanzienlijk bijdragen.

De stroom van recreanten wordt geconcentreerd langs de randen van de polder (Nieuw Hulckesteijn), waardoor de polder minder belast wordt.

In de laatste jaren is aan het netwerk van recreatieve fietspaden gewerkt. Er zijn verschillende fietsverbindingen tussen Amersfoort en Nijkerk. Zo kan langs de Laak tot aan het Nijkerkernauw gefietst worden.

Na versterkingswerkzaamheden aan de Zeedijk werd plaatselijk ook het fietspad verbreed.

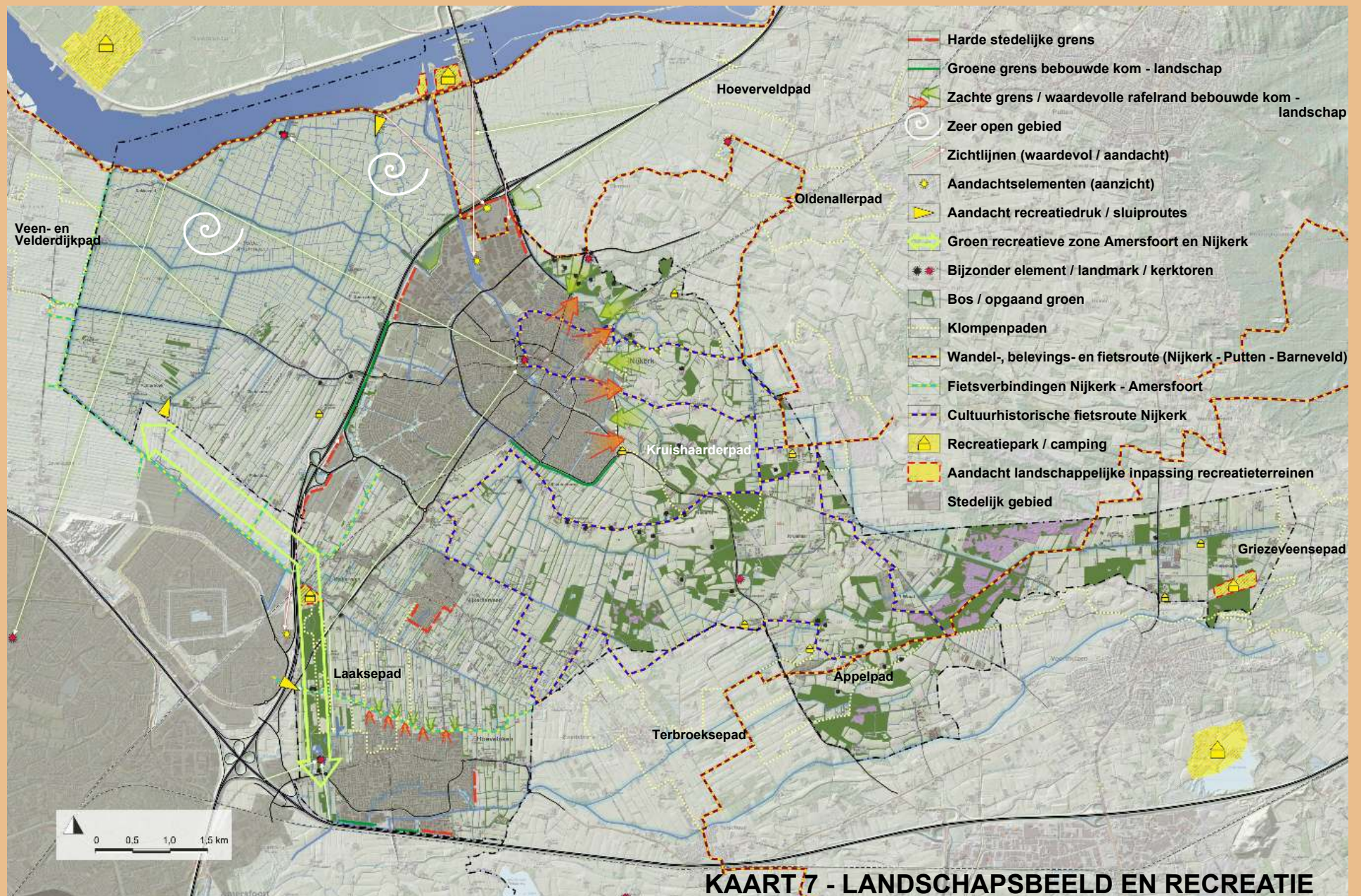
Samen met de gemeenten Putten, Barneveld en Bunschoten zijn intergemeentelijke fietspaden tot stand gekomen.

De gemeente Nijkerk zelf heeft gezamenlijk met vrijwilligers van het IVN Nijkerk en de Stichting Landschapsbeheer Gelderland een cultuurhistorische fietstocht samengesteld. De fietsroute van circa 32 km voert langs 28 cultuurhistorisch bijzondere plekken en bezienswaardigheden (zoals de Kruishaarderberg, oude bolle akkers, rabatbossen en nog veel meer) die gezamenlijk de landschappelijke geschiedenis van Nijkerk schetsen.

Vanuit het landschap staan een aantal uitgangspunten voor de beleefbaarheid van het buitengebied centraal:

- Het behoud en beleefbaar maken van cultuurhistorische elementen
- Het verbeteren van groene verbindingen van de woonwijken naar het buitengebied, bijvoorbeeld door de aanleg van lanen, singels of houtwallen
- Het behoud van de onverharde wegen en klompenpaden in het buitengebied
- Het creëren van kleine ommetjes nabij de woonwijken met aansluiting op de grotere recreatieve fietsroutes
- Voorzieningen treffen om zwerfvuil tegen te gaan bij pleisterplekken en kruispunten

3. LANDSCHAPPELIJKE THEMA'S

KAART 7 - LANDSCHAPSBEELD EN RECREATIE

3. LANDSCHAPPELIJKE THEMA'S

Kleinschalig kamperen

Kleinschalige verblijfsrecreatie in het buitengebied van Nijkerk is een mogelijkheid. Een consistente landschappelijke inpassing van kampeerterreinen is noodzakelijk. Met name zichtlocaties en gebieden van enige omvang als het Overbos, De Witte Hoeve en de nieuwe ontwikkeling van Hulckesteijn behoeven een degelijke landschappelijke inpassing met goed onderhouden inheemse beplanting.

(Zie kaart 7 - Landschapsbeeld en recreatie op pagina 24)

3.6 Wonen en werken in het buitengebied

Er is een stijgende vraag en belangstelling naar wonen in het buitengebied en 'in het groen' maar ook naar andere bedrijfstypen dan de traditionele agrarische functies. Vrijkomende agrarische bedrijven kunnen door functieverandering een oplossing zijn voor nieuwe invullingen in plaats van leegstand, verrommeling en uiteindelijk verval van erven.

In het vigerend bestemmingsplan is functieverandering alleen naar wonen en onder voorwaarden toegestaan. Veel bedrijven hebben de afgelopen jaren hun agrarische bedrijfsvoering beëindigd. Dit roept de vraag op wat er mogelijk is in de vrijgekomen en vrijkomende bebouwing. Door middel van functieverandering kan een kwaliteitslag gemaakt worden in het buitengebied (ontstening door sloop van gebouwen en een verbetering / versterking van het landschap).

Een terughoudend beleid voor functieverandering heeft het risico in zich dat oude gebouwen blijven staan en dat er allerlei vormen van gebruik in de gebouwen ontstaan, die minder wenselijk zijn. Daarom wil de gemeente een meer op uitnodigingsplanologie gericht beleid voeren.

Het beleid voor functieverandering moet inspelen op veranderingen in de (agrarische) bedrijvigheid en daarom regelmatig geactualiseerd worden. Ieder agrarisch bedrijf dat zijn activiteiten beëindigt is uniek. Dat vraagt om enige flexibiliteit in het beleid en om maatwerk bij de planvorming en uitvoering. Hiervoor zijn ontwikkelingsmogelijkheden voor functieverandering in de regels van het bestemmingsplan toegevoegd.

In het bestemmingsplan is vastgelegd dat de inhoud van een (bedrijfs)woning kan worden vergroot onder de voorwaarde van sloop van overbodige bebouwing. Hiermee wordt sloop van gebouwen gestimuleerd en daarmee het verbeteren van de kwaliteit van het buitengebied.

Functieverandering: conform het regionale beleid zijn wijzigingsbevoegdheden toegevoegd om ook functieverandering naar bedrijfsfuncties, recreatieve functies of maatschappelijke functies mogelijk te maken, onder nadere voorwaarden.

Eventueel kan de oppervlakte van bijgebouwen worden vergroot als overbodige agrarische bedrijfsbebouwing wordt verwijderd. Hiermee wordt sloop van gebouwen gestimuleerd en daarmee het verbeteren van de kwaliteit van het buitengebied.

In de afgelopen jaren zijn steeds meer grotere locaties aan bod gekomen waar de (voormalige) agrarische bebouwing wordt gesloopt. Ook voor de toekomst wordt een voortzetting van deze trend voorzien.

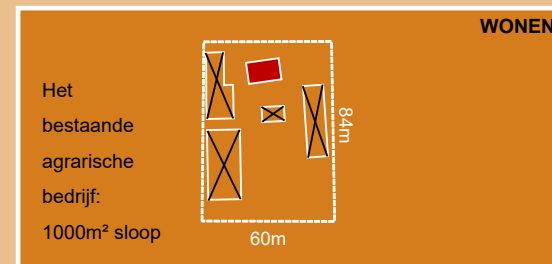
Te slopen oppervlakte	Kortingspercentage
0 - 1000m ²	Geen korting
1000 - 2000m ²	25 % korting
> 2000m ²	50 % korting

Vergelijkbaar met de systematiek uit het beleid van 2008 en 2012 willen de regiogemeenten voorzien dat de grotere locaties naar rato niet evenveel nieuwe functies kunnen toevoegen dan de kleinere locaties en dat de waarde van de slopmeters naar verhouding afneemt. Dit om de juiste balans te waarborgen tussen de agrarische functie en de overige functies. De korting op de slopmeters zorgt ervoor dat grotere vrijkomende locaties niet evenredig veel nieuwe mogelijkheden toevoegen voor andere functies zoals de kleine vrijkomende locaties.

Functieverandering naar nieuwe vormen van grondgebruik voor noodzakelijke opgaven als klimaatadaptatie en energietransitie (zonneenergie, windenergie en biomassa) behoort tot de mogelijkheden.

Naast de sloop en de vereveningsmogelijkheden, is in alle gevallen van functieverandering een adequate landschappelijke inpassing van de erven een absolute vereiste.

Meer informatie over de verschillende landschapstypen en de wijze waarop een goede landschappelijke inpassing / versterking toegepast kan worden is in het volgende hoofdstuk: 4 Ontwerprichtlijnen te vinden.

Functieverandering naar wonen:

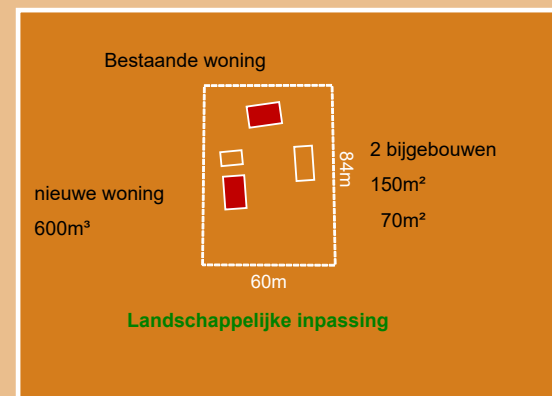
- 1000m² sloop → 1 vrijstaande woning van 600m²
- 2000m² sloop → 2 of 1-kap woningen totaal 800m²
- 3000m² sloop → 2 vrijstaande woningen van 600m²

150m² bijgebouw bij de bestaande woning

70m² bijgebouw bij de nieuwe woning

Landschappelijke inpassing

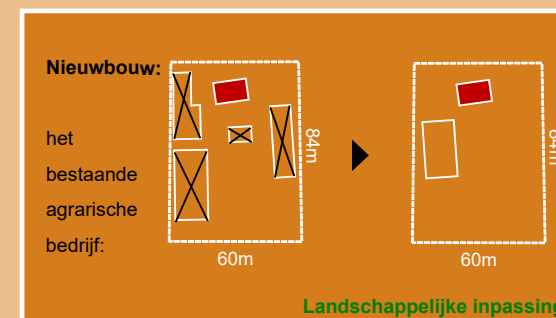
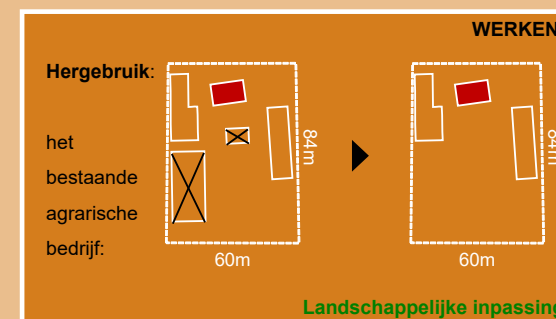
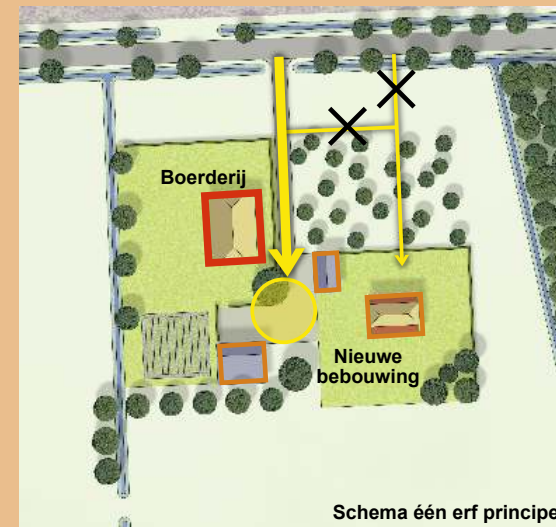
3. LANDSCHAPPELIJKE THEMA'S

Uitgangspunten ruimtelijke en landschappelijke kwaliteit bij functieverandering

- Voor functieverandering gelden de regionale beleidsuitgangspunten. Deze zijn vertaald in het bestemmingsplan buitengebied
- Functieverandering levert een bijdrage aan het landschap en ruimtelijke kwaliteit van de omgeving. Bijvoorbeeld door de aanleg van natuur- en landschapselementen. Zie hiervoor de ontwerprichtlijnen voor het betreffende landschapstype. De initiatiefnemer laat hiervoor een landschappelijk inrichtingsplan opstellen
- Het bestaande erf is uitgangspunt, nieuwe en bestaande bebouwing vormt één compact ensemble volgens het **één erf principe** met één gemeenschappelijke inrit tot het hart van het erf
- Wanneer mogelijk verdient hergebruik van bestaande (karakteristieke) bebouwing de voorkeur
- Voor vervangende nieuwbouw en verbouw geldt de gemeentelijke welstandsnota en het beeldkwaliteitsplan nieuwbouw buitengebied als toetsingskader
- Aandacht voor vervangende leefruimte / broedgelegenheid voor bijvoorbeeld vleermuizen en vogels bij sloop van bebouwing / opstallingen

Schema één erf principe

- 1 De bebouwing (bestaand en nieuw) vormt een samenhangend nieuw erf
- 2 De hoofdwooning is de bestaande beeldbepalende / monumentale boerderij
- 3 Één enkele toegang tot het hart (hofje) van het erf. Een splitsing van de ontsluiting of dubbele ontsluiting zijn ongewenst
- 4 Een gemeenschappelijke landschappelijk inrichting / inpassing
- 5 Het 'nieuwe' erf behoudt een landelijke uitstraling

Gebiedspassende bedrijven	Compensatie sloopmeters
Bedrijfsrecht	100m ²
Tot 500m ² per m ² vloeroppervlakte bedrijfsbebouwing	2m ² sloopmeters
501m ² - 1000m ² per m ² vloeroppervlakte bedrijfsbebouwing	3m ² sloopmeters

ONTWERPRICHTLIJNEN

4. ONTWERPRICHTLIJNEN

Ontwerprichtlijnen zijn opgesteld om de initiatiefnemer te informeren en te inspireren bij het vervaardigen van een inrichtingsplan voorzien van een adequate landschappelijke inpassing in het kader van een nieuwe ontwikkeling.

De richtlijnen zijn per landschapstype geformuleerd, voorzien van indicatieve voorbeelden en bestaan uit de volgende systematiek:

- **Landschappelijke kenmerken** op hoofdlijnen met
 - Historische ontwikkeling van landschapsstructuren
 - Bijzondere gebieden / elementen
 - Aandachtspunten
- **Richtlijnen voor de inrichting van het landschap** met aandacht voor
 - Fauna
 - Flora
 - Landschapselementen
- **Richtlijnen voor de inrichting en inpassing van de kavel:**
 - Kavelinrichting en oriëntatie
 - Beplanting

Daarnaast zijn voor de gebieden waar veel ontwikkelingen voorkomen voorbeelden met landschappelijke inpassing uitgewerkt van een indicatief agrarisch bedrijf ten opzichte van:

- De bestaande situatie in het landschapstype
- Indicatieve groeimogelijkheden tot 1,0 ha
- Indicatieve groeimogelijkheden tot 1,5 ha
- Functieverandering naar wonen
- Functieverandering naar recreatie (als voorbeeld voor niet agrarische bedrijvigheid / maatschappelijke activiteit)

In de gereedchapskist (pagina 65) is nadere informatie te vinden over de waarden, de aanleg en onderhoud van de belangrijkste landschapselementen.

Bebouwingstypologieën en richtlijnen ten aanzien van de bebouwing en in het buitengebied zijn opgenomen in het Beeldkwaliteitsplan buitengebied van de gemeente Nijkerk.

4.1 Schema van de werkwijze met ontwerprichtlijnen

Een initiatiefnemer heeft toestemming om een ontwikkeling in gang te zetten:

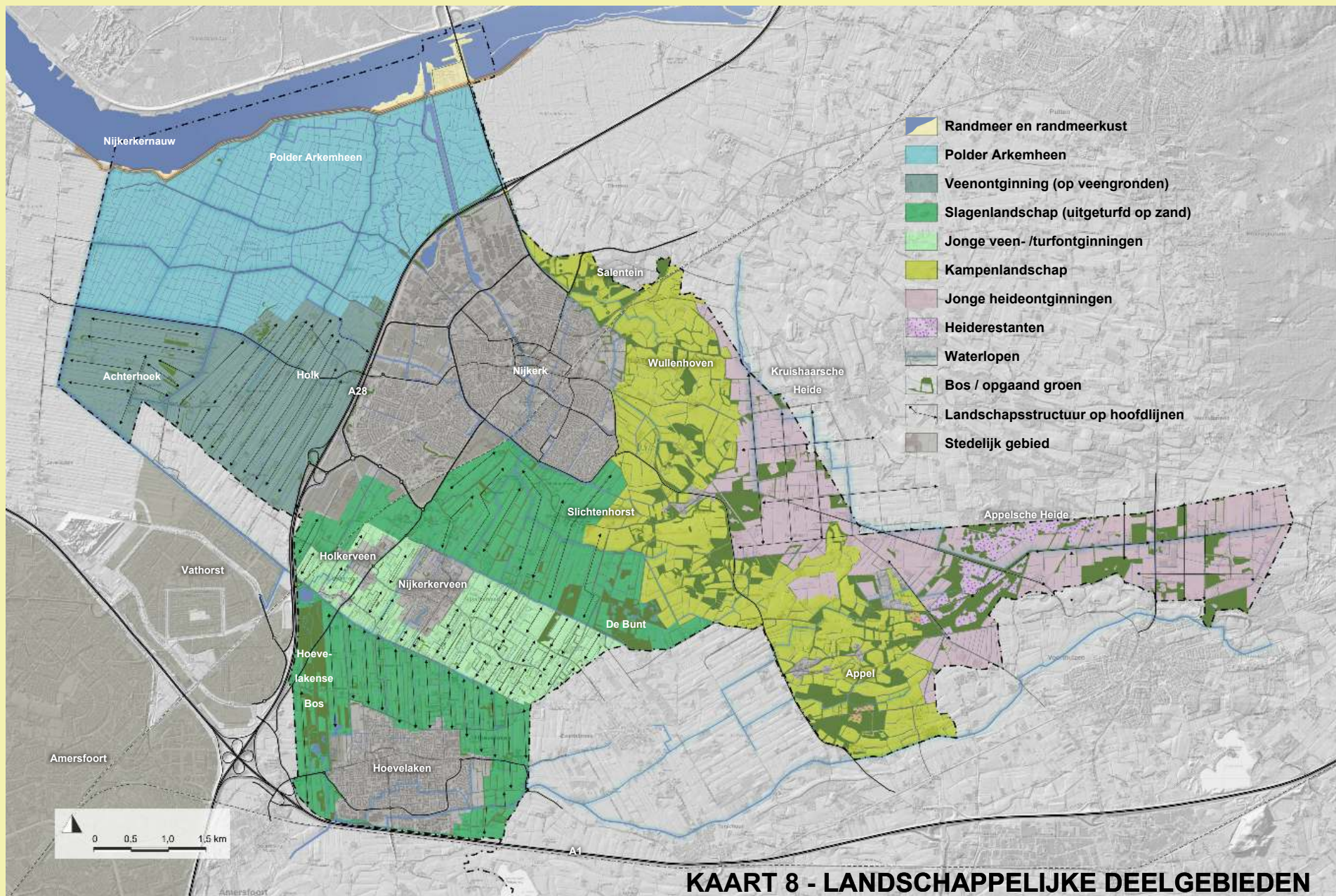
- De uitbreiding van een bestaand (agrarisch) bedrijf
- Een functieverandering naar wonen of een andere activiteit

Het landschapstype waarin het initiatief plaatsvindt kan worden afgeleid uit Kaart 8 - landschappelijke deelgebieden op pagina 29.

Het tabel hieronder geeft aan waar de kenmerken, de ontwerprichtlijnen en de indicatieve voorbeelden te vinden zijn.

	Landschappelijke kenmerken op hoofdlijnen	Richtlijnen voor de inrichting van het landschap	Richtlijnen voor de inrichting en inpassing van de kavel	Indicatieve voorbeeld-uitwerkingen
→	Polderlandschap			
	Polder Arkemheen	pag. 31	pag. 32	pag. 33
→	Slagenlandschap			
	Veenontginningen westelijk van de snelweg A28	pag. 35	pag. 36	} pag. 41
	Slagenlandschap Slichtenhorst en Hoevelaken	pag. 37	pag. 38	
	Jonge veen- / turfontginning Nijkerkerveen	pag. 39	pag. 40	
				pag. 42 t/m 46
→	Landschap op de hogere zandgronden			
	Kampenlandschap	pag. 48	pag. 49	pag. 50
	Jongere heideontginningen	pag. 57	pag. 58	pag. 59
				pag. 51 t/m 55
				pag. 60 t/m 64
→	Gereedchapskist met de belangrijkste landschapselementen			
				pag. 65

4. ONTWERP RICHTLIJNEN

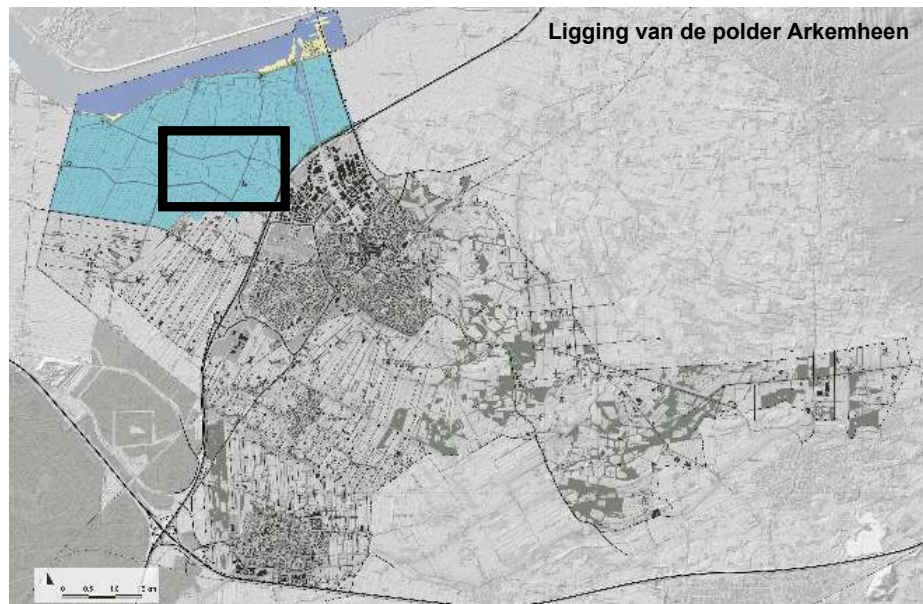

4. ONTWERP RICHTLIJNEN

4.2 Polderlandschap

4. ONTWERPRIJCHLIJNEN - POLDERLANDSCHAP POLDER ARKEMHEEN

A. Landschappelijke kenmerken:

- Eeuwenoud cultuurlandschap op voormalig veengebied
- Extreme openheid
- Weinig opgaande beplanting
- Drie verschillende verkavelingstypen
 - Strokenverkaveling
 - Blokverkaveling
 - Medenverkaveling
- Verschillende waterstructuren (wielen langs de dijk, grillige kreken en rechte sloten)
- Graslanden met hoog waterpeil
- Relatief weinig bebouwing op pollen of terpen

Bijzondere gebieden / elementen:

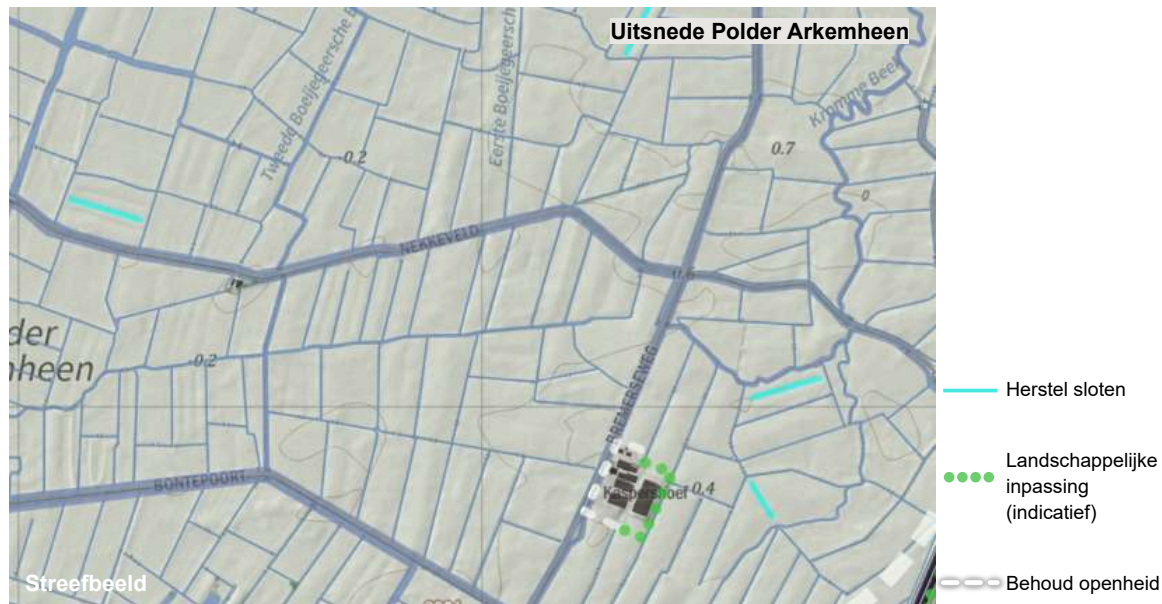
- 'Oude' Zeedijk;
- Stoomgemaal Arnhem
- Arkervaart en het vogeleiland
- Tracé van 'Nieuwe Rijn'
- Weidevogelgebied
- Middeleeuws verkaveling

Aandachtspunten:

- Stedelijke druk op het open gebied (met name de verbinding 'de wespentaille' tussen verschillende polders)
- Recreatieve druk op rust en ruimte
- Achteruitgang van aantallen en soorten weidevogels
- Behoud van de hoge waterkwaliteit
- Behoud van de biodiversiteit in het weidevogelgebied en de natte natuur
- Kwaliteit van de polderranden en overgangen naar omliggende landschappen en het stedelijke gebied

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - POLDERLANDSCHAP POLDER ARKEMHEEN

B. Richtlijnen voor de inrichting van het landschap:

Identiteitsverlies tegengaan, landschappelijke structuren behouden en versterken:

- Behoud van de openheid
- Geen sloten en kreken dempen
- Behoud hoog waterpeil
- Ruimte voor natuurvriendelijke oevers met kruidenrijke oeverzoom
- Behoud van rust en ruimte
- Aandacht voor bermen, sloot- en zoomvegetaties
- Inrichting van kleinschalige biotopen (poelen in de voet / omgeving van de Zeedijk, natuurvriendelijke oevers langs sloten, bloem- en kruidenrijke perceelsranden door extensief beheer)

Aandacht voor fauna:

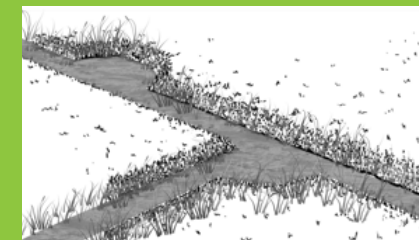
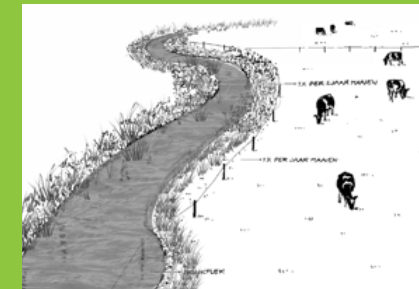
- Leefgebied grutto, graspieper, veldleeuwerik, tureluur, watersnip, slobbeend, zomertaling
- Foerageergebied ganzen, zwanen (kleine zwaan), eenden, lepelaar en grote zilverreiger
- Foerageergebied steltlopers (kievit, wulp, kemphaan)
- Leefgebied bittervoorn, modderkruiper in de sloten
- Leefgebied hermelijn en spitsmuizen (aan de voet van de dijk) e.a.

Aandacht voor flora:

- Weidegrasland
- Kruidenrijke hooilanden
- Zilte rus en schorrenzoutgras
- Gewone dotterbloem, rietorchis, veenpluis
- Rietmoerassgemeenschappen (langs de Zeedijk met heemst) e.a.

Landschapselementen:

- Grasland met bermen
- Kreken en sloten

4. ONTWERPRICHTLIJNEN - POLDERLANDSCHAP POLDER ARKEMHEEN

C. Richtlijnen voor de inrichting en inpassing van het erf:

Voor de beperkte ruimtelijke rechten en bouwmogelijkheden wordt verwezen naar het betreffende bestemmingsplan. Hieronder vindt u het toetsingskader voor alle ruimtelijke ontwikkelingen in dit landschapstype.

Erfbeplanting:

- Geen beplanting buiten het erf
- Hogere beplanting niet naar de grote openheid van de polder gericht maar naar de randen van het poldergebied
- Voortuin met lagere gesneden haag (niet hoger dan 1,20 meter) heeft bij voorkeur het karakter van een traditionele boerentuin (geen coniferen, laurierkersen en/of andere exotische planten)
- Een solitaire boom op veilige afstand van de woning
- Gedeelte van de tuin als fruitgaarden (hoogstamfruit in regelmatige afstand op gras)
- Zijkanten van erven (bedrijfsbebouwing) begeleiden met vrij groeiende hagen
- Transparante beplanting langs de erfsloot (knotwilg, -els)

Erfinrichting en oriëntatie:

- Erven zijn compact en volgen de bestaande verkavelingsstructuur
- Erven staan aan de weg
- Minder bestraat oppervlak door optimale logistieke indeling van het bedrijf zorgt voor een groene en natuurlijke uitstraling van het bedrijf
- Erven hebben een tuinachtige representatieve sfeer aan de voorkant
- Zij- en achterkanten zijn informeel en landschappelijk ingericht
- Schuttingen en muren als erfbegrenzing zijn niet toegestaan
- Landschappelijke inpassing begeleidt het erf en de bebouwing (bebouwing hoeft niet helemaal 'verstopt' te worden)

Element	Soorten op het erf
Haag	Meidoorn (voorkeur) of haagbeuk, veldesdoorn
Solitaire boom / kleine groep	Paardekastanje, linde of fruitbomen / leiboom voor het huis
Sierstruiken	Sering, boerenjasmijn, struikrozen, bessen, buxus
Houtsingel	Populier, es, zwarte els en wilg
Vrijgroeende haag	Sleedoorn, meidoorn

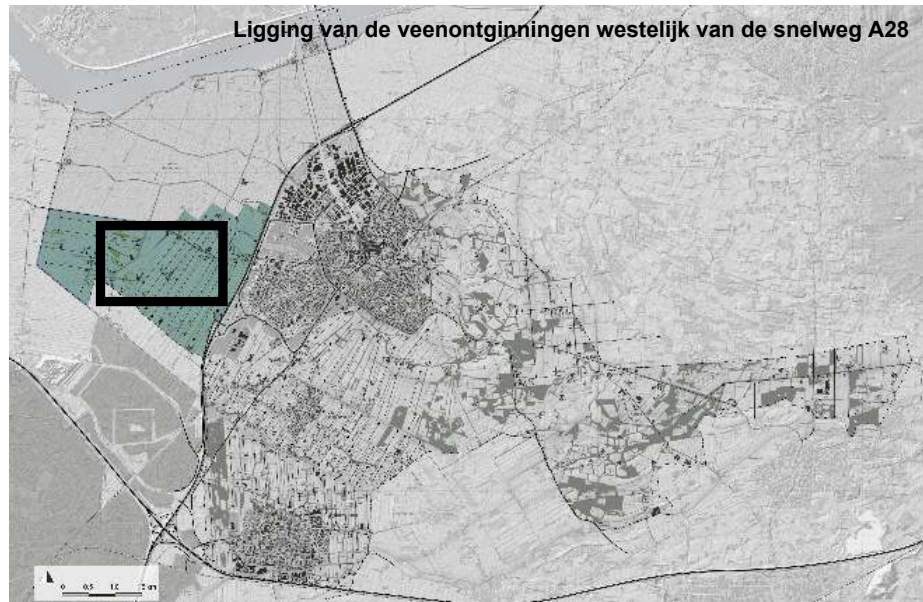

4. ONTWERPRICHTLIJNEN

4.3 Slagenlandschap

4. ONTWERPRLICHTLIJNEN - SLAGENLANDSCHAP VEENONTGINNINGEN WESTELIJK VAN DE SNELWEG A28

A. Landschappelijke kenmerken:

- Veenontginningslandschap met lange en smalle stroken
- Relatief laag gelegen veenvlakte (west) overgaand naar een dekzandvlakte met plaatselijk zeer geaccentueerd reliëf (pollen en terpen)
- Geometrische langgerekte slagenverkavelingen en rechte lijnen met plaatselijke afwijkingen
- Landschap met ruimtelijke variatie aan halfopenheid en lange doorzichten
- Verscheidenheid aan landschapselementen: langgerekte broekbosstroken, boomsingels, knotbomen, boomgaarden (fruit / eiken), solitaire bomen en erfrandbeplanting
- Lange boomsingels (knot)wilgen en elzen
- Waardevolle seizoensgebonden plas-dras gebieden
- Geclusterde bebouwing en bebouwingslinten
- Erven soms op grote afstand van de weg met typische toegangswegen

Bijzondere gebieden / elementen:

- Onregelmatige broekbossenstroken bij Achterhoek
- Oud bebouwingslint Holk met beeldbepalende en monumentale boerderijen
- Boerderijen op pollen / terpen bij Holk, De Veenhuis en Achterhoek

Aandachtspunten:

- Stedelijke en recreatieve druk vanuit Amersfoort-Vathorst
- Verdwijnen van landschapselementen zoals boomsingels
- Vitaliteit van essen in het gebied gaat achteruit
- Achteruitgang van planten- en diersoorten
- Enkele (agrarische) bedrijven zonder voldoende landschappelijke inpassing
- Toenemend gebruik van uitheemse erfbeplanting

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - SLAGENLANDSCHAP VEENONTGINNINGEN WESTELIJK VAN DE SNELWEG A28

Nieuwe houtwallen
of bosstroken
(indicatief)

Herstel
boomsingels
(indicatief)

B. Richtlijnen voor de inrichting van het landschap:

Stedelijke uitstraling (Amersfoort noord) opvangen en landschappelijke structuren versterken:

- 'Herplanting' van smalle bosstroken noordelijk van de Laakzone en versterken van de boomsingels langs sloten;
- Behoud van de smalle kavelbreedte
- Pollen en terpen behouden
- Behoud en versterking van de kleinschaligheid door landschappelijke elementen op erf- en perceelsgrenzen en aansluiten op al bestaande groenstructuren:
 - Boomsingels
 - Smalle bospercelen
 - Rijen knotbomen
- Behoud en versterking van laanbeplanting langs wegen
- Aandacht voor bermen, zoom- en slootvegetaties
- Inrichting van kleinschalige biotopen (kleine plas-dras gebieden, natuurvriendelijke oevers langs sloten, bloem- en kruidenrijke perceelsranden door extensief beheer).

Aandacht voor fauna:

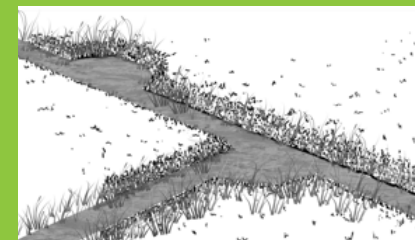
- Leef- en foerageergebied vleermuizen
- Leefgebied steenmarter en bunzing
- Leefgebied erf- en struweelvogels (zwaluwen, uilen, mussen e.a.)

Aandacht voor flora:

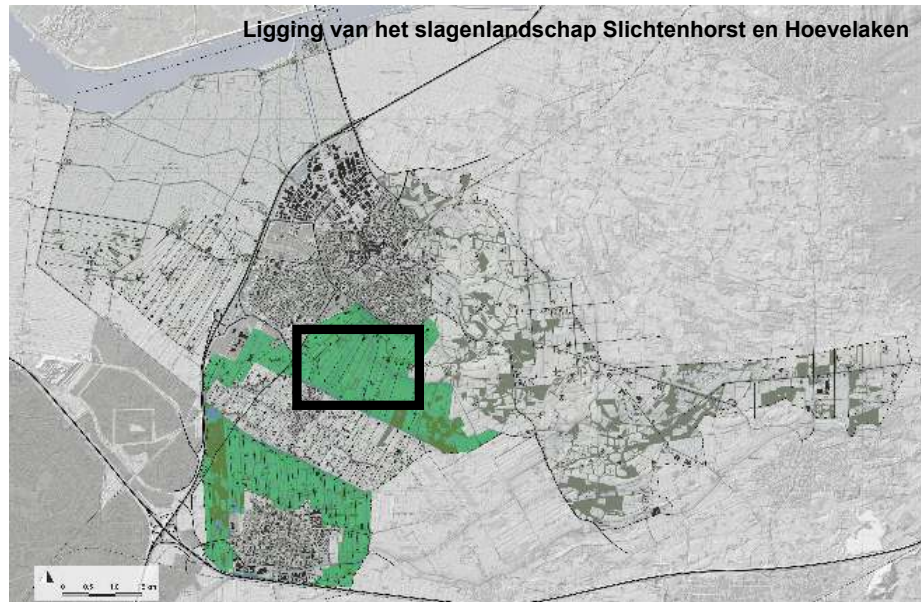
- Verschillende bosgemeenschappen zoals haagbeuken- en essenbos of elzenbroekbos
- Hooilanden met plas-dras gebieden
- Kruidenrijke graslanden

Landschapselementen:

- Boomrijen
- Bosstroken, houtwallen
- Elzensingels
- Knotwilgen
- Grasland en sloten

4. ONTWERPRICHTLIJNEN - SLAGENLANDSCHAP SLICHTENHORST EN HOEVELAKEN

A. Landschappelijke kenmerken:

- Veenontginning met plaatselijk kenmerken van het kampenlandschap
- Dekzandplateau met licht hogere dekzandruggen en dalvormige laagten (welingen en laagten)
- Onregelmatig wegenpatroon volgt het reliëf
- Relatief regelmatige langgerekte stroken- of slagenverkavelingen en rechte lijnen (plaatselijk blokverkaveling)
- Landschap met ruimtelijke variatie aan openheid, halfopenheid en lange doorzichten en plaatselijk besloten gebieden
- Grote verscheidenheid aan landschapselementen: boscomplexen, houtwallen, lanen, boomrijen, boomgaarden (fruit / eiken), solitaire bomen en erfrandbeplanting
- Verspreide bebouwing en bebouwingslinten (Slichtenhorst)
- Erven soms op grote afstand van de weg
- Natuurgebieden en landgoederen

Bijzondere gebieden / elementen:

- Landgoed het Hoevelakense Bos en Huize Hoevelaken
- Natuurgebied De Bunt
- Lint aan de Slichtenhorsterweg en aan de Veenwal
- Laagten van de Breede Beek en de Hoevelakense Beek

Aandachtspunten:

- Verdwijnen van landschapselementen zoals boomsingels
- Achteruitgang van planten- en diersoorten
- (Agrarische) bedrijven zonder landschappelijke inpassing
- Toenemend gebruik van niet passende bebouwingstypologieën en uitheemse beplanting

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - SLAGENLANDSCHAP SLICHTENHORST EN HOEVELAKEN

- Herstel boomsingels (indicatief)
- Herstel sloten (indicatief)

B. Richtlijnen inrichting van het landschap:

Landschappelijke identiteit behouden en structuren versterken:

- Behoud en versterken van de boomsingels langs sloten
- Behoud van de relatief smalle kavelbreedte
- Beken in de dalvormige laagten herkenbaar maken
- Behoud en versterking van de kleinschaligheid door landschappelijke elementen op erf- en perceelsgrenzen en aansluiten op al bestaande groenstructuren:
 - Boomsingels
 - Smalle bospercelen en hakhout
 - Rijen knotbomen
- Behoud en versterking van laanbeplanting langs wegen
- Aandacht voor bermen, zoom- en slootvegetaties
- Inrichting van kleinschalige biotopen (kleine plas-dras gebieden, inheemse bessenstruiken en wilde fruitbomen voor bijen en vogels, natuurvriendelijke oevers langs sloten, bloem- en kruidenrijke perceelsranden door extensief beheer)

Aandacht voor fauna:

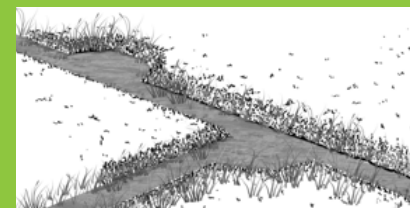
- Leefgebied vleermuizen
- Leefgebied steenuil
- Leefgebied bunzing
- Leefgebied erf- en struweelvogels (zwaluwen, mussen e.a.)

Aandacht voor flora:

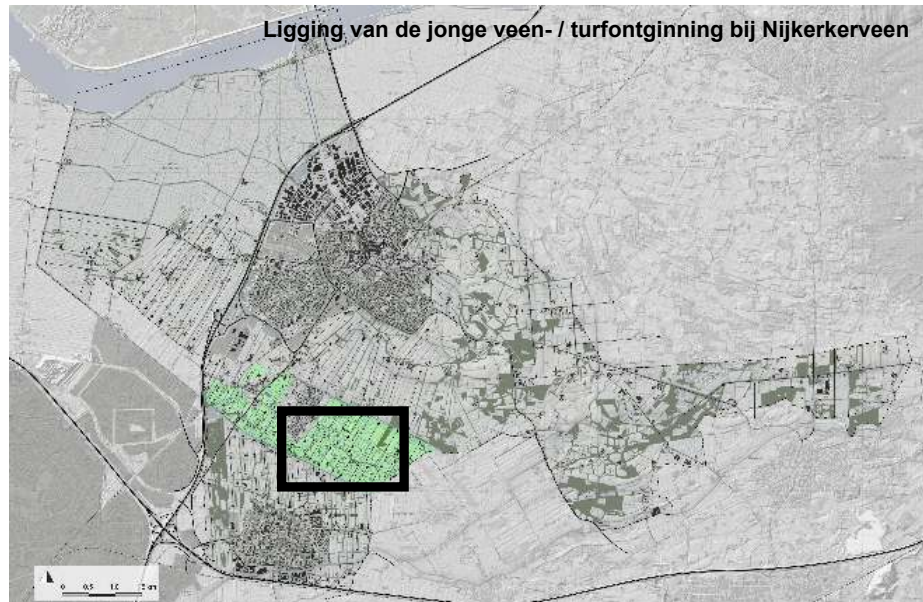
- Verschillende bosgemeenschappen zoals haagbeuken- en essenbos of elzenbroekbos en moerasbossen (met waterviolier)
- Hooilanden met plas-dras zones
- Kruidenrijke graslanden

Landschapselementen:

- Boomrijen
- Bospercelen, houtwallen
- Elzensingels
- Knotwilgen
- Poelen
- Grasland en sloten

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - SLAGENLANDSCHAP JONGE VEEN- / TURFONTGINNINGEN

A. Landschappelijke kenmerken:

- Uitgeturfde kleinschalige veenontginning met sterk verstedelijkt karakter
- Dekzandplateau met nauwelijks hogere dekzandrug (veengronden geheel verdwenen)
- Onregelmatig wegenpatroon volgt de dekzandrug
- Relatief regelmatige stroken- of slagenverkavelingen met onderverdelingen in de lengte en de breedte (door erfdeling)
- Kleinschalig halfopen landschap met hoge dichtheid aan verspreide bebouwing
- Relatief weinig landschappelijk raamwerk aan landschapselementen: bosgebied als uitloper van De Bunt, boomrijen, kleine bosperceeltjes, solitaire bomen en erfrandbeplanting
- Verspreide bebouwing en hoge diversiteit aan bouwvormen en functies

Bijzondere gebieden / elementen:

- Wegenpatroon en toegangsweggetjes naar boerderijen
- Gebied met schoon grondwater en hoge grondwaterdruk
- Laak

Aandachtspunten:

- Verdichting en toenemende verstedelijking
- Verdwijnen van de landschappelijke identiteit
- Verdwijnen van landschapselementen zoals boomsingels
- Achteruitgang van planten- en diersoorten
- Toenemend gebruik van niet passende bebouwingstypologieën en uitheemse beplanting

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - SLAGENLANDSCHAP JONGE VEEN- / TURFONTGINNINGEN

Herstel
boomsingels
(indicatief)

Herstel sloten
(indicatief)

B. Richtlijnen voor de inrichting van het landschap:

Landschappelijke identiteit behouden en structuren versterken:

- Behoud en versterken van de boomsingels langs sloten
- Behoud van de relatief smalle kavelbreedte
- Benutten van het schone grondwater voor natte natuur
- Handhaven en versterken van de kleinschaligheid door landschappelijke elementen op erf- en perceelsgrenzen en aansluiten op al bestaande groenstructuren:
 - Boomsingels
 - Elzensingels
 - Rijen knotbomen
- Behoud en versterking van laanbeplanting of eenzijdige boomrijen langs wegen
- Aandacht voor bermen, zoom- en slootvegetaties
- Inrichting van kleinschalige biotopen (kleine plas-dras gebieden, poelen, inheemse bessenstruiken en wilde fruitbomen voor bijen en vogels, natuurvriendelijke oevers langs sloten, bloem- en kruidenrijke perceelsranden door extensief beheer)

Aandacht voor fauna:

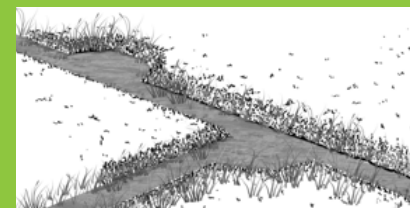
- Leefgebied vleermuizen
- Leefgebied steenuil
- Leefgebied bunzing
- Leefgebied erf- en struweelvogels (zwaluwen, mussen e.a.)

Aandacht voor flora:

- Hooilanden seizoensgebonden met wisselende waterstanden (wisseldroog)
- Hooilanden met plas-dras gebieden
- Kruidenrijke graslanden

Landschapselementen:

- Boomrijen
- Elzensingels
- Knotwilgen
- Poelen
- Grasland en sloten

4. ONTWERPRICHTLIJNEN - SLAGENLANDSCHAP

C. Richtlijnen voor de inrichting / inpassing van het erf:

Voor de ruimtelijke rechten en bouw mogelijkheden wordt verwezen naar het betreffende bestemmingsplan. Hieronder vindt u het toetsingskader voor alle ruimtelijke ontwikkelingen in dit landschapstype.

Voor (agrarische) bedrijven gelden bij iedere uitbreiding de volgende randvoorwaarden:

- Een compacte bouwblockvorm
- Een zorgvuldige landschappelijke inpassing
- Geen onacceptabele verkeersaantrekkende werking
- Geen significante aantasting van ecologische waarden
- Geen significant negatieve effecten op de natuurgebieden
- Het moet voldoen aan milieunormen en emissiereducerende milieutechnieken die al zijn voorgeschreven
- Het moet voldoen aan normen voor dierenwelzijn die al zijn voorgeschreven
- Het moet voldoen aan wettelijke eisen gericht op bescherming van de volksgezondheid

Erfinrichting en oriëntatie:

- Bouwblocken zijn afhankelijk van de bestaande kavelstructuur en zijn relatief regelmatig van vorm en bij voorkeur smaller en dieper dan breed (volg de slagenstructuur)
- Erven aan de weg hebben 1 inrit (de bestaande laanbeplanting behouden en aanvullen, geen bomen kappen)
- Minder bestraat oppervlak door optimale logistieke indeling van het bedrijf zorgt voor een groene en natuurlijke uitstraling van het bedrijf
- Erven hebben een tuinachtige representatieve sfeer aan de voorkant (naar de weg gericht)
- Zij- en achterkanten zijn informeel en landschappelijk ingericht
- Schuttingen en muren als erfbegrenzing zijn niet toegestaan
- Landschappelijke inpassing begeleidt het erf en de bebouwing (bebouwing hoeft niet 'verstopt' te worden)

Erfbeplanting:

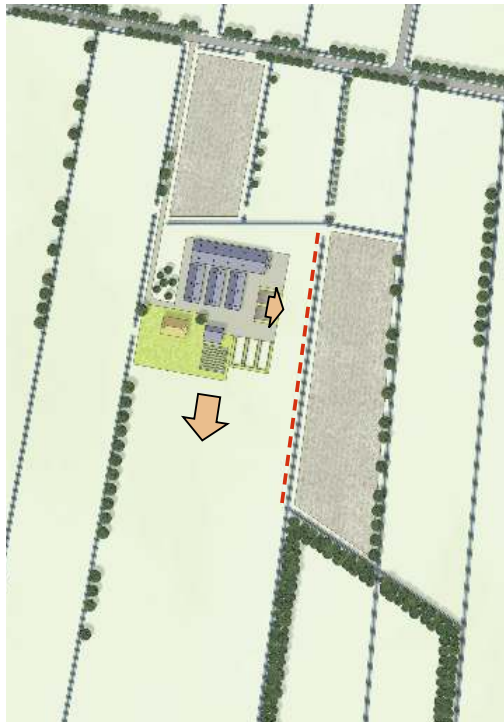
- Voortuin met lagere gesneden haag (niet hoger dan 1,20 meter) heeft naar voorkeur het karakter van een traditionele boerentuin (geen coniferen, laurierkersen, rhododendron en/of andere exotische planten)
- Een grote boom of een boomgroep op veilige afstand van de woning (mogelijk op de erfgrens als markering hiervan)
- Gedeelte van de tuin als hoogstam-fruitgaarden of eikengaarden (alleen oostelijk van de snelweg A28 in de omgeving van Slichtenhorst met bomen in onregelmatige afstand op gras)
- Gesneden haag van de voortuin gaat in de achtertuin over naar een vrij groeiende haag, heg, houtwal of boomsingel (mogelijk knotbomen)
- Boomsingel, houtwal of geometrisch bosperceel (eventueel rabatbos) aan de achterkant van het bouwblock

Element	Soorten op het erf
Haag	Haagbeuk, liguster, meidoorn of veldesdoorn
Solitaire boom / kleine groep	Eik, paardekastanje, berk
Oprit	Eén rij elzen, berken of eiken
Sierstruiken	Sering, boerenjasmijn, struikrozen, bessen, hortensia
Bosperceel / Houtwal	Bomen: Eik, ruwe berk, zwarte els en lijsterbes Struiken: meidoorn, veldesdoorn, boswilg en hondsroos
Boomsingel langs beken en sloten	Zwarte els (hoofdboom), knotwilgen en (knot)essen

Indicatief agrarisch bedrijf

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - SLAGENLANDSCHAP

Indicatief agrarisch bedrijf - bestaande situatie

Alle ontwikkelingen volgens het één erf principe (schema op pagina 26)

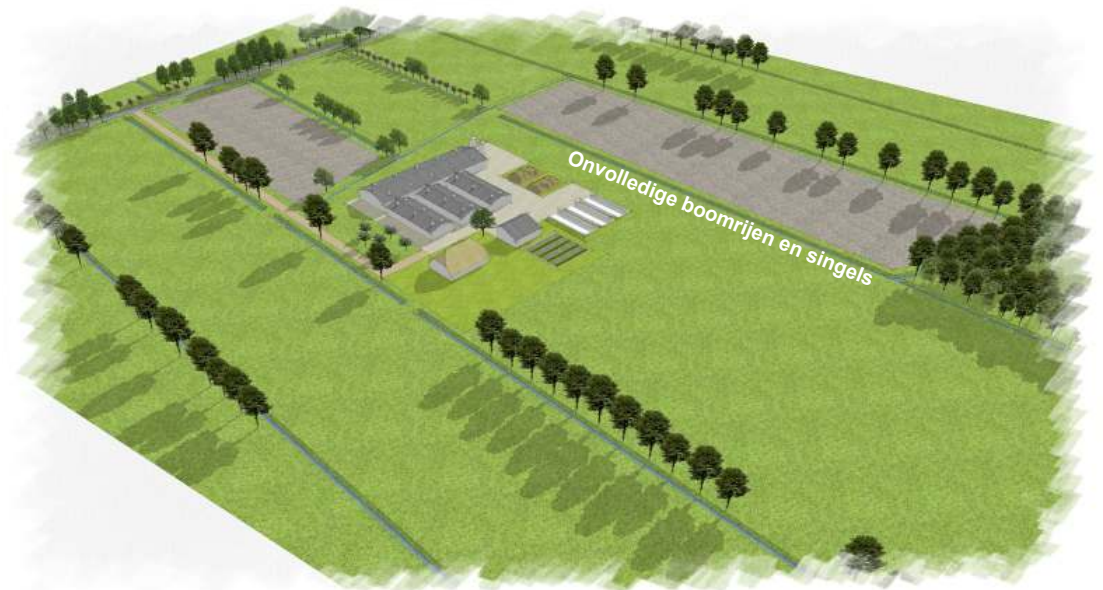
Mogelijke groeirichting bij uitbreiding

Niet te overschrijden grens

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - SLAGENLANDSCHAP

UITBREIDING TOT MAXIMAAL 1,0 HA

Indicatieve uitbreiding tot maximaal 1,0 ha

Landschappelijke inpassing van het erf

- Representatief en tuinachtig in de omgeving van de woning
- Boomgaard uitbreiden
- Houtsingel langs bedrijfsbebouwing in aansluiting van bestaande structuren
- Verzachten van het aanzicht aan de voorzijde

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - SLAGENLANDSCHAP

UITBREIDING TOT MAXIMAAL 1,5 HA

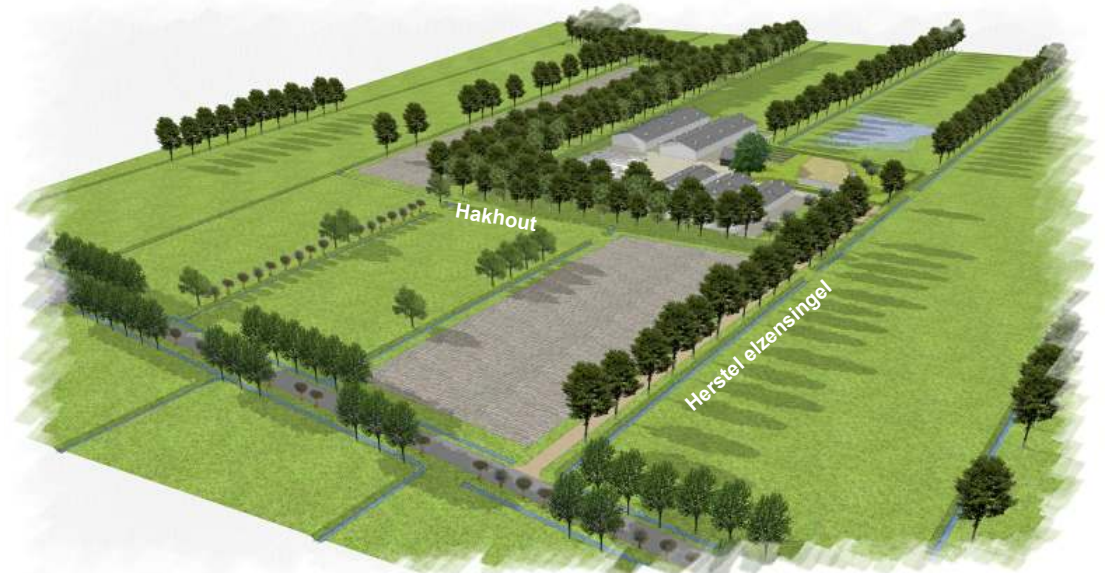
Indicatieve uitbreiding tot maximaal 1,5 ha

Landschappelijke inpassing van het erf

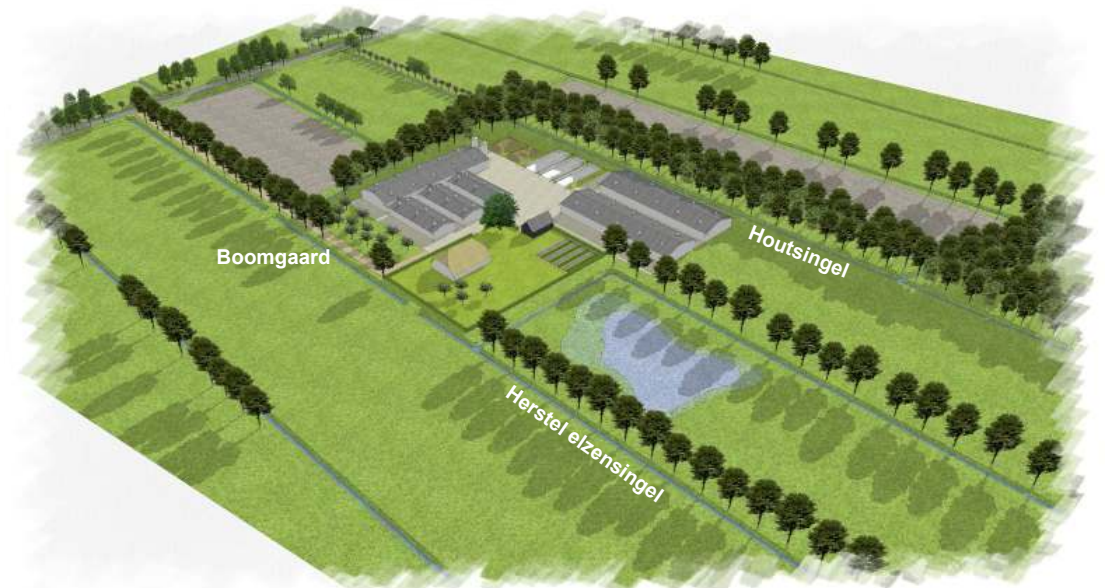
- Representatief en tuinachtig in de omgeving van de woning
- Boomgaard uitbreiden
- Houtsingel langs bedrijfsbebouwing in aansluiting van bestaande structuren
- Verzachten van het aanzicht aan de voorzijde

Landschappelijke versterking - erf overschrijdend

- Herstellen en aanvullen boomsingels
- Natte natuurontwikkeling - plas-dras gebied

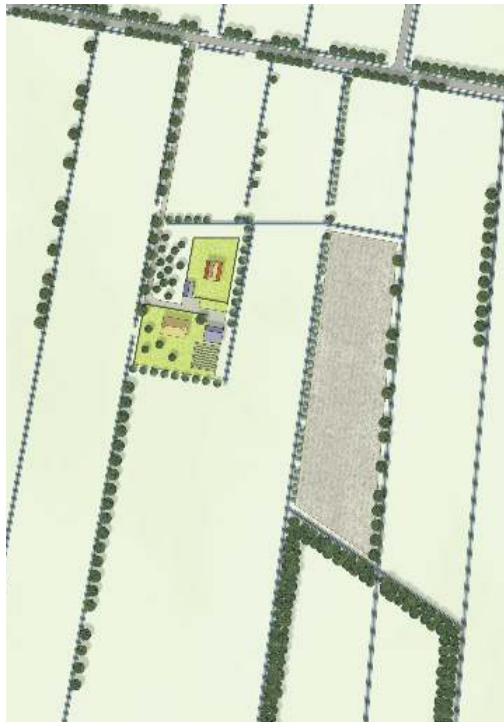
Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - SLAGENLANDSCHAP

FUNCTIEVERANDERING NAAR WONEN

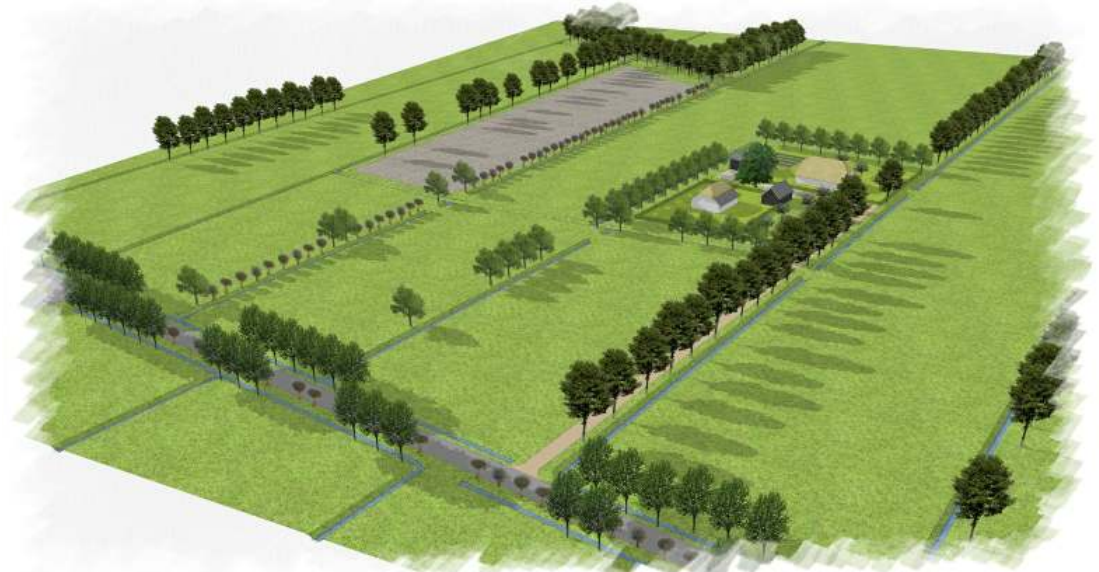
Functieverandering naar wonen

- Versmallen bouwvlak (passend in kavelstructuur)
- Nieuwe grens
- Sloop bebouwing

Inrichting volgens het één erf principe (schema op pagina 26)

Sloop op het bestaande erf

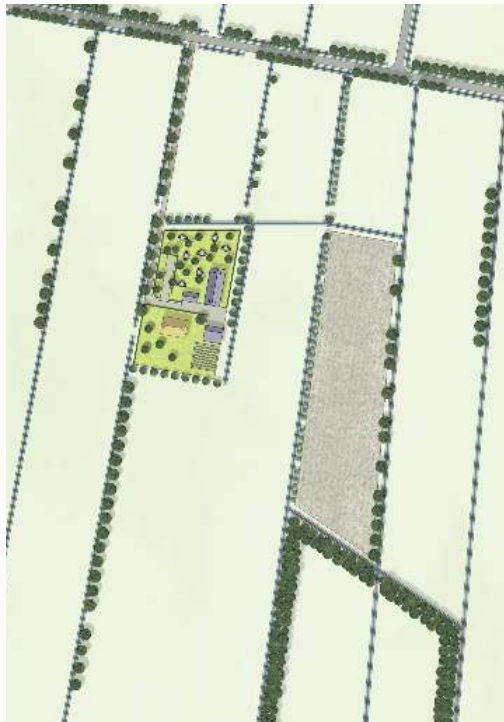
Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERPRICHTLIJNEN - SLAGENLANDSCHAP

FUNCTIEVERANDERING NAAR RECREATIE

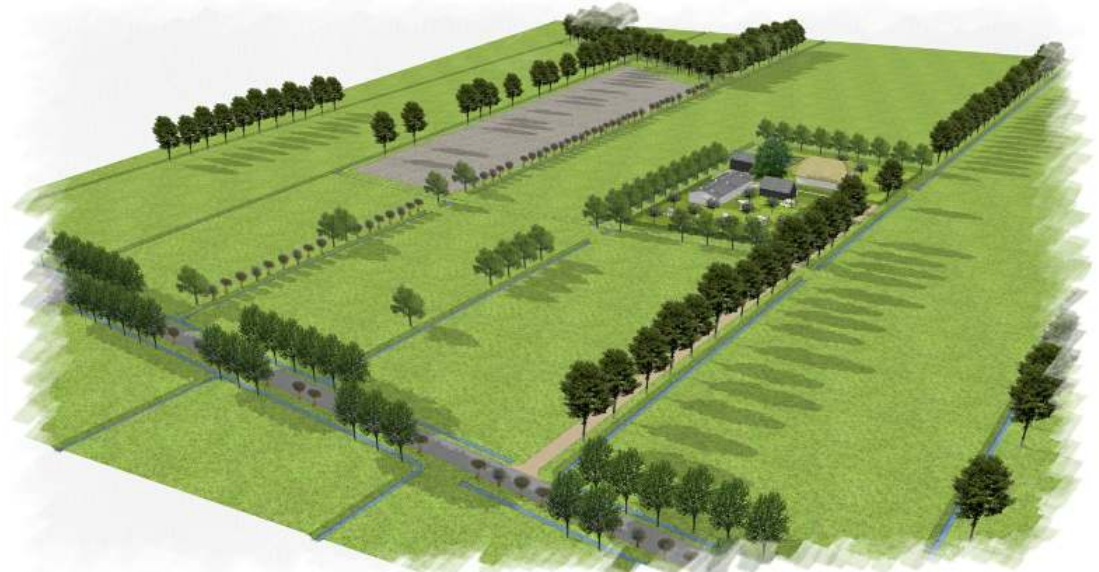
Functieverandering naar recreatie

- Versmallen bouwvlak (passend in kavelstructuur)
- Nieuwe grens
- Sloop bebouwing

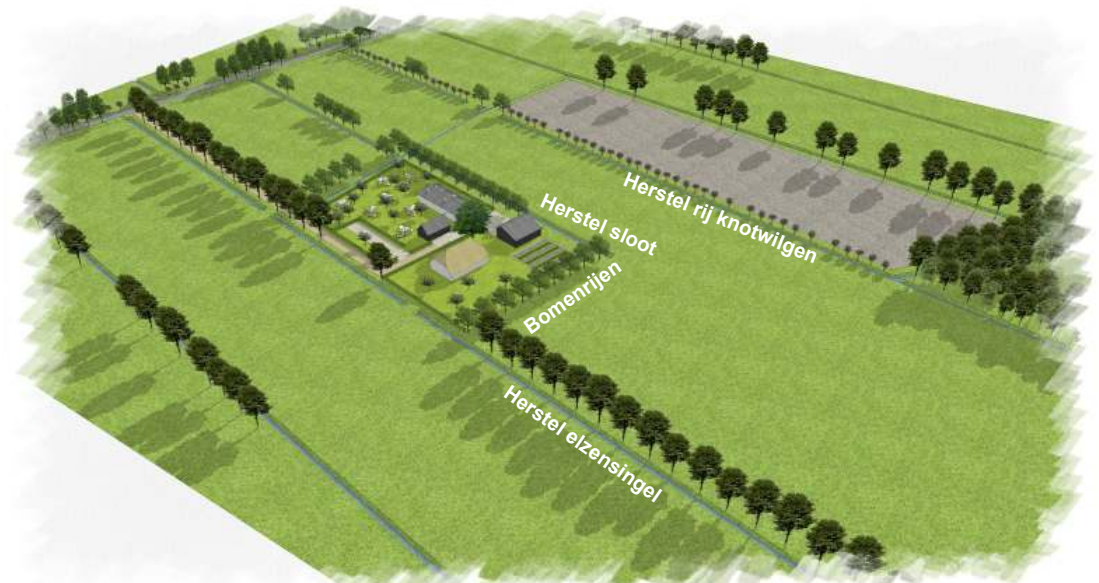
Inrichting volgens het één erf principe (schema op pagina 26)

Sloop op het bestaande erf

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

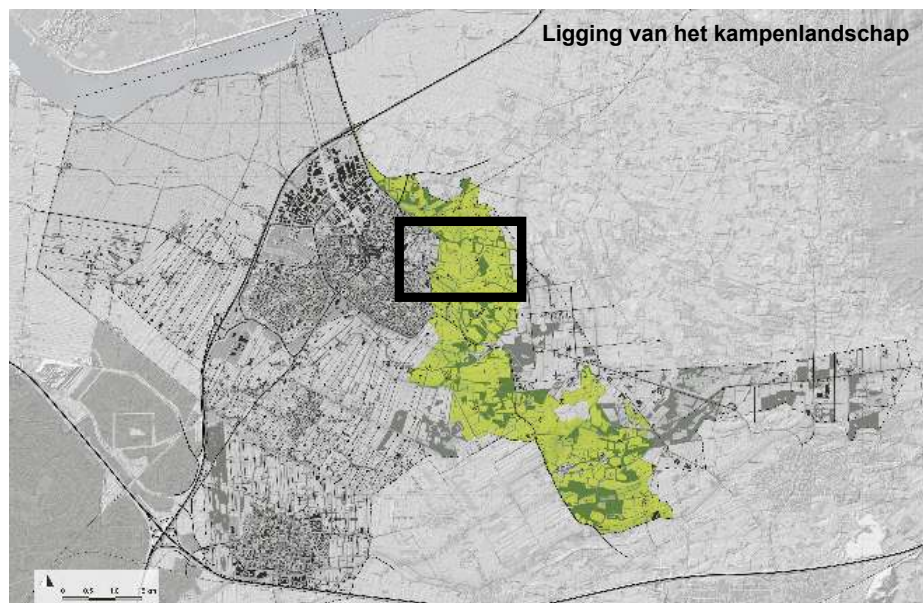
Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERPRICHTLIJNEN

4.4 Kampenlandschap

4. ONTWERPRICHTLIJNEN - KAMPENLANDSCHAP

A. Landschappelijke kenmerken:

- In de middeleeuwen ontgonnen landschap van dekzandruggen (hoog en droog) en beekdalen (laag en nat)
- Geaccentueerd reliëf met aardkundige waarden, zoals smalle dekzandruggen, steilrandjes, dalvormige laagten
- Onregelmatige blokverkevelingen en organische structuren
- Kleinschaligheid landschap met grote ruimtelijke variatie aan openheid en beslotenheid
- Grote verscheidenheid aan landschapselementen: droge en vochtige boscomplexen, kleinschalige hakhoutbosjes, houtwallen, lanen, boomrijen, boomgaarden (fruit / eiken), solitaire bomen en erfrandbeplanting
- Relatief weinig bebouwing
- Natuurgebieden en landgoederen

Bijzondere gebieden / elementen:

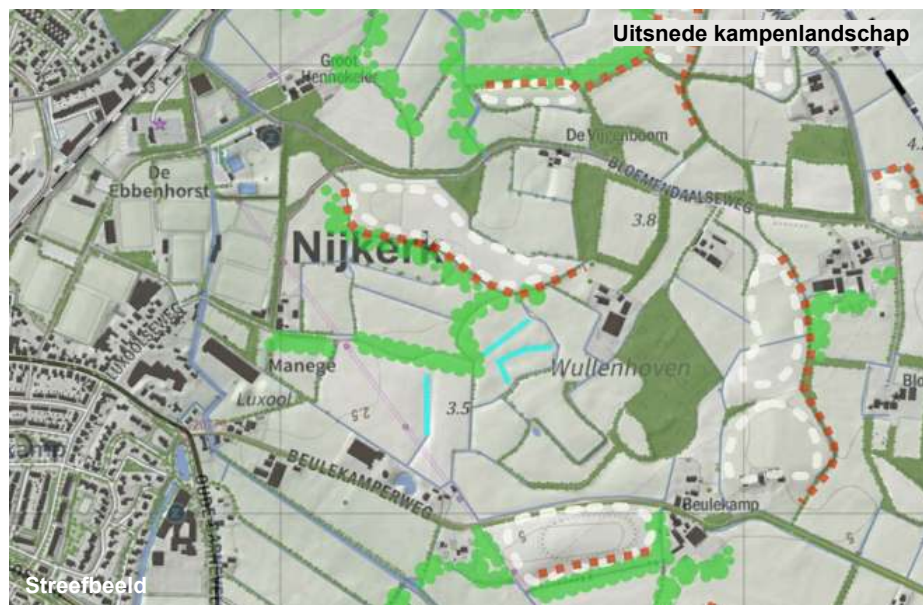
- Landgoed Salentein
- 'Kemna' (voormalige woonplaats van de meier / rentmeester van Elten - gesloopt)
- Landgoed Appel
- Oude molen 'De Hoop'
- Oude 'bolle' akkers en engen (b.v. Eng van Ehrental)
- Beekdalen van verschillende beken
- Tracé van het kippenlijntje
- Rabatbossen (beekbegeleidende bossen)

Aandachtspunten:

- Verdwijnen van verschillende landschapselementen
- Vitaliteit van laanbomen gaat achteruit
- Achteruitgang van planten- en diersoorten
- Onvoldoende landschappelijke inpassing
- Toenemend gebruik van niet passende bebouwingstypologieën en uitheemse beplanting

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - KAMPENLANDSCHAP

Herstel beken en sloten (indicatief)

Versterking bos, houtwallen (indicatief)

Behoud openheid (oude akkers)

Behoud steilrandjes

B. Richtlijnen voor de inrichting van het landschap:

Identiteitsverlies tegengaan, landschappelijke structuren behouden:

- Onregelmatig en kleinschalig kavelpatroon
- Steilrandjes, oude 'bolle' akkers en engen
- Handhaven en versterken van de kleinschaligheid door landschappelijke elementen op erf- en perceelsgrenzen en aansluiten op al bestaande groenstructuren:
 - Houtwallen
 - Bospercelen en hakhout
 - Boomrijen
 - Vrij groeiende hagen
- Behoud en versterking van laanbeplanting langs wegen
- Aandacht voor zoom- en mantelvegetaties
- Inrichting van kleinschalige biotopen (solitaire bomen, inheemse bessenstruiken en wilde fruitbomen voor bijen en vogels, natuurvriendelijke oevers langs sloten, bloem- en kruidenrijke perceelsranden door extensief beheer)

Aandacht voor fauna:

- Leefgebied das
- Leefgebied steenuil
- Leefgebied amfibieën
- Leefgebied vleermuizen
- Leefgebied erf- en struweelvogels (zwaluwen, mussen e.a.)

Aandacht voor flora:

- Verschillende bosgemeenschappen zoals haagbeuken- en essenbos of berken- eiken- en beukenbos (salomonszegel, bosanemoon, lelietje van dalen)
- Bosmantelgemeenschappen (hengel, grote muur)
- Vochtige heide (kleine zonnedauw, klokjesgentiaan)
- Hooilanden (rietorchis)
- Kruidenrijke graslanden (grasklokje e.a.)

Landschapselementen:

- Lanen en boomrijen
- Houtwallen
- Bos
- Steilrandjes en oude 'bolle' akkers
- Beken

4. ONTWERPRICHTLIJNEN - KAMPENLANDSCHAP

C. Richtlijnen voor de inrichting / inpassing van het erf:

Voor de ruimtelijke rechten en bouw mogelijkheden wordt verwezen naar het betreffende bestemmingsplan. Hieronder vindt u het toetsingskader voor alle ruimtelijke ontwikkelingen in dit landschapstype.

Voor (agrarische) bedrijven gelden bij iedere uitbreiding de volgende randvoorwaarden:

- Een compacte bouwblok vorm
- Een zorgvuldige landschappelijke inpassing
- Geen onacceptabele verkeersaantrekkende werking
- Geen significante aantasting van ecologische waarden
- Geen significant negatieve effecten op de natuurgebieden
- Het moet voldoen aan milieunormen en emissiereducerende milieutechnieken die al zijn voorgeschreven
- Het moet voldoen aan normen voor dierenwelzijn die al zijn voorgeschreven
- Het moet voldoen aan wettelijke eisen gericht op bescherming van de volksgezondheid

Erfinrichting en oriëntatie:

- Bouwblokken zijn afhankelijk van de bestaande kavelstructuur en zijn bij voorkeur onregelmatig van vorm en relatief compact (volg de onregelmatige bestaande structuur)
- Erven aan de weg hebben 1 inrit (de bestaande laanbeplanting behouden en aanvullen, geen bomen kappen)
- Minder bestraat oppervlak door optimale logistieke indeling van het bedrijf zorgt voor een groene en natuurlijke uitstraling van het bedrijf
- Erven hebben een tuinachtige representatieve sfeer aan de voorkant (naar de weg gericht)
- Zij- en achterkanten zijn informeel en landschappelijk ingericht
- Schuttingen en muren als erfbegrenzing zijn niet toegestaan
- Landschappelijke inpassing begeleidt het erf en de bebouwing (bebouwing hoeft niet helemaal 'verstopt' te worden)

Erfbeplanting:

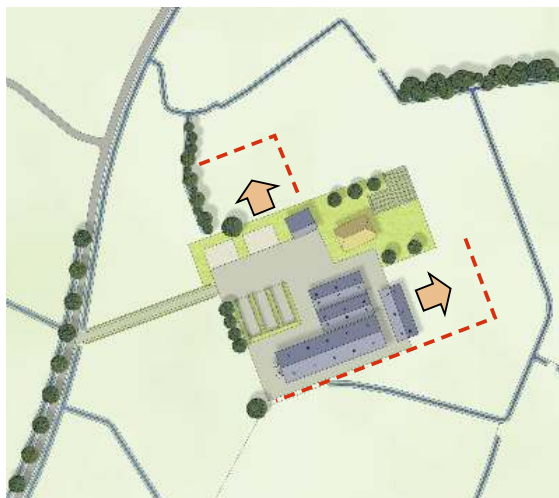
- Voortuin met lagere gesneden haag (niet hoger dan 1,20 meter) heeft naar voorkeur het karakter van een traditionele boerentuin (geen coniferen, laurierkersen, rhododendron en/of andere exotische planten)
- Een grote boom of een boomgroep op veilige afstand van de woning (mogelijk op de erfgrens als markering hiervan)
- Gedeelte van de tuin als hoogstam-fruitgaarden mogelijk omheind door een scheerhaag van meidoorn of eikengaarden (bomen in onregelmatige afstand op gras)
- Gesneden haag van de voortuin gaat in de achtertuin over naar een vrij groeiende haag, houtwal of boomsingel
- Inpassen van de achterkanten van de bedrijven met kleine bosjes, dichte houtwallen of boomgroepen (gebruik maken van "overhoeken")

Element	Soorten op het erf
Haag	Haagbeuk, liguster, meidoorn of veldesdoorn
Solitaire boom / kleine groep	Paardekastanje, linde of walnoot / leiboorn voor het huis
Oprit	Eiken of beuken
Sierstruiken	Sering, boerenjasmijn, struikrozen, bessen, hortensia, buxus
Bosperceel / Houtwal	Bomen: eik, ruwe berk, es en lijsterbes Struiken: hazelaar, veldesdoorn, meidoorn, hondsroos, vuilboom, Gelderse roos en hulst
Langs beken en sloten	Grauwe wilg, els en inheemse vogelkers

Indicatief agrarisch bedrijf

4. ONTWERPRICHTLIJNEN - KAMPENLANDSCHAP

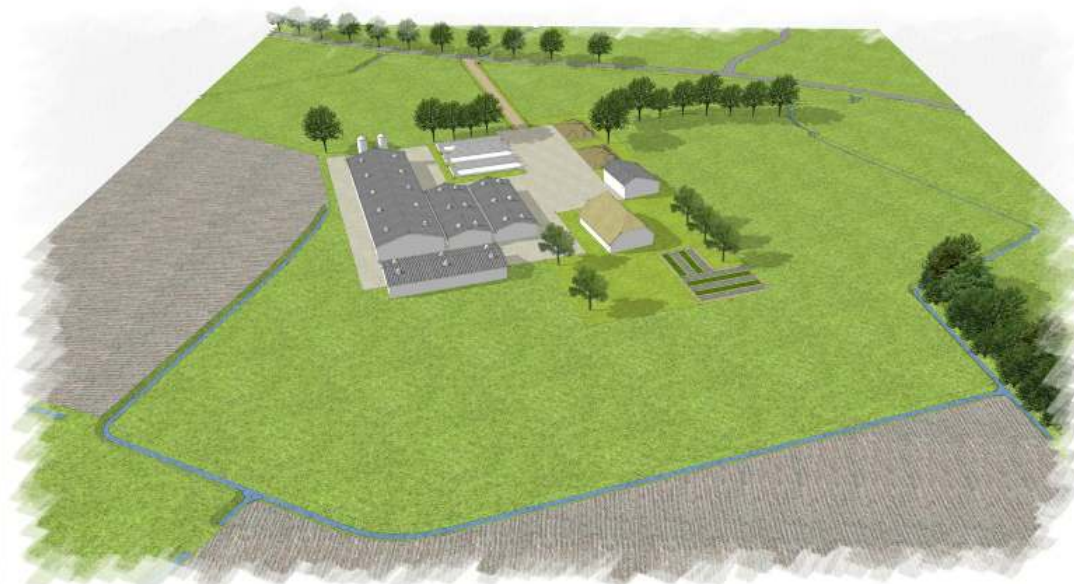
Indicatief agrarisch bedrijf - bestaande situatie

Alle ontwikkelingen volgens het één erf principe (schema op pagina 26)

- Mogelijke groeirichting bij uitbreiding
- Niet te overschrijden grens

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - KAMPENLANDSCHAP

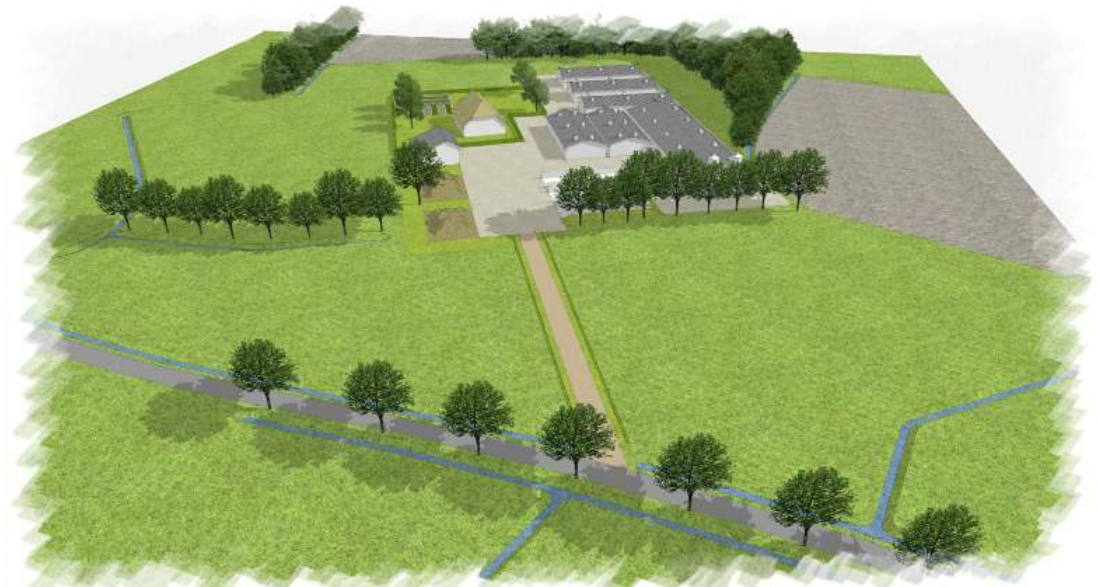
UITBREIDING TOT MAXIMAAL 1,0 HA

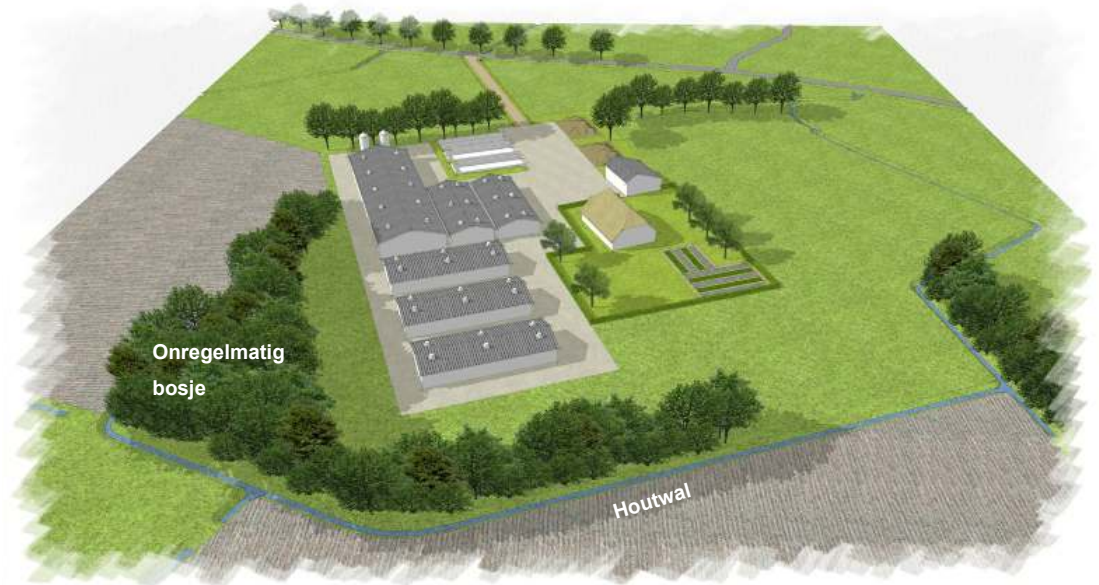
Indicatieve uitbreiding tot maximaal 1,0 ha

Landschappelijke inpassing van het erf

- Representatief en tuinachtig in de omgeving van de woning
- Boomgaard uitbreiden
- Houtsingel langs bedrijfsbebouwing in aansluiting van bestaande structuren
- Combinatie van een houtwal en bosje langs bedrijfsbebouwing in aansluiting van bestaande onregelmatige structuren
- Gebruik maken van 'overhoeken'

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - KAMPENLANDSCHAP

UITBREIDING TOT MAXIMAAL 1,5 HA

Indicatieve uitbreiding tot maximaal 1,5 ha

Landschappelijke inpassing van het erf

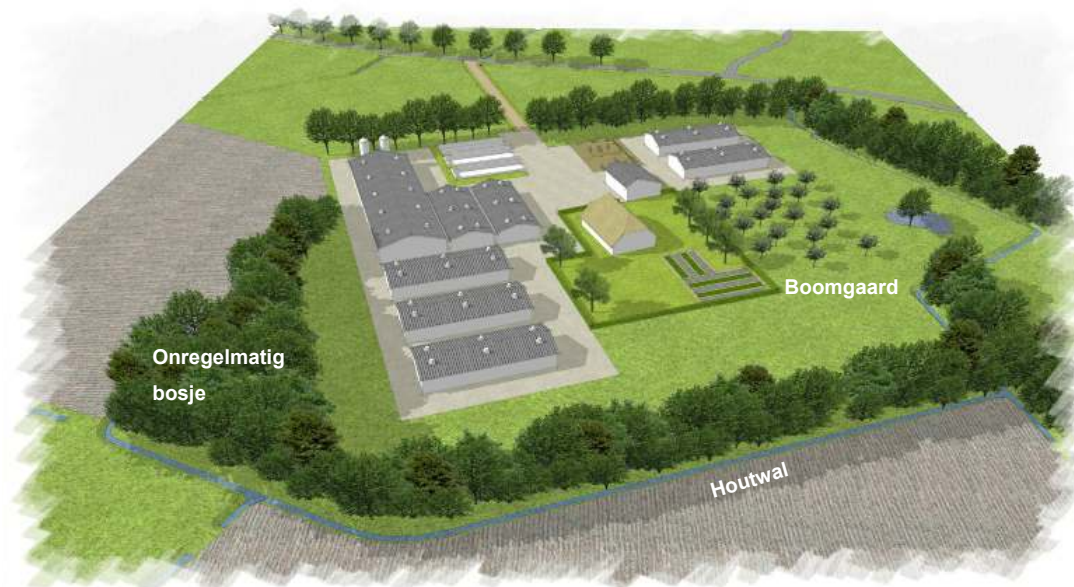
- Representatief en tuinachtig in de omgeving van de woning
- Boomgaard uitbreiden
- Houtsingel langs bedrijfsbebouwing in aansluiting van bestaande structuren
- Combinatie van een houtwal en bosje langs bedrijfsbebouwing in aansluiting van bestaande onregelmatige structuren
- Gebruik maken van 'overhoeken'

Landschappelijke versterking - erf overschrijdend

- Herstellen en aanvullen houtwallen volgens de onregelmatige landschapsstructuur
- Natuurontwikkeling - bij voorbeeld een poeltje in het laag gelegen gebied (niet in verbinding met beken of sloten)

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - KAMPENLANDSCHAP

FUNCTIEVERANDERING NAAR WONEN

Functieverandering naar wonen

➡ Verkleinen en vergroenen bouwvlak (minder verharding)

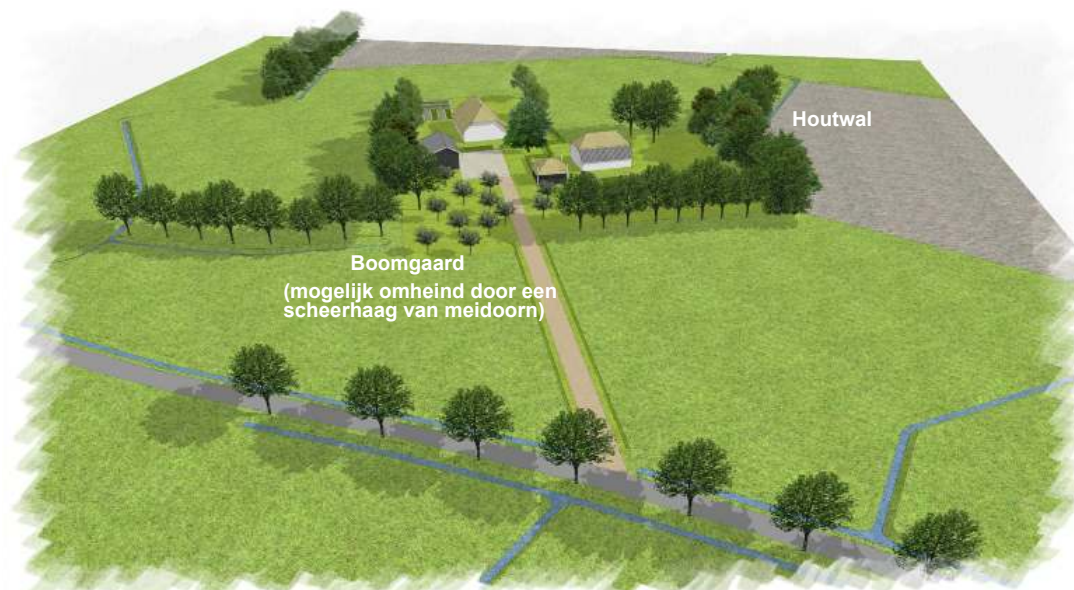
--- Nieuwe grens

■ Sloop bebouwing

Inrichting volgens het één erf principe (schema op pagina 26)

Sloop op het bestaande erf

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - KAMPENLANDSCHAP

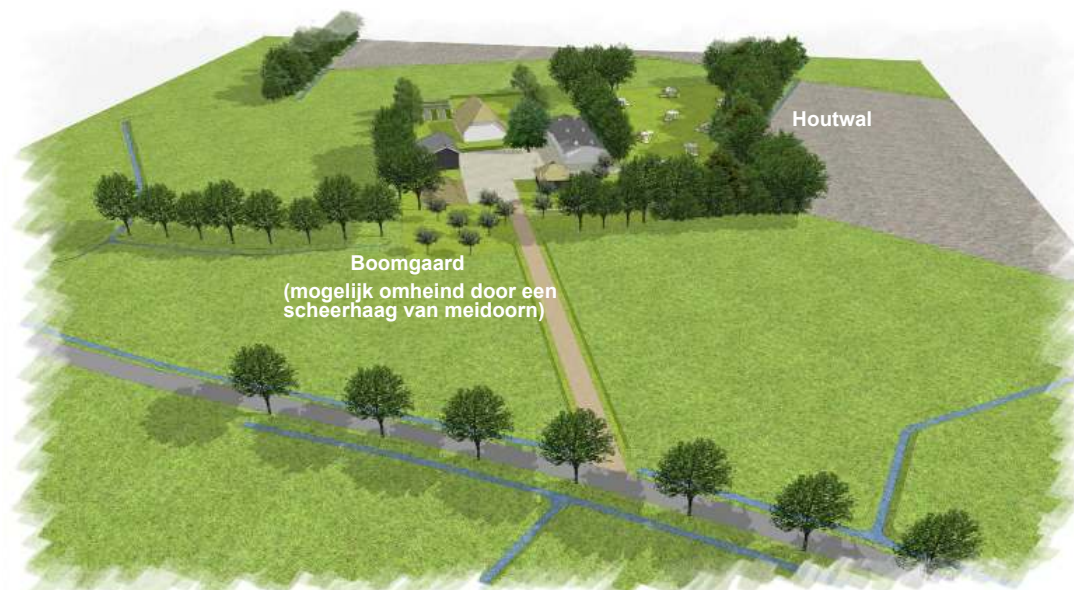

Functieverandering naar recreatie

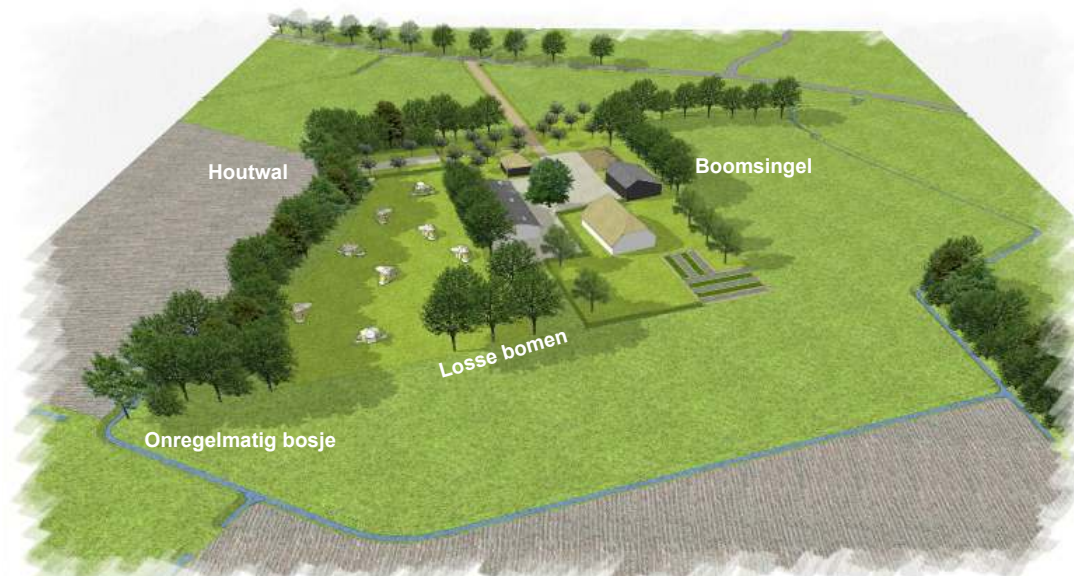
- Verkleinen en vergroenen bouwvlak (minder verharding)
 - Nieuwe grens
 - Sloop bebouwing
- Inrichting volgens het één erf principe (schema op pagina 26)

Sloop op het bestaande erf

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

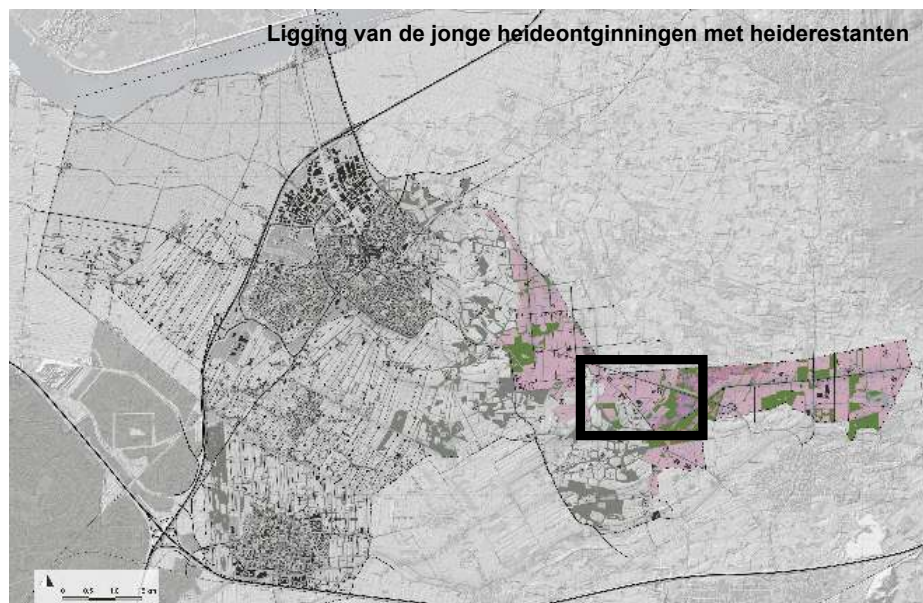
Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERPRICHTLIJNEN

4.5 Jonge heideontginningen met heiderestanten

4. ONTWERPRICHTLIJNEN - JONGE HEIDEONTGINNINGEN

A. Landschappelijke kenmerken:

- Jonge ontginningen op natte heide / zandgronden
- Relatief vlak dekzandplateau met plaatselijk geaccentueerd reliëf (welvingen en laagtes)
- Geometrisch wegenpatroon met lange rechte lijnen
- Geometrische blokverkavelingen en rechte lijnen
- Landschap met ruimtelijke variatie aan openheid en beslotenheid
- Grote verscheidenheid aan landschapselementen: (geometrische) bospercelen, rabatbossen, houtwallen, lanen, boomrijen, boomgaarden (fruit / eiken), solitaire bomen en erfrandbeplanting
- Relatief weinig bebouwing, wel grootschaligere erven
- Natuurgebieden en nieuwe landgoederen

Bijzondere gebieden / elementen:

- Kruishaarder berg
- Prinsenkamp met waardevolle jonge natuur
- Heiderestanten 'Appelsche Heide'

Aandachtspunten:

- Verdwijnen van landschapselementen zoals boomsingels
- Verdwijnen van zoom- en mantelvegetaties
- Achteruitgang van planten- en diersoorten
- Grootschalige bedrijven en recreatieterrein zonder passende landschappelijke inpassing
- Toenemend gebruik van niet passende bebouwingstypologieën en uitheemse beplanting

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - JONGE HEIDEONTGINNINGEN

B. Richtlijnen voor de inrichting van het landschap:

Identiteitsverlies tegengaan, landschappelijke structuren behouden:

- Geometrische verkavelingspatroon in ruime opzet (relatief grootschalig)
- Natuurgebieden en heiderestanten
- Handhaven en versterken van de landschapsstructuur met elementen op erf- en perceelsgrenzen en aansluiten op al bestaande groenstructuren:
 - Houtwallen
 - Geometrische bospercelen en hakhout
 - Boomrijen
- Behoud en versterking van laanbeplanting en de smalle struwelen / bosstroken langs wegen
- Behoud van zandpaden en -wegen
- Aandacht voor zoom- en mantelvegetaties
- Inrichting van kleinschalige biotopen (schraallanden, natuurvriendelijke oevers langs sloten, bloem- en kruidenrijke perceelsranden door extensief beheer)

Aandacht voor fauna:

- Leefgebied das
- Leefgebied steenuil
- Leefgebied amfibieën (kamsalamander) en reptielen
- Leefgebied vleermuizen
- Leefgebied erf- en struweelvogels (zwaluwen, mussen e.a.)

Aandacht voor flora:

- Verschillende bosgemeenschappen zoals dennen- berken- en eikenbos
- Bosmantelgemeenschappen (hengel, grote muur)
- (Vochtige) heide (struikhei, dophei, kleine zonnedauw, moerasviooltje, gevlekte orchis en klokjesgentiaan)
- Schraallanden, vengebiedjes met waterlepelkje
- Kruidenrijke graslanden (grasklokje e.a.)

Landschapselementen:

- Boomrijen
- Lanen
- Bosstroken
- Bospercelen
- Poelen

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - JONGE HEIDEONTGINNINGEN

C. Richtlijnen voor de inrichting / inpassing van het erf:

Voor de ruimtelijke rechten en bouw mogelijkheden wordt verwezen naar het betreffende bestemmingsplan. Hieronder vindt u het toetsingskader voor alle ruimtelijke ontwikkelingen in dit landschapstype.

Voor (agrarische) bedrijven gelden bij iedere uitbreiding de volgende randvoorwaarden:

- Een compacte bouwblok vorm
- Een zorgvuldige landschappelijke inpassing
- Geen onacceptabele verkeersaantrekkende werking
- Geen significante aantasting van ecologische waarden
- Geen significant negatieve effecten op de natuurgebieden
- Het moet voldoen aan milieunormen en emissiereducerende milieutechnieken die al zijn voorgeschreven
- Het moet voldoen aan normen voor dierenwelzijn die al zijn voorgeschreven
- Het moet voldoen aan wettelijke eisen gericht op bescherming van de volksgezondheid

Erfinrichting en oriëntatie:

- Bouwblokken zijn afhankelijk van de bestaande kavelstructuur en zijn geometrisch van vorm (volg de regelmatige blokverdeling)
- Erven aan de weg hebben 1 inrit (de bestaande laanbeplanting behouden en aanvullen, geen bomen kappen)
- Minder bestraat oppervlak door optimale logistieke indeling van het bedrijf zorgt voor een groene en natuurlijke uitstraling van het bedrijf
- Erven hebben een tuinachtige representatieve sfeer aan de voorkant (naar de weg gericht)
- Zij- en achterkanten zijn informeel en landschappelijk ingericht
- Schuttingen en muren als erfbegrenzing zijn niet toegestaan
- Landschappelijke inpassing begeleidt het erf en de bebouwing (bebouwing hoeft niet helemaal 'verstopt' te worden)

Erfbeplanting:

- Voortuin met lagere gesneden haag (niet hoger dan 1,20 meter) heeft naar voorkeur het karakter van een traditionele boerentuin (geen coniferen, laurierkersen en/of andere exotische planten)
- Een grote boom of een boomgroep op veilige afstand van de woning (mogelijk op de erfgrens als markering hiervan)
- Gedeelte van de tuin als hoogstam-fruitgaarden of eikengaarden (bomen in onregelmatige afstand op gras)
- Gesneden haag van de voortuin gaat in de achtertuin over naar een vrij groeiende haag, bomenrij of bosstrook
- Dichte houtwal, boomsingel of geometrisch bosperceel aan de achterkant van het bouwblok

Element	Soorten op het erf
Haag	Haagbeuk, liguster, meidoorn of veldesdoorn
Solitaire boom / kleine groep	Eik, paardekastanje, berk
Oprit	Één rij elzen, berken of eiken
Sierstruiken	Sering, boerenjasmijn, struikrozen, bessen, hortensia
Bosperceel / Houtwal	Bomen: Eik, ruwe berk, zwarte els en lijsterbes Struiken: meidoorn, veldesdoorn, boswilg en hondsroos
Langs beken en sloten	Zwarte els (hoofdboom), knotwilgen en (knot)essen

Indicatief agrarisch bedrijf

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - JONGE HEIDEONTGINNINGEN

Indicatief agrarisch bedrijf - bestaande situatie

Alle ontwikkelingen volgens het één erf principe (schema op pagina 26)

➡ Mogelijke groeirichting bij uitbreiding

- - - Niet te overschrijden grens

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - JONGE HEIDEONTGINNINGEN

UITBREIDING TOT MAXIMAAL 1,0 HA

Indicatieve uitbreiding tot maximaal 1,0 ha

Landschappelijke inpassing van het erf

- Tuinachtig in de omgeving van de woning
- Boomgaard (hoogstamfruit of eiken) aan de voorzijde
- Gebruik maken van aanwezige landschappelijke elementen (zijkant is al landschappelijk ingepast door bestaand bos)
- Bosstroken en houtsingels in geometrische vormen (rechthoekige bosstrook aan de achterkant)

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - JONGE HEIDEONTGINNINGEN

UITBREIDING TOT MAXIMAAL 1,5 HA

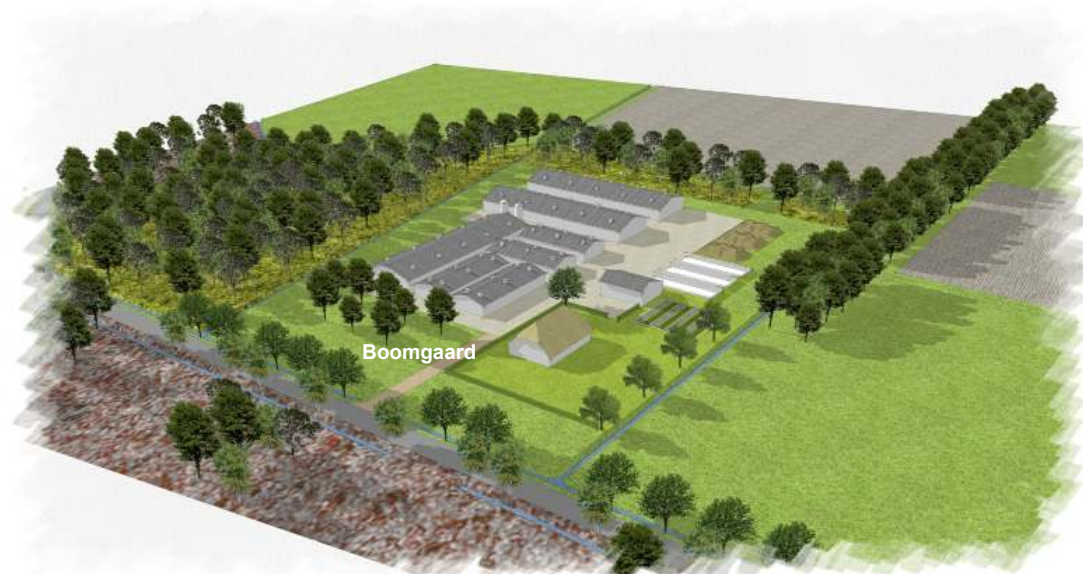
Indicatieve uitbreiding tot maximaal 1,5 ha

Landschappelijke inpassing van het erf

- Tuinachtig in de omgeving van de woning
- Boomgaard (hoogstamfruit of eiken) aan de voorzijde
- Gebruik maken van aanwezige landschappelijke elementen (zijkant is al landschappelijk ingepast door bestaand bos)
- Bosstroken en houtsingels in geometrische vormen (rechthoekige bosstrook aan de achterkant)

Landschappelijke versterking - erf overschrijdend

- Verbinden van houtwallen en bosstroken (daarbij de bestaande haakse landschapsstructuren volgen)

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - JONGE HEIDEONTGINNINGEN

FUNCTIEVERANDERING NAAR WONEN

Functieverandering naar wonen

- Verkleinen en vergroenen bouwvlak (minder verharding)
- Nieuwe grens
- Sloop bebouwing
- Inrichting volgens het één erf principe (schema op pagina 26)

Sloop op het bestaande erf

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERP RICHTLIJNEN - JONGE HEIDEONTGINNINGEN

FUNCTIEVERANDERING NAAR RECREATIE

Functieverandering naar recreatie

Vergroenen bouwvlak (minder verharding)

Nieuwe grens

Sloop bebouwing

Inrichting volgens het één erf principe (schema op pagina 26)

Sloop op het bestaande erf

Vogelvlucht van de voorzijde van het erf - georiënteerd naar de weg

Vogelvlucht van de achterzijde van het erf - georiënteerd naar het landschap

4. ONTWERPRICHTLIJNEN

4.6 Gereedschapskist met landschapselementen

Knotwilgenrij

BOMENRIJ

Waarde voor de landbouw:

- Bomenrijen breken de wind en helpen bodemerrosie en stormschade aan graan te voorkomen
- Hogere biodiversiteit zorgt voor meer predatoren van schadelijke vraatinsecten
- Houtopbrengst (biomassa / verwarming)

Waarde voor natuur en landschap:

- Onder de bomen is vaak een gevarieerde kruidlaag aanwezig
- Bomenrijen zijn het leefgebied van veel verschillende vogels, insecten, weekdieren en amfibieën (in nattere gebieden)
- Bomenrijen dienen als verbingszone voor kleine zoogdieren, vlinders en vleermuizen
- Bomenrijen zijn ook van groot belang voor de leefomgeving van de mens (structuur in het landschap, kleinschaligheid en beslotenheid)

Algemene regels voor aanleg en beheer

- Een bomenrij is een lijnvormig en regelmatig geplant landschapselement
- Plantafstanden zijn binnen een bomenrij meestal gelijk
- Bij beweiding van de aanliggende gronden is een raster aanbevolen om vraatschade te voorkomen
- Grondbewerking van de aanliggende gronden wordt zodanig uitgevoerd dat schade aan het element wordt voorkomen
- Snoeiwerkzaamheden in de periode tussen begin november en medio maart
 - Knotwilgen periodiek knotten (1 x in 5 jaar)
 - Andere knotbomen (minimaal 1 x in 8 jaar)
- Bestrijding van ongewenste houtsoorten (b.v. Amerikaanse vogelkers of Amerikaanse eik) in de periode tussen medio juli en begin maart (buiten het broedseizoen van vogels)

Voorbeelden:

- Bomenrij op perceelsgrenzen
- Elzensingel
- Rij knotbomen (wilgen, essen, elzen)
- Dubbele rij bomen - laan

Korte plantafstanden vormen een besloten landschapselement

Lange plantafstanden vormen een transparante scherm (coulissen)

Laan

4. ONTWERPRICHTLIJNEN

BOOMGAARD

Waarde voor de landbouw:

- Fruitproductie
- Schaduwbomen voor weidedieren
- Hogere biodiversiteit zorgt voor vitale gewassen en vee met hogere weerstand
- Eikengard: houtopbrengst (constructie / biomassa / verwarming)

Waarde voor natuur en landschap:

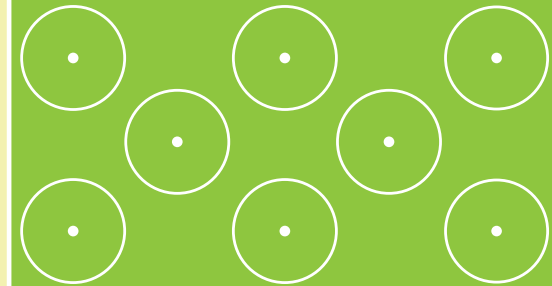
- Hoogstamfruit is het leefgebied van veel insecten en geliefd bij de ringmus, spreeuw, merel en grote lijster
- Oude bomen met holten in de stam bieden broedplaatsen aan steenuilen en bijzondere (zang)vogels als de gekraagde roodstaart en de groene specht, en soms ook aan vleermuizen
- De stammen zijn vaak bedekt met mossen en korstmossen
- Fruitbomen kleuren het landschap op en zorgen voor afwisseling en verlenen het erf zijn karakteristieke aanblik

Algemene regels voor aanleg en beheer

- Een boomgaard is een erfbeplantingselement
- Plantafstanden zijn relatief regelmatig
- Fruitgaarden kunnen door een een geschoren haag (meidoorn, veldesdoorn) omheind zijn
- Ondergroei wordt als grasland beheerd
- Bij beweiding is bescherming van de stammen aanbevolen om vraatschade te voorkomen
- Bij natuurvriendelijk hoogstamfruit is minder onderhoud / snoei nodig
- Bij 'productiegerichte fruitbomen' van jonge bomen de gesteltakken met touwtjes en gewichten verzwaren (zorgt voor horizontale groei en meer fruit)
- Snoeiwerkzaamheden voornamelijk in de periode tussen begin november en medio maart (vormsnoei 1 x in 2 jaar)

Voorbeelden:

- Hoogstamfruit (oude onregelmatige fruitgaard)
- Jonge regelmatige fruitgaard
- Eikenboomgaard

Plantafstanden verschillen per soort

Appel-, peren en kersenbomen:	10 - 12 m
Pruimenbomen:	5 - 6 m
Eiken:	12 - 15 m

4. ONTWERPRICHTLIJNEN

Vrijgroeijende sleedoornhaag

HAGEN EN HEGGEN

Waarde voor de landbouw:

- Bescherming van bouwland met gewassen
- Afbakenen van percelen met weidedieren

Waarde voor natuur en landschap:

- Hagen en heggen bieden nest-, schuil- en voedselgelegenheid voor vogels, zoogdieren en insecten
- Hagen en heggen dienen dan als verbindingszone voor kleine zoogdieren, amfibieën en vlinders
- Hoe breder een haag hoe meer diersoorten
- Hagen en heggen hebben vaak een grote variatie aan struiken met bloemen en bessen
- Hagen en heggen structureren erven en het landschap

Algemene regels voor aanleg en beheer

- Een haag of heg is een lijnvormig landschapselement
- Vrijgroeijend wordt een haag 3 - 4 meter hoog en breed
- Gesneden of geschoren is de hoogte naar wens te bepalen
- Plantafstanden zijn regelmatig 3 - 4 struiken per m²
 - 4 struiken per meter in 1 plantrij bij een scheerhaag
 - 2 struiken per meter in 2 plantrijen bij een vrijgroeijende struweelhaag
- Een haag of heg kan ook vanzelf groeien uit een rij dode takken en dood hout: schuilende zoogdieren en vogels maken de haag zelf (zaden van bessenstruiken in de uitwerpselen kiemen in de luwte van het dode hout)
- Grondbewerking van de aanliggende gronden wordt zodanig uitgevoerd dat schade aan het element wordt voorkomen
- Snoeiwerkzaamheden in de periode tussen begin november en medio maart
- Bestrijding van ongewenste houtsoorten (b.v. Amerikaanse vogelkers of Amerikaanse eik) in de periode tussen medio juli en begin maart (buiten het broedseizoen van vogels)

Voorbeelden:

- Struweelhaag
- Vrijgroeijende haag
- Geschoren meidoornhaag
- Gesneden beukenhaag
- Takkenwal of houtril (waaruit een haag kan groeien)

4. ONTWERPRICHTLIJNEN

Bos met onregelmatige randen (op de voorkant zonder bosmantel)

DROOG BOS OP DEKZANDRUGGEN

Waarde voor de landbouw:

- Houtproductie, (hazel)noten, bessen en paddestoelen
- Hogere biodiversiteit zorgt voor meer predatoren van schadelijke vraatinsecten

Waarde voor natuur en landschap:

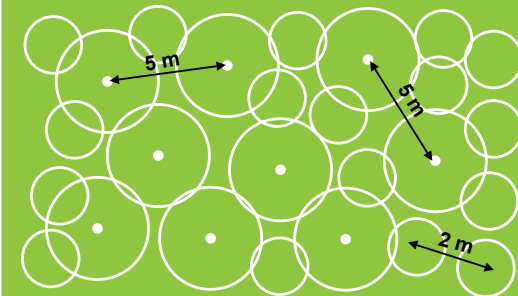
- Bossen zijn gebieden van rust en bieden nest-, schuil- en voedselgelegenheid voor vele dieren zoals vogels, zoogdieren en insecten
- Bossen hebben een kernzone, een mantel met struiken en een zoom met kruidenlaag
- Oude bomen bieden broedgelegenheid aan spechten en andere hollenbroeders (vleermuizen overwinteren en brengen jongen voort in boomholten)
- Omgevallen dode bomen raken begroeid met mossen en paddestoelen en vormen een leefgebied voor veel soorten insecten
- Bossen zijn prachtige structurelementen in het landschap

Algemene regels voor aanleg en beheer

- Een droog bos is een landschapselement van verschillende vorm en omvang op droge / doorlatende zandgronden
- Plantafstanden zijn onregelmatig voor een natuurlijke uitstraling
- Plantafstand bomen circa 5 m (circa 400 bomen per ha)
- Plantafstand struiken (ondergroei en mantelvegetatie) circa 2 m
- Grondbewerking van de aanliggende gronden wordt zodanig uitgevoerd dat schade aan het element wordt voorkomen
- Bescherming van de jonge individuele bomen met manchetten of gazen kokers tegen konijnen
- Bestrijding van ongewenste houtsoorten (b.v. Amerikaanse vogelkers of Amerikaanse eik) in de periode tussen medio juli en begin maart (buiten het broedseizoen van vogels)

Voorbeelden:

- Groot bosgebied
- Onregelmatig bosperceel
- Geometrisch productiebos
- Bosje in een overhoek

Plantschema

Zie tabel boomsoorten en struiken en struiken op pag. 72

4. ONTWERPRICHTLIJNEN

NAT BOS IN BEEKDALEN EN NATTE GEBIEDEN

Waarde voor de landbouw:

- Houtproductie, (hazel)noten, bessen en paddestoelen
- Vasthouden van water in het gebied

Waarde voor natuur en landschap:

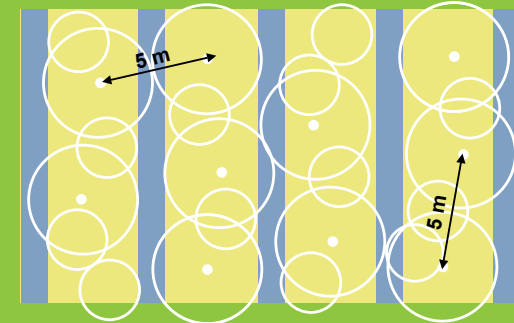
- Bossen zijn gebieden van rust en bieden nest-, schuil- en voedselgelegenheid voor vele dieren zoals vogels, zoogdieren en insecten
- Bossen hebben een kernzone, een mantel met struiken en een zoom met kruidenlaag
- Oude bomen bieden broedgelegenheid aan spechten en andere hollenbroeders (vleermuizen overwinteren en brengen jongen voort in boomholten)
- Omgevallen dode bomen raken begroeid met mossen en paddestoelen en vormen een leefgebied voor veel soorten insecten
- Bossen zijn prachtige structurelementen in het landschap

Algemene regels voor aanleg en beheer

- Een nat bos is een landschapselement van verschillende vorm en omvang op natte / water slecht doorlatende gronden
- Aanplant is relatief regelmatig en in stroken op de wallen
- Plantafstand bomen circa 5 m (circa 400 bomen per ha)
- Bescherming van de jonge individuele bomen met manchetten of gazen kokers tegen konijnen
- Bestrijding van ongewenste houtsoorten (b.v. Amerikaanse vogelkers of Amerikaanse eik) in de periode tussen medio juli en begin maart (buiten het broed-seizoen van vogels)

Voorbeelden:

- Broekbos
- Kwelbos
- Rabatbos

Plantschema rabatbos

Zie tabel boomsoorten en struiken en struiken op pag. 72

4. ONTWERPRICHTLIJNEN

Houtwal

HOUTWAL EN HOUTSINGEL

Waarde voor de landbouw:

- Bomenrijen breken de wind en helpen bodemerosie en stormschade aan graan te voorkomen
- Hogere biodiversiteit zorgt voor meer predatoren van schadelijke vraatinsecten
- Houtopbrengst (biomassa / verwarming) bij het periodieke afzetten

Waarde voor natuur en landschap:

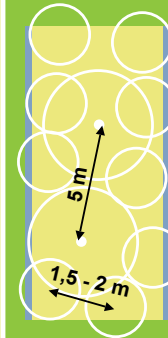
- Houtwallen en houtsingels hebben een kernzone, een mantel met struiken en een zoom met kruidenlaag
- Wallen die oost-westgericht zijn hebben een koele schaduwrijke noordkant met andere soorten dan zuidkant met van warmte en licht houdende planten en diersoorten
- Houtwallen en houtsingels ordenen de landschappelijke ruimte, zorgen voor afwisseling in beslotenheid en openheid
- Houtwallen houden het landschap kleinschalig en gevarieerd

Algemene regels voor aanleg en beheer

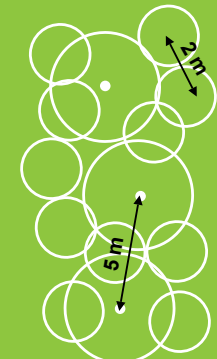
- Houtwal en houtsingel zijn lijnvormige landschapselementen
- Aanplant van een houtwal is onregelmatig op een aarden wal
- Aanplant van een houtsingel is onregelmatig zonder aarden wal
- Plantafstand bomen circa 5 m (circa 400 bomen per ha)
- Plantafstand struiken (mantelvegetatie) circa 1,5 tot 2 m
- Grondbewerking van de aanliggende gronden wordt zodanig uitgevoerd dat schade aan het element wordt voorkomen
- Bescherming van de jonge individuele bomen met manchetten of gazen kokers tegen konijnen
- Bestrijding van ongewenste houtsoorten (b.v. Amerikaanse vogelkers of Amerikaanse eik) in de periode tussen medio juli en begin maart (buiten het broed-seizoen van vogels)

Voorbeelden:

- Houtwal
- Houtsingel
- Bosstrook

Plantschema houtwal

Plantschema houtsingel

Zie tabel boomsoorten en struiken en struiken op pag. 72

Mantel en zoom

4. ONTWERPRICHTLIJNEN

Berm

ZOOM

Waarde voor de landbouw:

- Bijen vinden pollen in bloemrijke bermen en kruidenzomen
- Hogere biodiversiteit zorgt voor meer predatoren van schadelijke vraatinsecten

Waarde voor natuur en landschap:

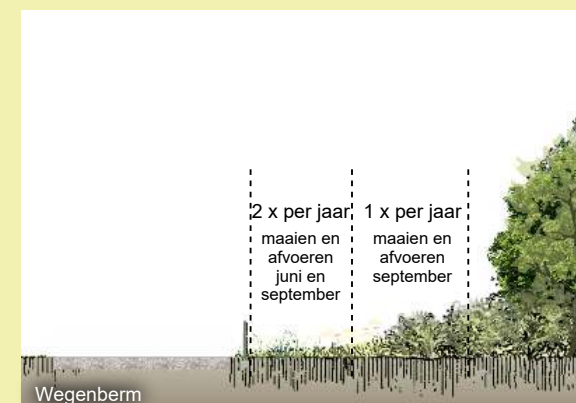
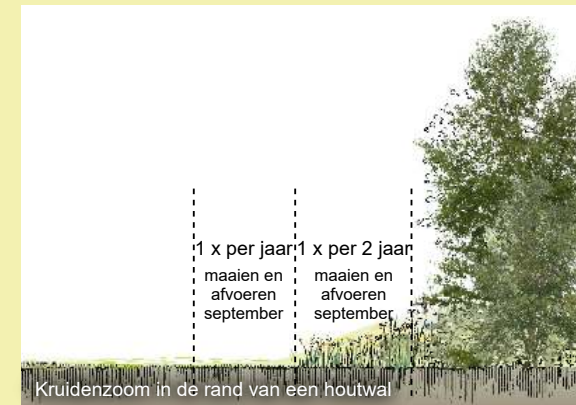
- Grote variatie in zoomvegetaties
- Op voedselarme zandgronden komen planten voor als mannetjesereprijs, hengel en schermhavikskruid
- Op voedselrijke zandgronden groeien dagkoekoeksbloem, gewoon nagelkruid en fluitenkruid (halfschaduw)
- In moerasachtige omstandigheden zijn valeriaan, moerasspirea en koninginnekruis aanwezig
- Schuil- en foerageerplek voor kleine zoogdieren, vlinders en insecten

Algemene regels voor aanleg en beheer

- Een zoom is een kruidachtige vegetatie in de randzone naast een houtopstand, akker, langs een weg of een sloot
- Een zoom bestaat uit hoog groeiende, overblijvende grazige planten en ruigtekruiden van open terreinen, maar ook soorten die in de schaduw voorkomen
- Liever niet inzaaien (grondgebonden vegetaties zelf laten ontwikkelen)
- Zoomvegetaties vragen om een gefaseerd maaibeheer
- Verwijderen van houtopslag

Voorbeelden:

- Kruidenzoom
- Akkerrand
- Berm
- Natuurvriendelijke oever
- Slootvegetatie

Wegenberm

5. ONTWERPRICHTLIJNEN

GEREEDSCHAPSKIST

Wetenschappelijke naam	Nederlandse naam	Vochtig berken-eikenbos	Vochtig wintereiken beukenbos	Elzen-eikenbos	Broekbos	Droog berken-eikenbos	Droog wintereiken beukenbos	Eiken-haagbeuken bos	Vogelkers-essenbos
Quercus robur	Zomereik	5	3	5	2	5	2	4	3
Betula pendula	Ruwe berk	2		2	2	2			
Betula pubescens	Zachte berk	3	2	3	2		P		
Sorbus aucuparia	Lijsterbes		3	3	2	2	3	2	2
Quercus petraea	Wintereik		3				3		
Malus sylvestris	Wilde appel						R		
Pyrus communis	Gewone peer						R		
Fagus sylvatica	Gewone beuk		5				5	3	
Ilex aquifolium	Hulst		3	2			3		
Populus termula	Ratelpopulier		2	3	2		R		
Taxus baccata	Venijnboom								
Prunus avium	Zoete kers						R	3	3
Tilia cordata	Winterlinde						2	2	
Carpinus betulus	Haagbeuk							4	
Alnus glutinosa	Zwarte els			3	5				4
Prunus padus	Vogelkers			R					4
Fraxinus excelsior	Gewone es				5				
Tilia platyphyllos	Zomerlinde							2	
Rhamnus frangula	Sporkehout	2	2	4	3	2	P		
Salix aurita	Geoorde wilg	P			2				
Salix caprea	Boswilg		P				P		
Corylus avellana	Hazelnoot		2	R				5	3
Crataegus monogyna	Eenstijlige meidoorn			R				R	3
Viburnum opulus	Gelderse roos			R	3			2	4
Salix cinerea	Grauwe wilg			2	3				3
Crataegus laevigata	Tweestijlige meidoorn							3	
Euonymus europaeus	Kardinaalsmuts							2	2
Rosa canina	Hondsroos							R	R
Prunus spinosa	Sleedoorn							R	
Cornus sanguinea	Rode kornoelje							R	2
Ribes rubrum	Aalbes								3
Ribes nigrum	Zwarte bes				4				3

Eikenberkenbos

Elzeneikenbos

Bomen en struiken van bosgemeenschappen in de fysisch geografische regio Gelderse Vallei)

- 5 zeer frequent / dominant
- 4 frequent
- 3 matig frequent
- 2 weinig
- 1 zeer weinig
- R randen, mantels, heggen, open plekken

BIJLAGEN

Achtergrondinformatie over het landschap van Nijkerk

BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

I.1. Aardkunde

I.1.1 Geologie en geomorfologie

De ondergrond van de gemeente Nijkerk wordt gevormd door een diep glaciaal bekken. Al tijdens het Saalien (circa 150.000 jaar geleden) werd het bekken opgevuld met glaciolacustriene afzettingen (Figuur 1).

Tijdens het Eemien steeg de zeespiegel tot ongeveer 8 meter boven NAP en drong de zee de Gelderse Vallei binnen. Er werd brakwaterklei (Eemformatie) afgezet die door bodemdaling op een diepte van 40 meter onder zeespiegel ligt. Hierop is in dikke pakketten dekzand van de Twente Formatie komen te liggen. Door erosie (wind en water) hebben zich tijdens het Holoceen beekdalen en dekzandruggen gevormd (bij voorbeeld door zandverstuivingen).

De beken die aan de voet van de Veluwe ontsprongen, meanderden van zuidoost naar noordwest door de Gelderse Vallei.

Door stijging van het grondwater werd op enkele plaatsen veen gevormd.

(Zie kaart 9 - Geomorfologie op pagina 75).

Door invloed van de Zuiderzee is noordwestelijk van Nijkerk een getijdenvlakte ontstaan. Opvallend in het lage noordwestelijke gedeelte van de gemeente Nijkerk zijn de kleinschalige verhogingen (pollen / huisterpen) in het landschap. Een pol is een plekje grond (dekzandkopje) dat iets hoger ligt dan zijn omgeving (Schoonveld, 1980). Deze verhogingen zijn vaak door de mens geaccentueerd.

I.1.2 Reliëf

Noordwestelijk van Nijkerk ligt een poldervlakte onder de zeespiegel. De laagste delen hiervan liggen op 30 centimeter onder NAP in de omgeving van de Rassenbeek. Geleidelijk loopt het reliëf op in zuidoostelijke richting en bereikt in de omgeving van Nijkerk, Nijkerkerveen en Hoevelaken een hoogte tussen de 2 en 4 meter boven NAP. Het landschap is hier relatief vlak. De in dit gebied aanwezige dekzandruggen zijn licht glooiend en moeilijk waarneembaar.

Vanaf de hoogtelijn van 5 meter boven NAP, ter hoogte van Ehrental, wordt het reliëf sterker geaccentueerd. De dalvormige laagten en dekzandruggen zijn goed van elkaar te onderscheiden. Hoge oude akkers met steilrandjes (bijvoorbeeld de eng van Ehrental / Schavenouwen) en ook de hogere wallen van de

Kruishaarderberg zijn duidelijk waarneembaar. De hoogste gebieden liggen in het oosten van de gemeente Nijkerk (naar de Veluwe toe op circa 15 meter boven NAP)

(Zie kaart 10 - Reliëfkaart op pagina 76. De website van het Actueel Hoogtebestand Nederland laat het reliëf en de morfologie nauwkeurig zien).

I.1.3 Bodem

Grondsoorten

Van oorsprong kwamen in de gemeente Nijkerk twee soorten gronden voor. In het noordwestelijke moerassige gedeelte kwamen veengronden voor bestaande uit halfvergane plantenresten. Het oostelijke hoger gelegen deel bestond uit zandgronden. De grens tussen beide grondsoorten was niet homogeen en lag dwars over het huidige gebied van de stad Nijkerk en Hoevelaken.

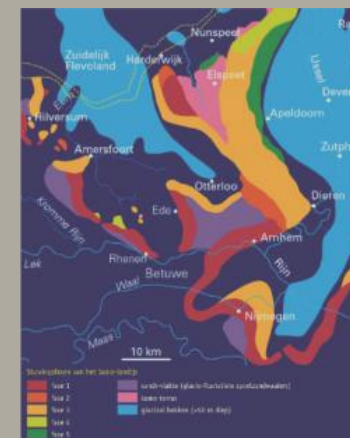
Heden komen verschillende bodemtypen voor. In Arkemheen komen poldervaaggronden voor met klei en zavel op veen. De kleilagen hebben een verschillende dikte. In het centrale gedeelte van Arkemheen is de kleilaag het dikst (tot 80 centimeter). In de omgeving van Achterhoek ligt nog steeds waardveen op zand met plaatselijk een kleilaag.

In de omgeving van Hoevelaken en Slichtenhorst liggen brede stroken beekerdgronden en rond Nijkerkerveen komen natte en moerassige gooreerdgronden en laarpodzol voor, waar zich vroeger veen heeft gevormd.

Nijkerk en omgeving heeft gebieden met verschillende soorten enkeerdgronden. Er zijn vochtige en droge enkeerdgronden en ook de dikte van de cultuurlaag varieert.

In het oostelijke deel van de gemeente liggen arme zandgronden zoals podzol en duinzanden.

(Zie Kaart 11 - Bodem op pagina 77)

Figuur 1

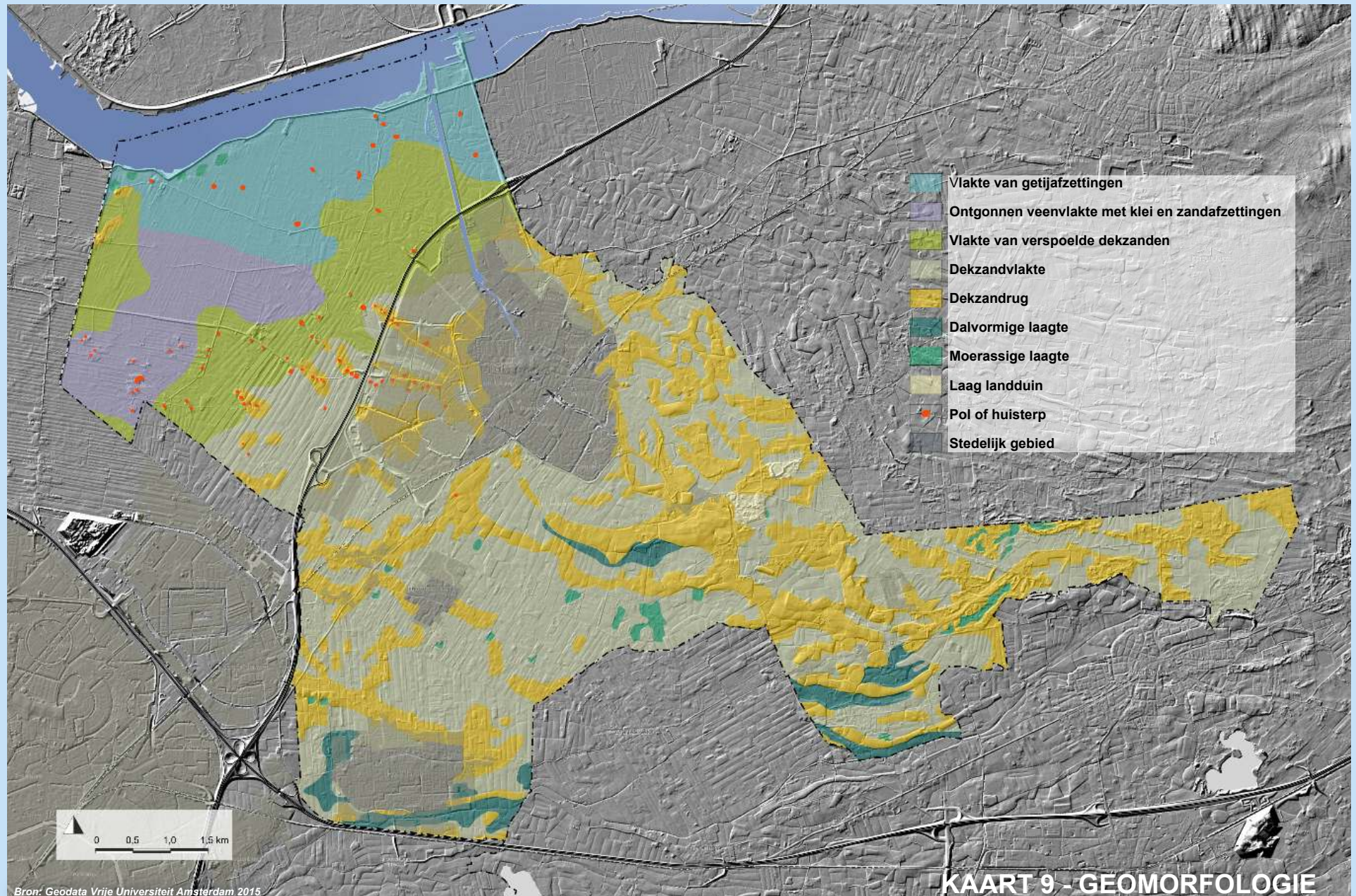
Vorming van de Gelderse Vallei en de stuwwallen
(uit: Berendsen & Stouthamer, 2001)

Aardkundige waarden

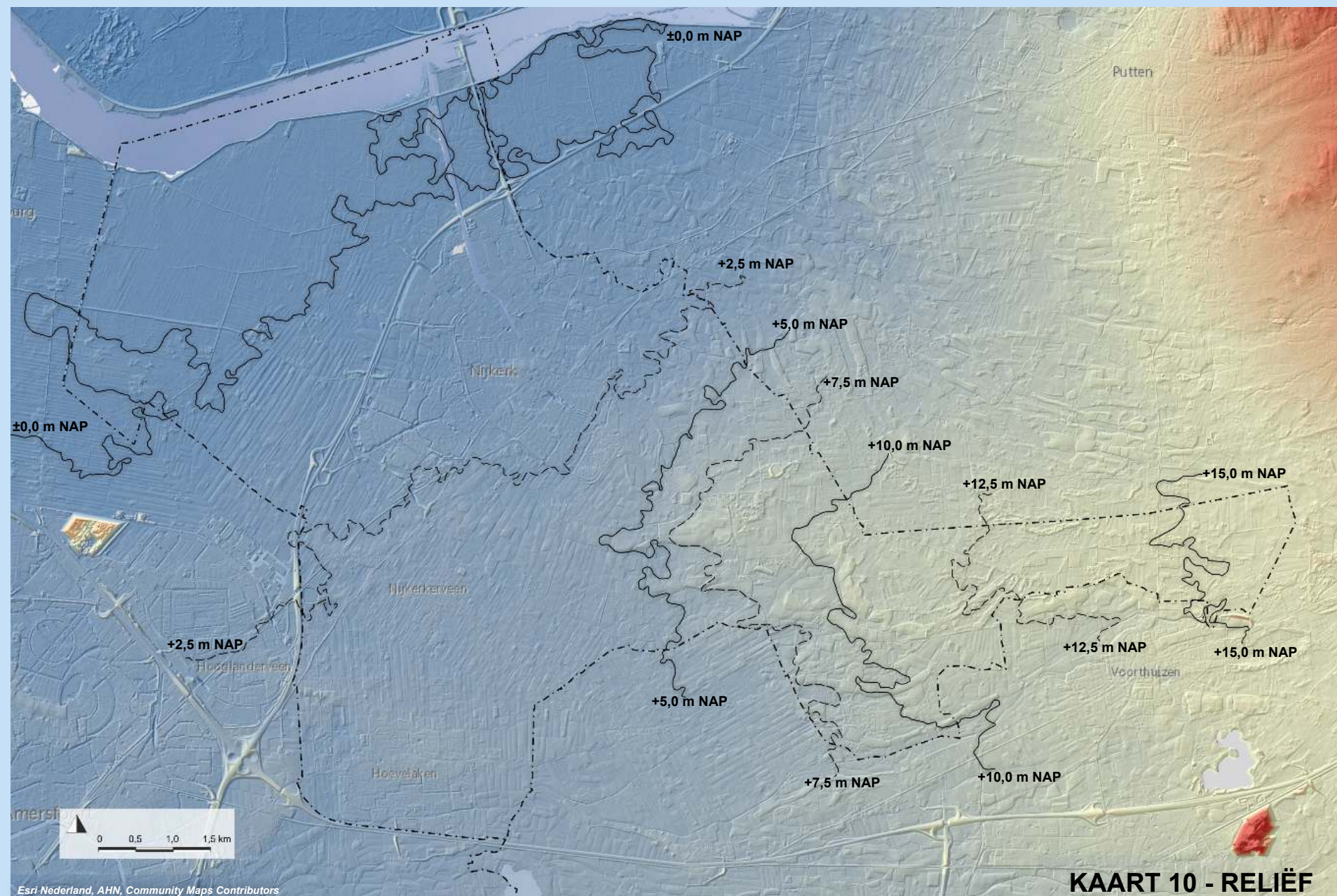
Bijzondere aan de aardkunde gerelateerde waardevolle gebieden zijn:

- 1 Arkemheen: overgang van fijn dekzand naar venige gronden met kleidek bij de kust, plaatselijk nog weinig verstoorde waterrijke veenbodems
- 2 Omgeving van Ehrental en de Bunt: representatieve hoge dekzandrug met een dikke enkeerdlaag (Eng van Ehrental / Schavenouwen) en het aangrenzend beekdal van de Breede Beek en een moerassige laagte bij de Bunt
- 3 Appel en omgeving: (dal-)dekzandruggen, vlakke dekzanden, gedeeltelijk met dikke enkeerdlaag, gevarieerd microreliëf
- 4 Appelsche Heide en omgeving: laatste onontgonnen heidegebied in het deklandschap van de Gelderse Vallei
- 5 Kruishaarderberg

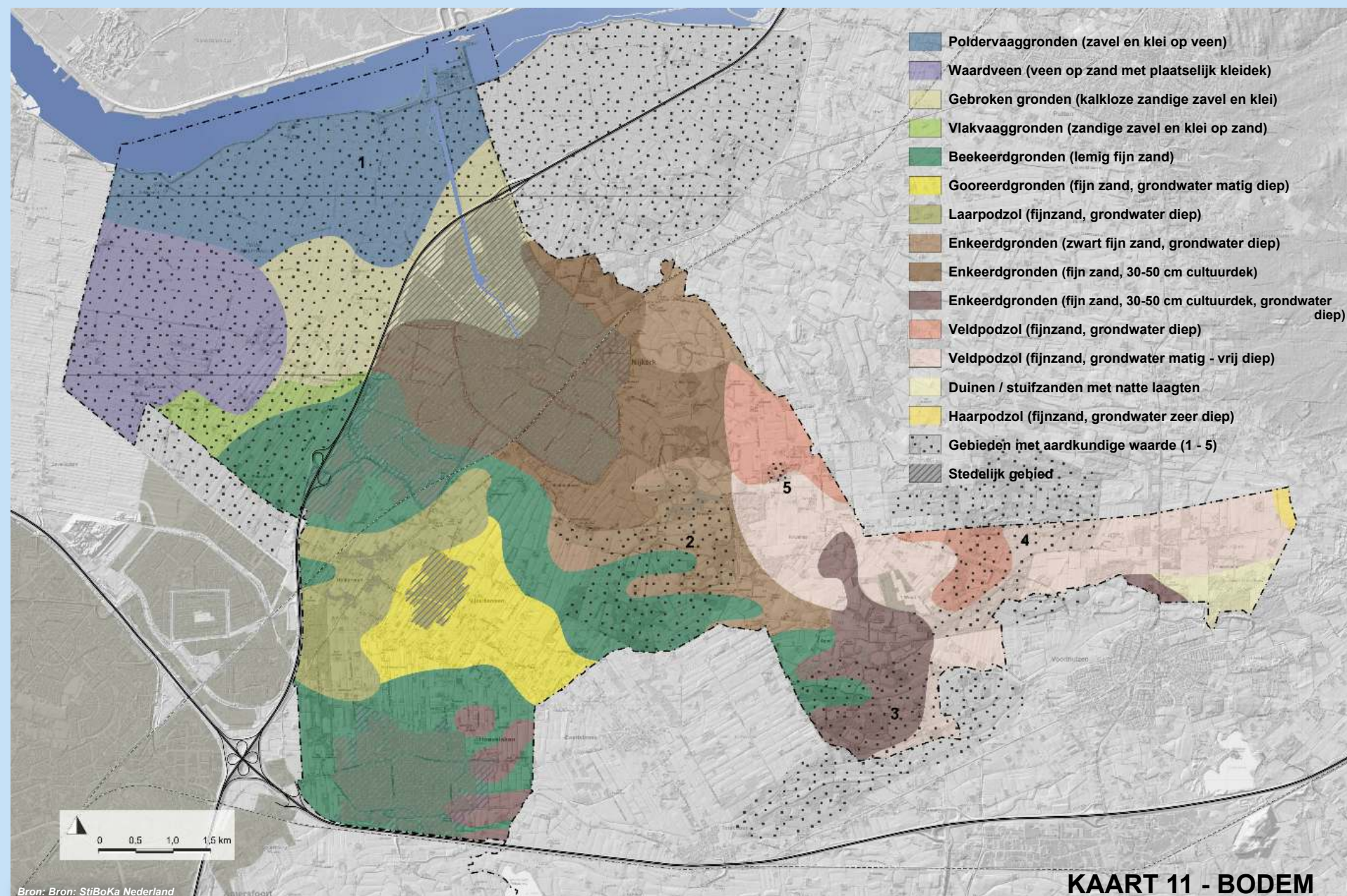
BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

I.2 Cultuurhistorie

I.2.1 Algemene ontginningsgeschiedenis

De vroegste sporen van nederzettingen uit de prehistorie (Trechterbekercultuur) zijn aangetroffen op de hoger liggende dekzandkopjes langs de oevers van dichtgeslibde geulen. In de lagere gebieden kwam veen voor. De bewoners leefden van visvangst, jaagden op wild en begonnen ook met het verbouwen van graan. De mensen leefden seizoensgebonden en hadden zomer- en winterverblijven (afhankelijk van hoge waterstanden in de winter, de ligging van gunstige gronden voor granen en het voorkomen van wild en trekvissen of -vogels).

Door enorme veranderingen in waterstanden zijn er lange perioden zonder menselijke bewoning geweest. In het gebied van de latere Zuiderzee bestond toen een systeem van meren die in de Romeinse tijd Flevo genoemd werden. Daarna ontwikkelde zich het merencomplex door afslag van oevers tot het grote Aelmeer.

Pas in de Middeleeuwen (Karolingische tijd / negende eeuw) en lagere waterstanden hebben mensen zich weer in het gebied gevestigd. Landbouw was toen de belangrijkste bron voor voedsel. De nieuwe bewoners hebben zich in permanente nederzettingen gevestigd. De locatie van deze nederzettingen was afhankelijk van de hoogteligging, de structuur en de kwaliteit van de bodem, de aanwezigheid van water en de natuurlijke begroeiing.

De hogere zandgronden

Nederzettingen ontstonden op de hogere delen van de dekzandruggen en -welvingen. Hier werden akkers aangelegd. De lagere beekdalen werden gebruikt als hooi- en weideland. Op plaatsen met hoog grondwater en waar het regenwater moeilijk kon wegstromen ontstond veengroei.

Sindsdien werd het natuurlandschap in de omgeving van Nijkerk vele male veranderd en aangepast. De loop van beken werd rechtgetrokken, sloten werden gegraven, verbreed en uitgediept. Soms werden watergangen ook weer gedempt. Bossen, houtwallen en boomsingels werden aangeplant en ook weer gekapt.

Er werd ook gebouwd, aangebouwd, veranderd en gesloopt.

De drie kloosters van Werden, Elten en Paderborn zijn onlosmakelijk met de ontginnings- en landschapsgeschiedenis van de gemeente Nijkerk verbonden. Het waren de horigen van

deze kloosters die de woeste gronden hebben ontgonnen en het landschap van Nijkerk hebben ingericht. Tot ongeveer 1800 waren bijna alle middelgrote en grote boerderijen in eigendom van een van deze kloosters.

Tijdens de Middeleeuwen werden veel gronden ontgonnen en de bevolking groeide. Mensen specialiseerden zich in beroepen als kleermaker, leerlooier, smid of brouwer en waren niet meer aan de grond gebonden zoals de boeren. Zij vestigden zich bij voorkeur aan goed bereikbare plaatsen (aan kruispunten van wegen en vaarwater). Op deze wijze groeiden gehuchten tot dorpen en werden kerken gesticht. Voordat een kerk in Nijkerk kwam, gingen de bewoners van de lage landen naar de kerk in Putten. De kerk van Nijkerk werd in 1313 voor het eerst genoemd.

De lagere gronden

Vanaf omstreeks de tiende eeuw begon vooral in de noordwestelijke veengebieden van Nijkerk de bodem te dalen door menselijke activiteiten (ontwateren - inklinken). Tegelijkertijd steeg ook de zeespiegel. Overstromingen kwamen steeds vaker voor en veel boerderijen en de nederzetting Ark (ontstaan door ontginning van een veenkoepel) zijn in deze periode verdwenen. De Flevo-meren groeiden aan elkaar tot de grote Zuiderzee. De bouw van een dijk werd noodzakelijk en een dijkbrief uit 1356 gaf het recht waterkerende werkzaamheden uit te voeren. Tot 1611 bestond de Zeedijk uit een aarden lichaam. Daarna werd de dijk herhaaldelijk versterkt, gerepareerd en ook verplaatst. Het huidige tracé stamt uit ongeveer 1702. Bochten in het dijktracé en wielen wijzen mogelijk naar overstromingen. De laatste overstroming was in 1916. Drie wielen zijn tijdens deze overstroming ontstaan. In 1932 werd de Zuiderzee afgesloten en kwamen geen overstromingen meer voor. Daarmee eindigde ook de invloed van getijden op het landschap.

In de loop der tijden zijn de voorlanden (buitendijkse gronden) geleidelijk verdwenen.

De overstromingen hadden grote invloed op het noordwestelijk veengebied. Veenmoerassen werden door stormvloed weggeslagen en later bedekt door een laag zeeklei. De polder Arkemheen bestaat nu voor een groot deel uit zogenaamde klei op veengronden. Onder de kleilaag, die tot 1 meter dik kan zijn, zit een veenlaag met broek- en zeggeveen en in het noorden ook veenmosveen. Naar het zuiden en oosten toe worden zowel de klei- en veenlaag dunner. Daar komen zandruggen met een dunne laag klei voor. Zuidelijker komt alleen natte zandgrond voor.

Landbouw

De landbouw is in alle tijden bepalend geweest voor de inrichting en vormgeving van het landschap. Boerderijen waren oorspronkelijk allemaal gemengde bedrijven en bestonden uit bouwlanden (akkers), weilanden, hooilanden, bos (hakhout en houtwallen) en woeste gronden. Er werden onder andere granen voor brood, vlas voor linnen, hennep voor touw, dierlijke producten als vlees, melk, boter, kaas, eieren en wol, groente en kruiden uit de tuin, honing en was van bijen, eek en run voor leerlooiers en nog veel meer geproduceerd.

De bouwlanden zijn ingericht op de hogere delen van het landschap (dekzandruggen en -welvingen). Ze werden omheind en de grond bewerkt. De zandgronden worden gekenmerkt door een goede waterdoorlatende structuur maar bevatten weinig voedingsstoffen (arme gronden). De gronden werden verrijkt met heideplaggen van de woeste gronden. Oorspronkelijk kwamen de plaggen direct op de akkers. Later werden de plaggen eerst in de stallen met dierlijke mest vermengd en daarna op de akkers verdeeld en ondergeploegd. Door de eeuwenlange plaggenbemesting groeiden de toch al hoger liggende akkers en accentueerde het reliëf (engen). Oude akkers zijn duidelijk in het landschap herkenbaar aan hun bolle vorm en de omheining van houtwallen.

Hooilanden lagen vooral in de lage beekdalen en in het weidse gebied van Arkemheen. De hooilanden zorgden voor wintervoeding van de veestapel en mochten pas na de laatste hooioogst worden beweide. Deze beweiding in het najaar zorgde

BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

ervoor dat er weer meststoffen in de bodem kwamen. In de winter waren deze landen niet begaanbaar. Vaak waren deze zeer nat of stonden ze zelfs blank.

Weiland was oorspronkelijk niet alleen het grasland waarop dieren geweid werden maar ook heide, bos en andere woeste gronden.

Tot de woeste gronden behoorden alle niet in cultuur gebrachte gronden zoals heidevelden, natuurbossen, moerassen. Woeste gronden werden benut voor brandhout, het steken van heideplaggen, het baggeren van turf, beweiding en zandwinning om te bouwen. Gebruiksrechten van gemene velden (maalschappen) werden bepaald door de maalmannen. Toch werden deze gebieden soms zo intensief overbelast (vooral door beweiding en het steken van heideplaggen) dat plaatselijk het gehele vegetatiedek verdween en zandverstuivingen ontstonden.

De zandgronden worden gekenmerkt door variatie in hoogteligging en vochtigheid. Op basis hiervan hebben zich verschillende cultuurlandschappen gevormd. Het hoger en droger liggende landschap organiseerde zich organisch om de aanwezige welvingen, dekzandruggen en beekdalen. In de lage vochtige gebieden richtte men zich vooral op de afvoer van overtollig water hetgeen een landschap vormde met lange slagen en sloten.

Omgeving van Nijkerk en Hoevelaken

Op 27 maart 1413 verkreeg Nijkerk stadsrechten en daarmee het recht om versterkingen aan te leggen tegen plundersaars. Nog voor 1557 waren deze al weer ontmanteld.

In de periode van 1635 tot 1900 werd tabak geteeld op de rijke en vochtige akkers in de omgeving van Nijkerk, Hoevelaken en Amersfoort. Na 1650 steeg het aantal bewoners zeer. In Nijkerkerveen, Holkerveen en Hoevelaken zijn bebouwingslinten met zeer smalle wegen ontstaan in verdroogde of uitgeturfde veenontginningen. Nijkerk groeide tot een handelscentrum. Na 1672 werd de buitenplaats Hoevelaken in formele stijl, passend in de rechte strokenindeling, aangelegd.

Tussen 1703 en 1710 werd de Breede Beek uitgediept en verbreed tot de Arkergraft. Hierdoor kreeg Nijkerk een vaarverbinding tot de Zuiderzee. In 1502 had de hertog van Gelre al een poging gedaan om een vaarverbinding door de Gelderse Vallei te graven. In 1545 werden de graafwerkzaamheden echter al gestaakt en de Nieuwe Rijn werd nooit voltooid.

Landschappelijke dynamiek vanaf 1850

De reeks kaarten laat de ontwikkelingen en veranderingen van het landschap van Nijkerk vanaf circa 1850 tot heden zien (zie kaarten 12 tot 17 op de pagina's 80 tot 85):

- De groei van de steden Nijkerk en Amersfoort en het stadsdeel Vathorst en de dorpen Hoevelaken, Nijkerkerveen en Hooglanderveen
- Het ontginnen van woeste landen en heidegebieden in het oostelijke gebied van de gemeente Nijkerk
- Het aanplanten van bossen in het oostelijke deel van de gemeente Nijkerk
- Het verdwijnen van bosstroken en boomsingels in het zuidwestelijke deel van de gemeente Nijkerk in de omgeving van Holkerveen, De Veenhuis en Achterhoek
- Veranderingen van het oppervlaktewater zoals het recht trekken van meanderende beken, het verdwijnen van de Zuiderzee en recentelijk het verdwijnen van sloten door samenvoeging van agrarische percelen
- Schaalvergrotingen en het verdwijnen van houtwallen, bosjes, boomsingels en andere landschapselementen

1.2.2 Cultuurhistorische waarden

Toch zijn veel cultuurhistorische elementen in het landschap bewaard gebleven. De belangrijkste zijn op de kaart Cultuurhistorische waarden (zie kaart 18 op pagina 87) aangegeven. Voorbeelden hiervoor zijn:

- De rijksmonumentale landgoederen Hoevelakense Bos met landhuis en Salentein
- Waardevolle landgoederen zoals Ehrental, Appel en De Neude
- Oude bolle akkers, engcomplexen en waardevolle bouwlanden
- Pollen en terpen in het lage landschap
- Rijksmonumentale boerderijen en gemeentelijke monumenten
- De windmolen 'De Hoop'
- Bijzondere landschapselementen als de Kruishaarderberg
- Cultuurhistorisch waardevolle wateren zoals beken, de relictten van het tracé van de Nieuwe Rijn, kreken in de polder, de zeedijk en de wielen

- Het stoomgemaal Arkemheen (oude naam: Hertog Reijnout) in polder Arkemheen
- Waardevolle oude wegen, linten (soms vanwege de beeldbepalende bebouwing, soms vanwege het waardevolle tracé) en de voormalige spoorlijn 'het Kippenlijntje'
- Landschappelijke beeldbepalende structuurlijnen.

Voor gedetailleerde informatie over de archeologie en de cultuurgeschiedenis van de gemeente Nijkerk kan de gemeentelijke cultuurhistorische waardenkaart worden geraadpleegd:

RAAP-RAPPORT 3103 (herziene eindversie) ... van omwalde akkers naar eindeloze weiden ... Een cultuurhistorische waardenkaart van de gemeenten Nijkerk en Scherpenzeel met:

- Kaartblad 1 en 2 Archeologische monumentenzorg in de gemeente Nijkerk
- Een cultuurhistorische waardenkaart van de gemeente Nijkerk (kaartbijlage 1a, 1b en 2)

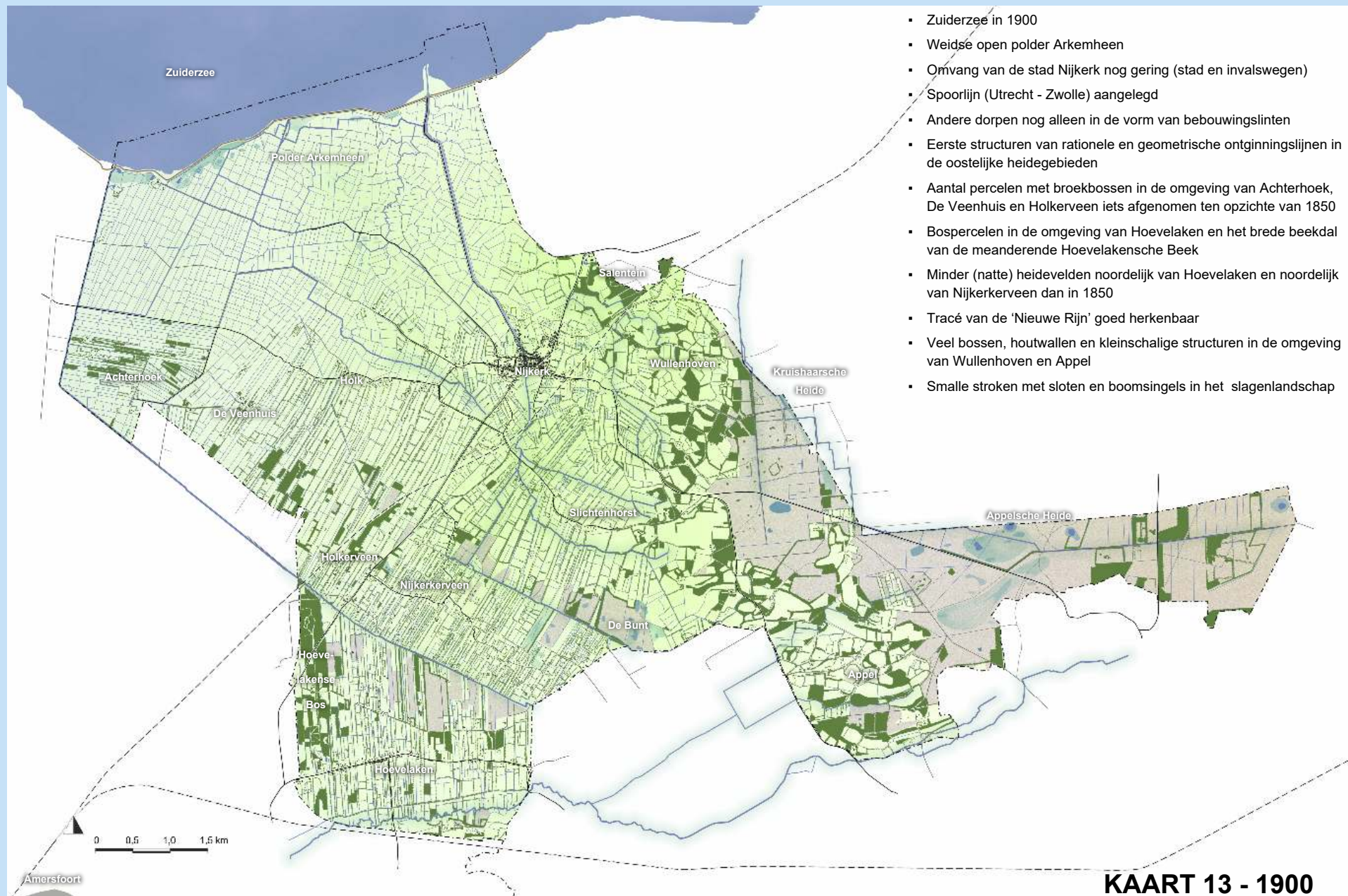
Stoomgemaal Arkemheen

BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

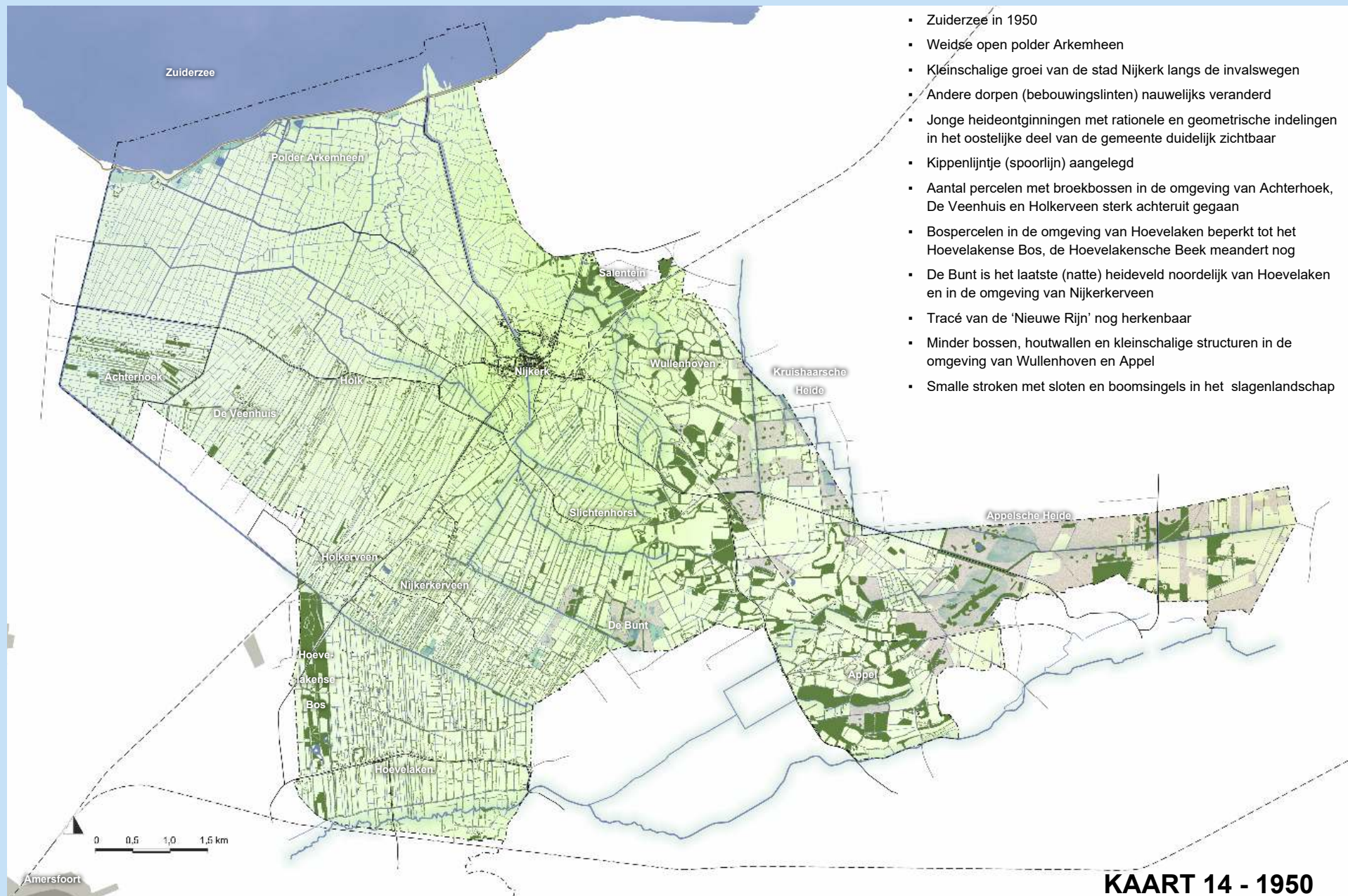

KAART 12 - 1850

BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

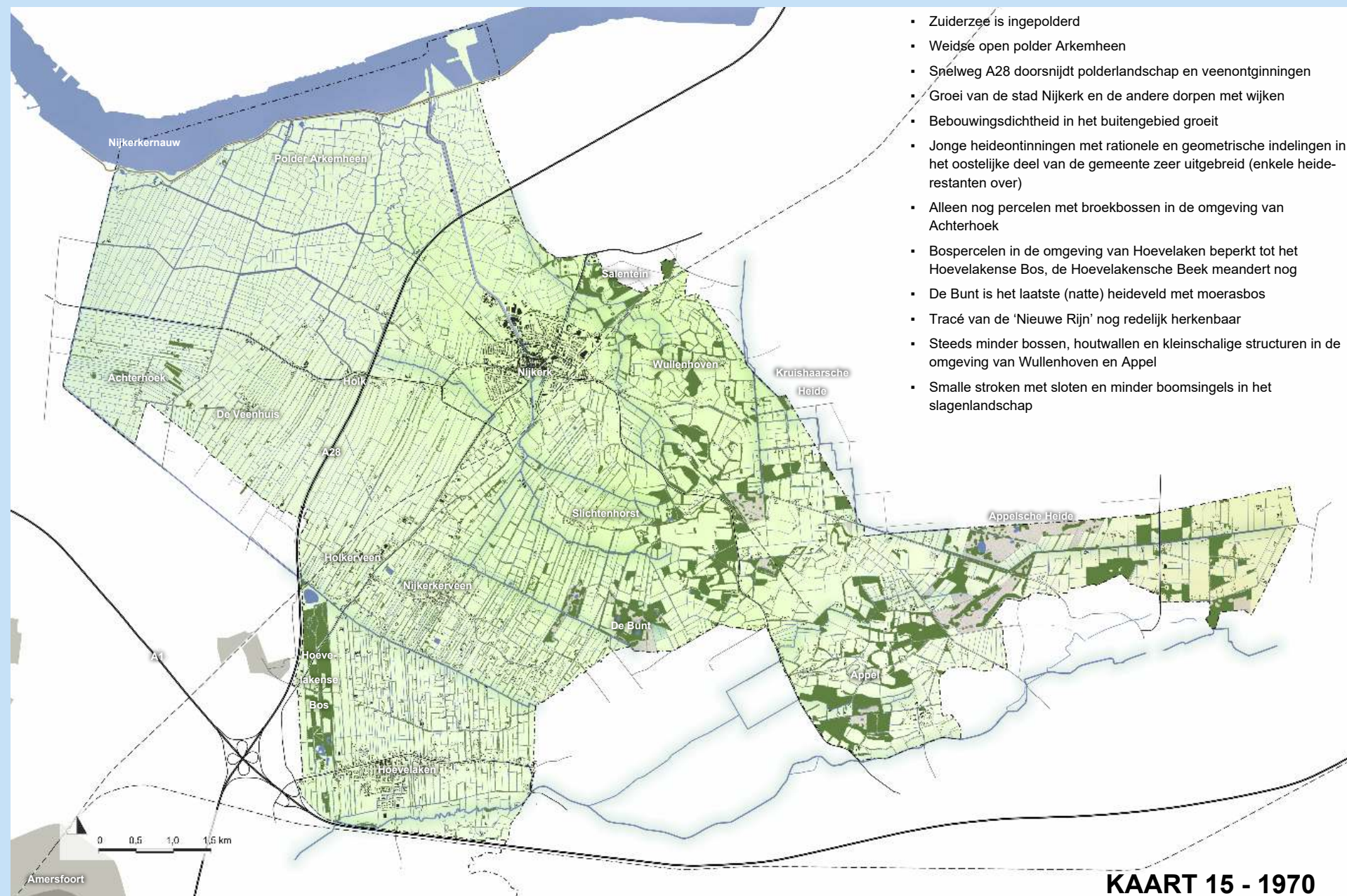

BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

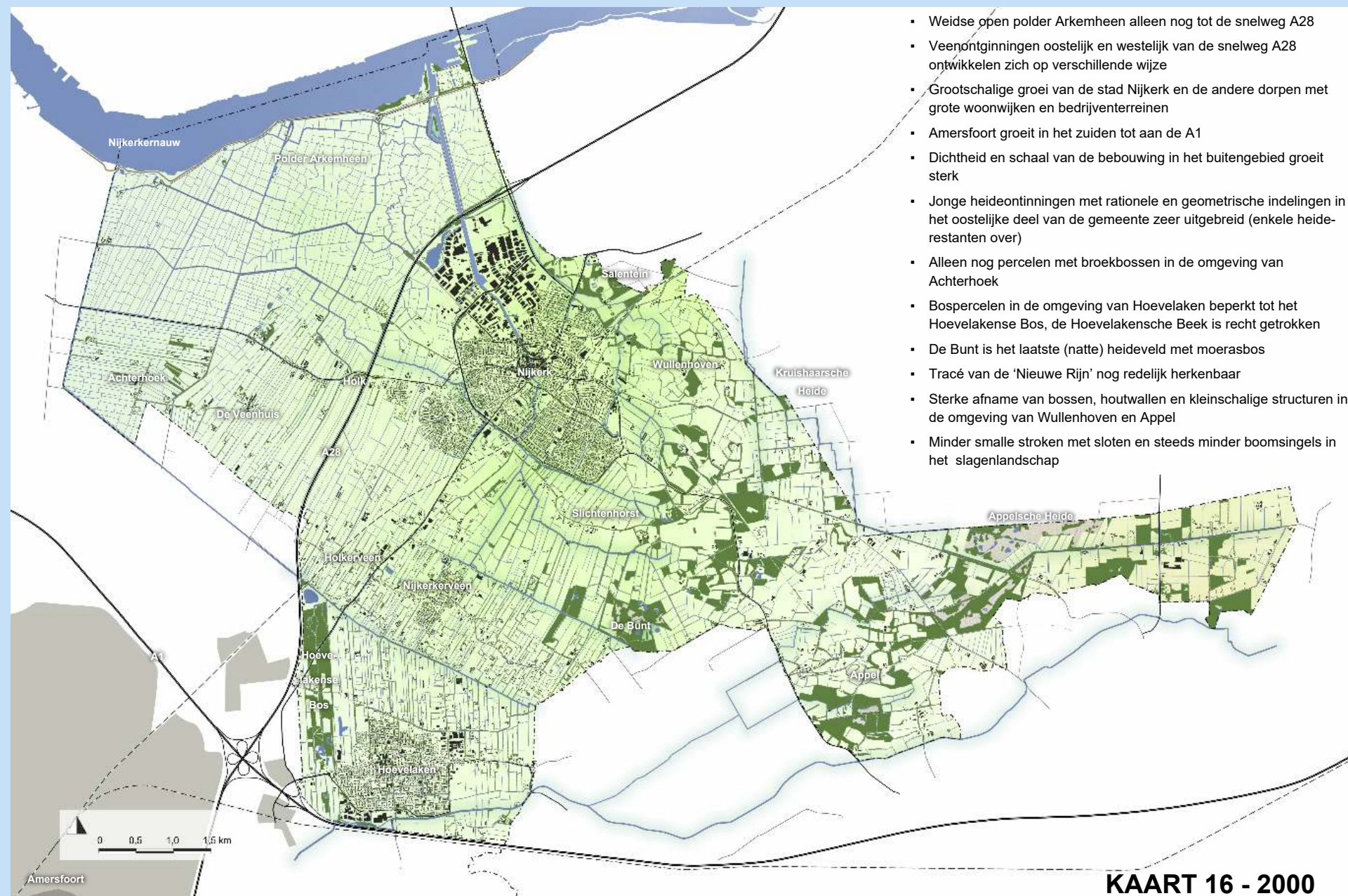
KAART 14 - 1950

BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

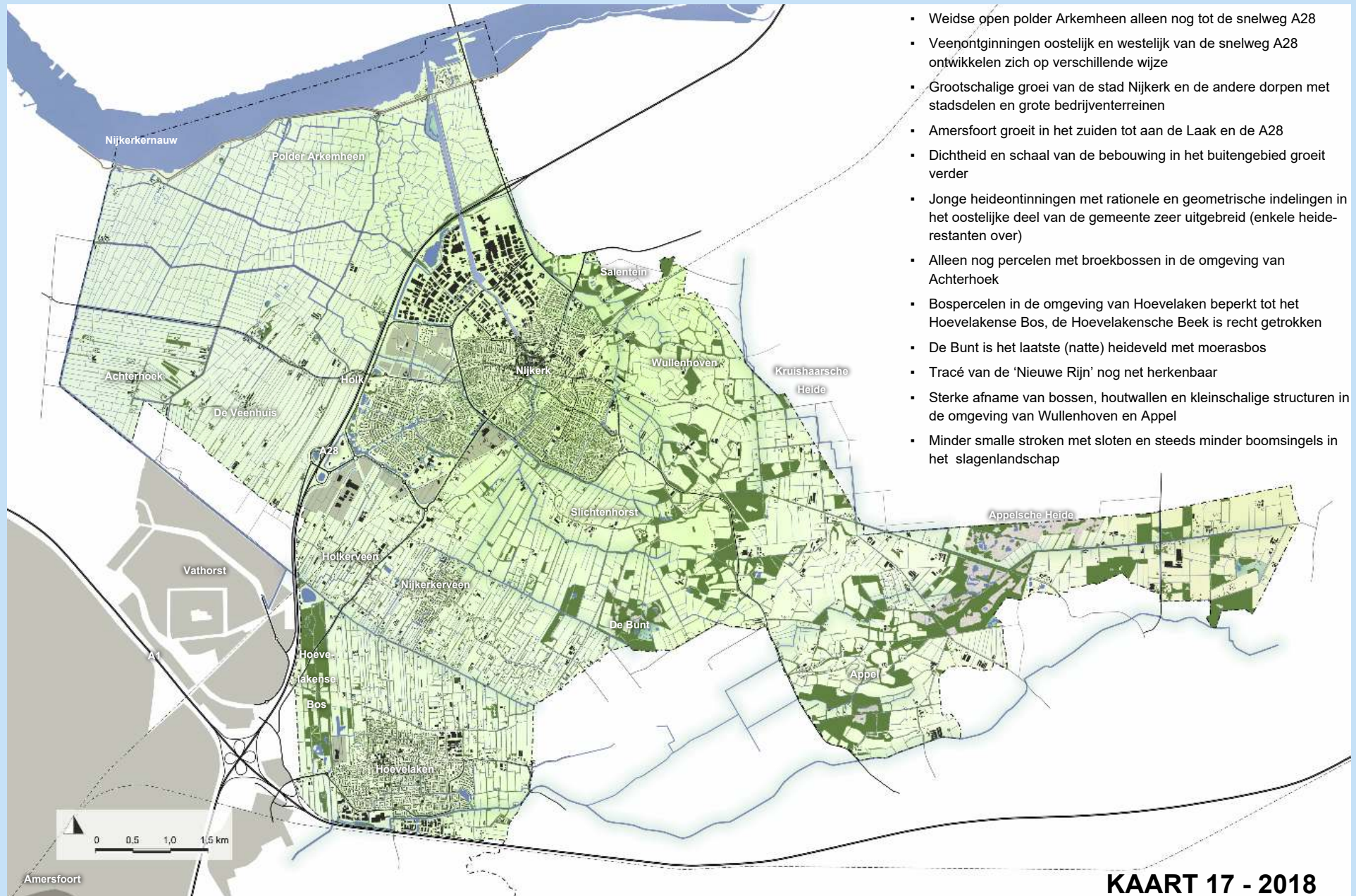

- Zuiderzee is ingepolderd
- Weidse open polder Arkemheen
- Snelweg A28 doorsnijdt polderlandschap en veenontginningen
- Groei van de stad Nijkerk en de andere dorpen met wijken
- Bebouwingsdichtheid in het buitengebied groeit
- Jonge heideontginningen met rationele en geometrische indelingen in het oostelijke deel van de gemeente zeer uitgebreid (enkele heiderestanten over)
- Alleen nog percelen met broekbossen in de omgeving van Achterhoek
- Bospercelen in de omgeving van Hoevelaken beperkt tot het Hoevelakense Bos, de Hoevelakense Beek meandert nog
- De Bunt is het laatste (natte) heideveld met moerasbos
- Tracé van de 'Nieuwe Rijn' nog redelijk herkenbaar
- Steeds minder bossen, houtwallen en kleinschalige structuren in de omgeving van Wullenhoven en Appel
- Smalle stroken met sloten en minder boomsingels in het slagenlandschap

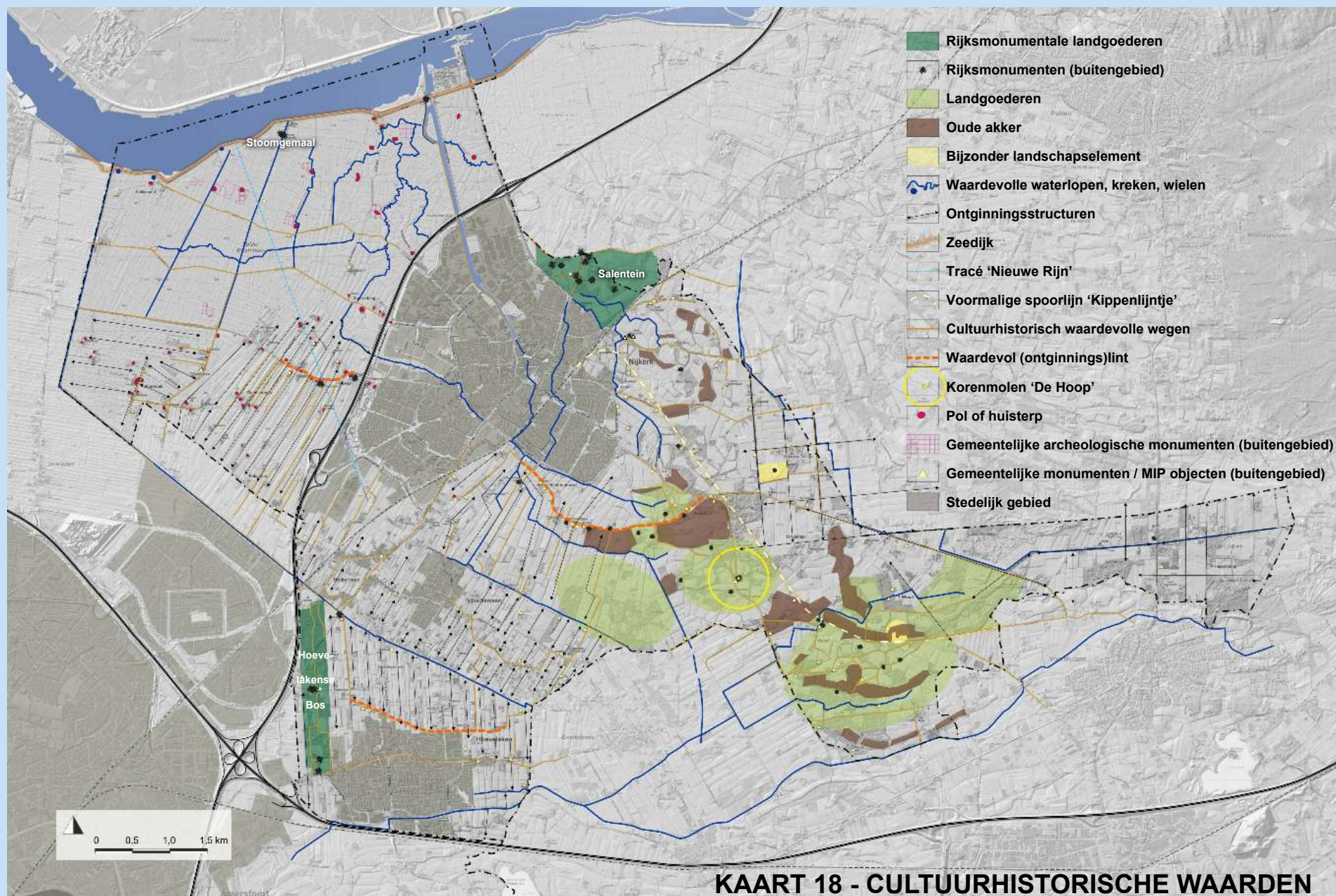
BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

BIJLAGE I: LANDSCHAPSANALYSE EN CULTUURHISTORIE

BIJLAGE II: BELEID

In de onderstaande paragraaf wordt ingegaan op de relevante regelgeving en beleidsstukken met betrekking tot landschap en natuur vanuit landelijk en provinciaal perspectief alsook vanuit gemeentelijk beleid.

II.1 Beleid en regels omtrent het landschap

3.1.1 Omgevingsvisie en -verordening Gaaf Gelderland

Een gaaf Gelderland voor bewoners, ondernemers en bezoekers. Dat wil de provincie met de Omgevingsvisie en -verordening bereiken. Een mooi en ongeschonden woon-, werk-, kennis- en recreatielandschap voor alle Gelderlanders.

In een snel veranderende wereld wil de provincie Gelderland de invloeden energie, klimaat, water, voedsel en migratie op de omgeving in goede banen brengen. Nieuwe duurzame technologieën en innovaties kunnen hierbij helpen. De landschappelijke Gelderse identiteit met natuur, rust en ruimte heeft een belangrijke plek in een gaaf Gelderland. De Omgevingsvisie en -verordening: geeft richting aan de toekomst van Gelderland.

De provincie heeft de doelen, de ambities en de principes om deze doelen te bereiken in één schema samengevat. (Figuur 2).

II.1.2 Provincie Gelderland: Agenda Landschap

De provincie constateert groeiende bezorgdheid van inwoners over de aantasting van het landschap. Aan de andere kant wordt de maatschappij met de noodzakelijke opgaven als klimaatadaptatie, energietransitie, veranderingen in de landbouw (verduurzaming, schaalvergroting en bedrijfsbeëindiging) et cetera geconfronteerd. De Agenda Landschap verkent mogelijkheden om beter in dit spanningsveld te kunnen opereren.

De Agenda Landschap moet duidelijkheid creëren over de rollen en de taken van de provinciale en lokale overheid en te onderzoeken hoe de provincie effectief op de kwaliteit van landschap kan sturen. Sinds 2012 is landschapsbeleid geen taak meer van het Rijk, maar van de provincies. Instrumenten als Rijksbufferzones, Nationale Landschappen, Nationale Parken en 'Groen in en om de Stad' zijn sindsdien bij het Rijk geschrapt. Ook de Wet Investeringsbudget Landelijk Gebied (WILG) werd stopgezet. De aankomende nieuwe Omgevingswet (2021) en de daarop vooruitlopende actualisering en doorontwikkeling van de provinciale Omgevingsvisie zal een impuls zijn om het landschapsbeleid op provinciaal en lokaal niveau beter op te pakken.

Het doel van de Agenda Landschap is om:

- Landschap als een vanzelfsprekende basis in ontwikkeltrajecten mee te nemen
- Een balans te vinden tussen de grote maatschappelijke opgaven en de zorgen van de inwoners over de landschappelijke gevolgen daarvan
- Effectief te sturen op landschappelijke kwaliteit
- Samenwerking te bevorderen via een Gelderse landschapsdialoog
- Richting te geven aan binnenkort te nemen besluiten van Gedeputeerde Staten

Landschap wordt benaderd als herinnering én als belofte

Omdat het landschap voortdurend verandert, is de aandacht ervoor idealiter twee kanten op gericht:

- Naar het verleden: het landschap als collectieve herinnering
- Naar de toekomst: het landschap als collectieve belofte

De provincie baseert zich hierbij op de landschappelijke constitutie van Nederland (Figuur 3).

Naar een landschapsinclusieve benadering

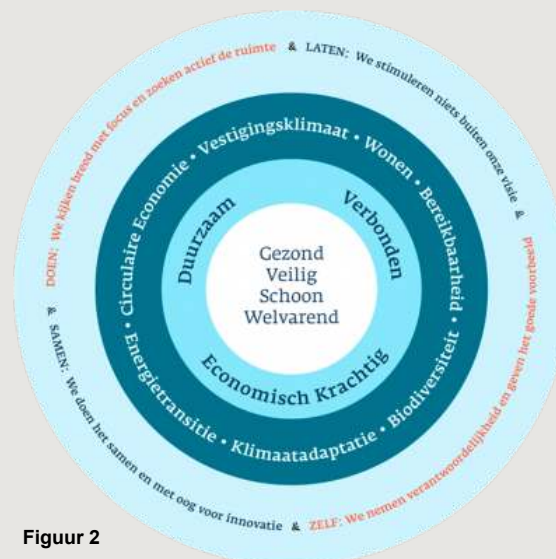
Het toekomstige landschap moet verbeeld en besproken worden. Het gaat niet om het voorkomen van achteruitgang, maar om de landschappelijke ambities in Gelderland, de zoektocht naar herstel van landschappelijke samenhang waar die verloren is gegaan en het inpassen van grote nieuwe maatregelen en voorzieningen. Waar inpassing geen soelaas biedt, zullen we samen een nieuwe landschappelijke kwaliteit moeten opbouwen.

Het landschap van Gelderland

De Agenda Landschap onderscheidt vier landschappelijke eenheden: Achterhoek, Veluwe, Rivierenland en Regio Arnhem-Nijmegen.

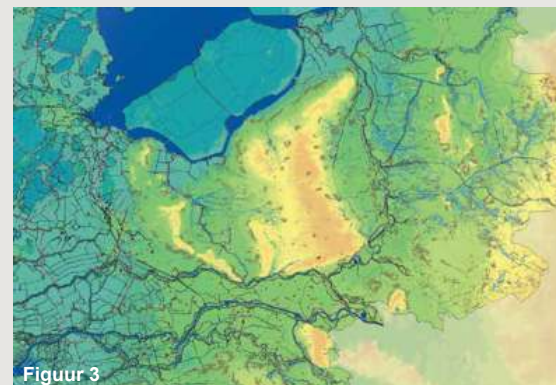
De gemeente Nijkerk maakt onderdeel uit van het Veluwemassief en haar flanken:

Het stuwwallencomplex van de Veluwe is een aaneengesloten gebied van natuurlijke bossen, heidevelden en zandverstuivingen, aangevuld met agrarische enclaves, kleine

Figuur 2

De kern van de omgevingsvisie
(2018 Provincie Gelderland)

Figuur 3

Uitsnede van de nationale kaart 'De landschappelijke constitutie van Nederland'
(2015 Alterra en de toenmalige rijksadviseur landschap)

dorpen en buurtschappen. De vele sprengen en beken stromen van alle kanten van de Veluwe af naar de lager gelegen valleien van IJssel, Neder-Rijn, Eem- en Randmeren. Op de flanken liggen landgoederen, dorpen en enkele steden. Delen van de Veluwe en haar flanken (m.n. de Gelderse Vallei) kennen een intensieve landbouw. De Veluwe is natuurgebied, maar ook een belangrijk recreatiegebied. Het heeft de potentie om binnenlandse vakantie regio nummer één te worden. De uitdaging is om beide ambities in evenwicht met elkaar te ontwikkelen.

De Veluwe wordt doorsneden door – soms forse – infrastructuur. Er is een opmerkelijke lappendeken van grondeigendommen, variërend in omvang, intensiteit en afsterking. De laatste jaren is geprobeerd om meer samenhang te creëren. Er is veel zorg over het teruglopen van de biodiversiteit in de natuurgebieden. Dit komt onder andere door een veel te hoog gehalte aan stikstof dat neerslaat. Eikenbossen sterven daardoor af en bosflora wordt overwoekerd door braam. De provincie heeft tot taak deze processen te keren.

De provinciale verantwoordelijkheid

Gelderland is in staat om de landschappelijke gevolgen van nationale en provinciale ruimtelijke opgaven vroegtijdig in te schatten.

De Agenda Landschap gaat aan de slag:

- Spoor 1: bouwen aan het Gelders landschapsnetwerk
- Spoor 2: werken aan nieuwe landschappelijke kwaliteiten
- Spoor 3: actualiseren van het huidige landschapsbeleid
- Spoor 4: landschapssamenwerking in de steigers zetten

II.1.3 Provincie Gelderland: Ambitiedocument Natuur

Ondanks alle inspanningen van de laatste jaren blijft de kwaliteit van de natuur in Gelderland onder druk staan. Insecten verdwijnen, eiken en vogels op de Veluwe sterven door verzuring van de bodem en aansprekende landschapselementen worden weggehaald. Met het huidige beleid hebben we in Nederland naar verwachting de biodiversiteitsdoelstelling in 2027 vergroot van de huidige 55% naar 65%. Daarmee blijft er nog een opgave van 35% openstaan voor het behouden of verbeteren van soorten die op de Vogel- en Habitat Richtlijn staan.

Er zijn ook kansen. Zoals de toenemende aandacht voor een duurzame samenleving. Bijvoorbeeld in VN-doelstelling vijftien

staat: aandacht voor herstel van ecosystemen en behoud van biodiversiteit. En de aandacht in de samenleving voor natuur, circulaire economie, klimaatverandering, gezonde leefstijl en gezond voedsel.

De urgentie en de kansen vragen om een integrale benadering van natuurinclusief denken en doen. Dit sluit aan bij de maatschappelijk trend naar meer aandacht voor duurzaamheid en natuurinclusiviteit. De komende jaren gaan we op basis van vier ambities aan veelzijdige natuur in Gelderland werken:

- Ambitie 1: Mensen dicht bij de natuur brengen
- Ambitie 2: Natuurinclusief werken is de norm
- Ambitie 3: Natuur en klimaat: logische partners
- Ambitie 4: Meer variatie in planten en dieren genereren (biodiversiteit)

Meer aandacht voor natuur begint bij mensen. De provincie wil mensen meer bewust laten zijn van hun omgeving, van de natuur om hen heen en wat zij daar aan kunnen bijdragen. Dat kan doorwerken in hun manier van leven, recreëren en werken. Bovendien zal er meer begrip zijn voor de maatregelen die genomen moeten worden voor het in stand houden en ontwikkelen van de biodiversiteit. De provincie werkt dit in de volgende acties uit:

- Natuur dicht bij mensen brengen door regelmatig te communiceren, werken met ambassadeurs van de Gelderse natuur, samen met inwoners natuur realiseren in de directe omgeving
- De jeugd dicht bij de natuur brengen door bijvoorbeeld het aanleggen van groene schoolpleinen, meer aandacht voor natuur in het onderwijs en de jeugd meer betrekken bij ontwikkeling en beheer
- Ondersteunen van burgerinitiatieven en vrijwilligers

In de natuurgebieden heeft de provincie samen met eigenaren en beheerders al veel gedaan. Om een stap verder komen bij het in stand houden en ontwikkelen van biodiversiteit moet de provincie zoeken naar combinaties met andere activiteiten en functies. Dat geldt met name voor de situatie buiten de natuurgebieden. De natuur wordt nog te veel en te vaak gezien als een hindernis die beperkingen oplegt en ontwikkelingen tegenhoudt.

Als vanaf het begin de mogelijkheden die de natuur biedt in de activiteiten worden meegenomen, leidt dit tot meer variatie in oplossingen en tot meer kwaliteit en biodiversiteit. Hier is sprake van een win-winsituatie: natuur is geen hindernis meer en de biodiversiteit gaat vooruit. De voorgestelde acties rondom natuurinclusief werken richten zich op de volgende drie doelgroepen:

- De overheid: die geeft het goede voorbeeld
- De landbouwsector: natuurinclusieve landbouw heeft de toekomst
- Het bedrijfsleven: natuur als vestigings- en bedrijfskwaliteit

De klimaatverandering vraagt om anders te denken over de inrichting van steden, bedrijventerreinen en landbouwgebieden. We moeten ons aanpassen en inspelen op weersextremen, waarbij onder andere de 'groen-blauwe dooradering' – het groen in de steden en de rol van water in de bodem, in rivieren, beken en stroompjes – opnieuw gedefinieerd moet worden. Dit is goed te combineren met natuurontwikkeling en natuur in de stad, maar ook met een verandering naar natuurinclusief werken. Natuur kan (bijvoorbeeld door de aanleg van bos) eveneens een bijdrage leveren aan het vastleggen van CO₂.

De meeste biodiversiteit is op dit moment te vinden in de natuurgebieden. Dat is niet verbazingwekkend, want daar is hard aan gewerkt. Met de ambities zal ook de variatie in planten en dieren *buiten* de natuurgebieden toenemen, namelijk in de stad, in het water en op het platteland.

II.1.4 Regionaal Beleid voor Landschap

De Regio FoodValley beschikt over twee documenten die voor dit LOP van belang zijn: Beeldkwaliteitsplan Functieverandering en Bouwstenen voor ruimtelijke kwaliteit in de Gelderse Vallei ('Bouwen aan het landschap op de tussenschaal'). Deze documenten zijn niet vastgesteld door de gemeenteraad van Nijkerk, maar bevatten goede elementen om landschap van Nijkerk te versterken en nivellering tegen te gaan.

II.1.5 Beheerplan Natura 2000 gebied 56 - Arkemheen

Voor ieder Natura 2000-gebied wordt een beheerplan opgesteld. Daarin is aangegeven welke maatregelen nodig zijn om de doelen die voor het gebied zijn geformuleerd te halen en voor welke activiteiten een vergunning moet worden aangevraagd.

Het beheerplan Arkemheen is door de provincie Gelderland opgesteld in nauw overleg met een klankbordgroep van belanghebbenden uit het gebied.

Arkemheen is aangewezen ten behoeve van de Kleine Zwaan en de Smient. Het doel is zorg te dragen voor een gunstige staat van instandhouding. In beide gevallen gaat het om behoud van omvang en kwaliteit van hun leefgebied. Een deel van het aangewezen gebied is in eigendom van Staatsbosbeheer. Het overige deel is particulier eigendom en in agrarisch gebruik.

II.1.6 Ontwikkeling Menukaart

De Menukaart is ontwikkeld in de Regio FoodValley (RFV) en ligt momenteel ter bespreking voor bij de Raden van de gemeenten van de Regio. In mei wordt de Menukaart waarschijnlijk vastgesteld in de RFV en kan deze ook in de gemeente Nijkerk worden toegepast, mits de werkmethode wordt omgezet in een concrete beleidsregel. Met de menukaart beoogt de RFV een economisch sterke en duurzame bedrijvigheid in het buitengebied. Tegelijk wil de regio een goede kwaliteit van de leefomgeving en maatschappelijke betrokkenheid bij de toekomst van het platteland. Daartoe heeft de RFV een vernieuwend instrument ontwikkeld waarin deze drie wensen verbonden zijn: de menukaart. De menukaart is gemaakt vanuit het besef dat verduurzaming alleen mogelijk is als er ook investeringsruimte is.

Met behulp van het geactualiseerde LOP kunnen initiatiefnemers bij aanvang van het uitwerken van een plan concrete ontwerprijlijnen mee gegeven worden waarmee zij in hun planontwikkeling rekening kunnen en soms moeten houden.

II.1.7 Bestemmingsplan buitengebied

De gemeente overweegt in het bestemmingsplan buitengebied om meer ruimte aan ontwikkelingen in het buitengebied te geven en tegelijk de groene kwaliteiten behouden en versterken om zo een aantrekkelijke leefomgeving te kunnen bieden. De opgave is dan ook om een balans te vinden tussen ruimtelijke ontwikkelingen en ruimtelijke kwaliteit. Dit zou plaats moeten vinden in een strategie die uitgaat van uitnodigingsplanologie met daaraan verbonden een landschapsinvesteringsregeling. De grondgedachte is dat er ontwikkelingsruimte in het buitengebied kan ontstaan, mits dit tot een kwaliteitsverbetering van het landschap leidt en een meerwaarde voor de omgeving, bijvoorbeeld in termen van duurzaamheid, oplevert. Daarbij speelt een rol dat allerlei innovatieve vormen van ondernemerschap nu

niet zijn te voorzien, maar wellicht best passend kunnen zijn in het landelijk gebied.

De ontwikkelingsruimte kan bestaan uit functieveranderingen en andere (niet per se aan het buitengebied gebonden) functies in het buitengebied, maar ook om grootschalige agrarische uitbreidingen of om multifunctionele agrarische bedrijven.

II.1.8 Functieveranderingsbeleid

In het geldende bestemmingsplan is functieverandering alleen naar Wonen en onder voorwaarden toegestaan. De gemeente constateert dat er in de afgelopen jaren veel bedrijven zijn gestopt met hun bedrijfsvoering. Dit roept de vraag op wat er mogelijk is in de vrijgekomen en vrijkomende gebouwen. Daarbij ziet de gemeente kansen om door middel van functieverandering een kwaliteitsslag te maken in het buitengebied (sloop van gebouwen, betere landschappelijke inpassing e.d.). Een terughoudend beleid voor functieverandering heeft het risico in zich dat oude gebouwen blijven staan en dat er allerlei vormen van gebruik in de gebouwen ontstaan, die minder wenselijk zijn. Daarom wil de gemeente een meer op uitnodigingsplanologie gericht beleid gaan voeren.

De gemeente Nijkerk hanteert ook de regels omtrent functieverandering zoals deze zijn vastgelegd in de verschillende regionale beleidsstukken:

- 04-04-2008 Regio De Vallei: Regionale beleidsinvulling functieverandering en nevenactiviteiten.
- 20-06-2012 Nadere invulling: Regionale beleidsinvulling functieverandering en nevenactiviteiten.
- 08-11-2016 Regio Food Valley: Functieveranderingsbeleid

II.1.9 Natuurwetgeving

De Wet natuurbescherming is de Nederlandse wet die de bescherming van natuurgebieden, soorten en bos regelt. De wet is vanaf 1 januari 2017 van kracht. De wet vervangt drie wetten: de Natuurbeschermingswet 1998, de Flora- en Faunawet en de Boswet. De Wet natuurbescherming wordt nu door de provincies geregeld (in plaats van het Ministerie van Economische Zaken).

De Wet natuurbescherming regelt de bescherming van de in het kader van Europees natuurbesluit aangewezen Natura 2000-gebieden op een soortgelijke manier als in de voorgaande wetgeving. Provinciale natuurgebieden (Gelders Natuur Netwerk

en Groene Ontwikkelingszone) zijn vastgesteld in de Omgevingsvisie van de Provincie Gelderland.

De Wet natuurbescherming regelt de bescherming van planten- en diersoorten. Biodiversiteit is belangrijk voor de natuur en de mensen. In een gezonde leefomgeving komen veel verschillende planten- en diersoorten voor. Steeds meer soorten zijn kwetsbaar waardoor goede natuurbescherming noodzakelijk is. Wanneer het met de natuur goed gaat, is er ook meer ruimte voor economische en andere maatschappelijke activiteiten. In de nieuwe wet is de lijst van beschermde soorten aangepast. Het aantal beschermde vaatplanten, libellen en vlinders is uitgebreid, daartegen zijn mieren niet meer beschermd.

De Wet natuurbescherming regelt bescherming van bos en houtopstanden. Zo is er een meldingsplicht en herplantplicht: wie wil kappen moet dat melden en eenzelfde areaal herplanten. Alleen bij natuurontwikkeling in de omgeving van een Natura 2000 gebied, geldt de plicht van bosherplant niet meer.

II.1.10 Omgevingswet en Omgevingsvisie

Naar verwachting treedt in 2021 de Omgevingswet in werking. In de Omgevingswet schrijft de wetgever voor dat de gemeenteraad beschikt over een Omgevingsvisie voor het gemeentelijk grondgebied als vervanger van de huidige structuurvisie. In de Omgevingswet stelt de wetgever het initiatief centraal in plaats van het beleid. Planvorming in de ruimtelijke ordening zal uitgaan van uitnodigingsplanologie in plaats van toelatingsplanologie. Daarom is het belangrijk om een visie voor de gemeente Nijkerk te hebben die door bestuurders en burgers breed gedragen wordt. Dan kunnen initiatiefnemers met hun ontwikkelingen een bijdrage te leveren aan de Omgevingskwaliteit van Nijkerk. De gemeente Nijkerk streeft er naar over twee jaar te beschikken over een Omgevingsvisie.

II.2 Afstemming met buurgemeenten

II.2.1 LOP Ermelo-Putten 2011 - 2021

Het buitengebied van Ermelo en Putten heeft bijzondere landschappelijke, cultuurhistorische en natuurlijke kwaliteiten. Deze kwaliteiten staan onder druk door de dynamiek in het buitengebied ten gevolge van verschillende processen en concrete ontwikkelingen die hun weerslag hebben op het landschap. De dynamiek biedt tevens kansen voor behoud van landschappelijke kwaliteiten en landschapontwikkeling. De gemeenten willen ruimte bieden aan ontwikkelingen en initiatieven in het buitengebied, maar willen ook werken aan de kwaliteitsverbetering van het buitengebied (Figuur 4).

Voor de Putterpolder wordt gestreefd naar behoud en versterking van het open polderlandschap met weidevogels. Aandachtspunten zijn de verbetering van de beeldkwaliteit van de polder (open landschap) en een goede invulling van de ecologische verbinding Veldbeekroute. Daarbij kan wellicht worden meegelift met de natuurmaatregelen die in het kader van het Natura 2000-gebied Arkemheen worden genomen. De kuststrook wordt verder ontwikkeld voor recreatie en natuur. De natuur krijgt vorm in de realisatie van het project Groene Kruispunt dat aansluit op de groene buffer ('landschapslijst') tussen Ermelo en Putten. Op de lange termijn zal de kuststrook worden vernat (vanwege peilverhoging van de randmeren).

In het gebied Gerven - Hell - Oldenaller wordt gestreefd naar behoud en versterking van de aanwezige natuur- en landschapswaarden, met behoud van de huidige agrarische gebruiksfunctie. Dit houdt in dat actief wordt ingezet op behoud en herstel landschapselementen en erfbeplanting.

II.2.2 LOP Gemeenten Gelderse Vallei (waaronder Barneveld en Leusden)

De Gelderse Vallei is een dynamisch gebied. Het wordt getypeerd door een enorme verscheidenheid aan landschappen: van uitgestrekte bossen en besloten landgoederen tot weidse agrarische landschappen. Elk met een typische karakteristiek van gebruik, beeld en een rijke geschiedenis, maar ook met interessante overgangsgebieden en gemeenschappelijke bijzondere structuren, zoals de Grebbelinie. Het plan is ontwikkelingsgericht. Dat wil zeggen dat er ruimte geboden wordt aan economische activiteiten, mits zij hun steentje bijdragen aan de landschapontwikkeling. Hiervoor zijn zowel stimulerende als kaderstellende richtlijnen opgesteld.

II.2.3 Beleidsvisie Groene Blauwe Structuur - Amersfoort 2004

In de beleidsvisie Groene Blauwe Structuur werden doelen en streefbeeld voor verschillende gebieden geschetst (Figuur 5).

De inrichting van een groene buffer komen tussen Vathorst en de polder Arkemheen, om de recreatieve druk van Vathorst af te leiden van de polder Arkemheen. Het gebied moet voor het grootste deel een openbaar toegankelijk groengebied worden.

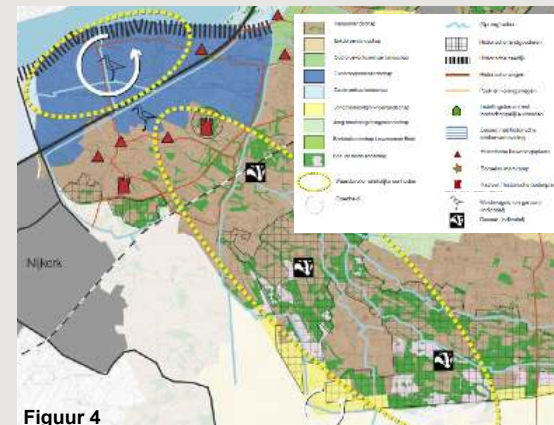
Het Hoevelakense Bos (gemeente Nijkerk), waar nu al veel recreanten komen, zal met de komst van de bewoners in Vathorst nog meer worden gebruikt. Voor de opvang van recreanten en mede als verbindend element tussen het natuurgebied van de Wieden en het gebied ten noorden van de Laak, is een buffer gewenst tussen het Hoevelakense bos en de stad. Nieuwe landgoederen (met werkfuncties) kunnen een mogelijke invulling van de bufferzone vormen. De gemeente heeft ook de ambitie om een alternatieve fietsroute voor de Nijkerkerstraat in dit gebied te verbinden met de routestructuren van Vathorst-Noord. Waar de Hoevelakense beek onder de A1 doorgaat is een faunapassage gerealiseerd. Indien meeliften met externe projecten mogelijk is, wordt getracht hier een ecoduct te realiseren.

De gemeente werkte aan de ontwikkeling van de ecologische verbindingzone langs de Barneveldsebeek en het natuurontwikkelingsgebied Bloedaal / Schammer als een belangrijke bijdrage aan deze verbinding.

II.2.4 Ontwikkeling Groene Buffer Nijkerk-Amersfoort-Hoevelaken

De gemeente Nijkerk wil binnen de Groene Buffer verschillende doelen realiseren. In totaal gaat het om vier aandachtsrichtingen, waarvan het veiligstellen van de groene leefomgeving de belangrijkste is. Daarnaast wil de gemeente de aanwezige natuurwaarden behouden en nieuwe ontwikkelen, het historische landschap versterken en de mogelijkheden van recreatief medegebruik binnen het gebied vergroten.

- **Veiligstellen groene leefomgeving:** Door het inrichten van de Groene Buffer wil de gemeente de belangrijke functies op het gebied van natuur, landschap en extensieve recreatie voor de toekomst veiligstellen.
- **Ontwikkelen natuurwaarden:** Het gebied van de Groene Buffer vormt een belangrijke ecologische verbinding tussen het Nationaal Landschap Eemland-Arkemheen, Landgoed Hoevelaken en de natuurgebieden Bloedaal en De

Figuur 4

Uitsnede Kwaliteitsbeeld van het LOP Ermelo-Putten, Nieuwland Advies

Figuur 5

Uitsnede kaartbeeld Groen Blauwe Structuur Gemeente Amersfoort 2004-2015, Gemeente Amersfoort

Schammer. Daarnaast zijn veel plant- en diersoorten voor hun voortbestaan afhankelijk van de binnen de buffer aanwezige bosjes, houtsingels, natuurlijke oevers en poelen.

- **Versterken landschappelijke kwaliteit:** Herontwikkelen van historische landschappelijke elementen als singels, poelen, geriefbosjes en ook het typische verkavelingspatroon. Hierbij krijgt het behoud van de cultuurhistorische waarden van Landgoed Hoevelaken bijzondere aandacht.
- **Vergroten recreatief gebruik:** Steeds meer mensen wandelen, joggen en fietsen in hun vrije tijd. Daardoor neemt de behoefte aan extensieve recreatiemogelijkheden sterk toe. De toegenomen vraag is goed zichtbaar in de directe omgeving van Landgoed Hoevelaken: een toenemend aantal recreanten bezoekt dit gebied.

II.2.5 Uitvoeringsplan Hoevelakense Bos

Op dit moment wordt samen met inwoners, omwonenden en grondeigenaren van het Hoevelakense Bos en omgeving gewerkt aan een visie en uitvoeringsplan voor het Hoevelakense Bos. Het plan is naar verwachting begin 2019 gereed.

II.2.6 Integrale ontwikkelingsvisie De Laakpolder

Het gebied Vathorst Noord is in de Structuurvisie Amersfoort 2030 aangewezen als nieuwe toevoeging aan de stedelijke groenstructuur van Amersfoort. Dit gebied zal worden ontwikkeld als overgangsgebied en buffer tussen de nieuwe woonwijk Vathorst en de open polder van Arkemheen-Eemland, zodat de recreatieve druk uit Vathorst daar kan worden opgevangen. Door het gebied Vathorst Noord voor het grootste deel in te richten als een openbaar toegankelijk groengebied ontstaat een groen-recreatief uitloopgebied voor de bewoners van Vathorst: De Laakpolder (Figuur 6).

Figuur 6 VISIE OP DE GROEN-STRUCTUUR VAN VATHORST
Verbeelding van de Integrale ontwikkelingsvisie De Laakpolder, Terra Incognita

BIJLAGE III: OVERZICHT DIERSOORTEN

Flora

Plantengemeenschappen vormen de bouwstenen van onze landschappen en zijn een blauwdruk van allerlei onderliggende factoren zoals waterhuishouding, bodem, klimaat en landgebruik. Daarmee zijn ze te gebruiken als gevoelige instrumenten om de eigenschappen van de standplaats en de invloeden van het menselijke handelen af te lezen. Planten kunnen onderverdeeld worden naar standplaatsen zoals waterplanten, grassoorten, heidesoorten, muurplanten, loofbossen en andere. Bijzondere voorbeelden zijn varens in de omgeving van bossen, orchideeën in schraallanden, korstmossen aan de noordzijde van de Zeedijk.

Bijzondere plantsoorten - vegetatie

Insecten

Insecten zijn uitstekende indicatoren voor het bepalen van de toestand van het milieu, de mate van succes van natuurbeheer, de aanwezigheid van voldoende landschappelijke dynamiek en het voorkomen van bepaalde stadia in de ontwikkeling van de vegetatie. Ook zijn het goede indicatoren gebleken voor het aantonen van klimaatveranderingen. Sommige soorten staan dermate kwetsbaar tegenover hun leefomgeving dat zij alleen nog maar lokaal voorkomen in natuurgebieden met voldoende kwaliteiten.

Habitat voor insecten (libellen, bijen, vlinders en sprinkhanen)

Vissen

In het water levende gewervelde dieren die in de regel ademen met kieuwen. De meeste vissen zijn koudbloedig, maar sommige grotere soorten vertonen warmbloedige trekjes. Vissen die in de gemeente Nijkerk voorkomen zijn bij voorbeeld beekprik, bittervoorn of modderkruiper.

Vissen

Amfibieën

Amfibieën behoren tot de meest bedreigde diergroepen op aarde. Veel soorten stellen hoge eisen aan de kwaliteit van hun leefgebieden. Voor de voortplanting zijn bijvoorbeeld een goede waterkwaliteit in combinatie met aan het water grenzend geschikt landbiotoop van groot belang. Ook moeten vaak voldoende overwinteringsplekken in de directe omgeving aanwezig zijn. Amfibieën zijn over het algemeen goede indicatoren voor milieuveranderingen. Voorbeelden zijn padden, kikkers (poelkikker, heikikker e.a.) en salamanders (kamsalamander).

Habitat voor padden en kikkers

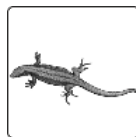
Habitat voor salamanders

Reptielen

Klasse van koudbloedige, gewervelde dieren. Reptielen hebben behoefte aan droge leefgebieden met veel reliëf en een vegetatie met veel structuur en zonnige open plekken. Daarnaast is het van groot belang dat deze leefgebieden onderling met elkaar zijn verbonden. Voorbeelden zijn slangen (hazelworm e.a.) en hagedissen.

Habitat voor slangen

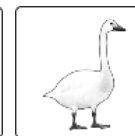

Habitat voor hagedissen

Vogels

Alle in het wild voorkomende vogels genieten in Nederland strikte bescherming en behoren tot de meest aansprekende

natuurwaarden en ecologische indicatoren van ons land. In Nijkerk voorkomende vogels zijn broed-, trek- en wintervogels.

Weidevogelgebied
wintergasten (smient, kleine zwaan e.a.)

Foerageergebied steltlopers (grutto e.a.)

Habitat voor uilen (steenuil, kerkuil)

Habitat voor struweelvogels (mussen, zwaluwen, e.a.)

Habitat voor roofvogels (buijzerd e.a.)

Herkenbare - opvallende vogels
(ijsvogel,

ooievaar,

zilverreiger)

BIJLAGE III: OVERZICHT DIERSOORTEN

Zoogdieren

Veel zoogdieren hebben een verborgen levenswijze en het is een enorm veelomvattende groep. Voorbeelden zijn vleermuizen, muizen, hazen, marterachtigen, grof- en fijnwild en eekhoorns.

Habitat voor grofwild (edelhert)

Habitat voor grofwild (ree)

Habitat voor dassen

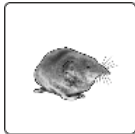
Habitat voor marterachtigen (hermelijn, bunzing, boomarter, steenarter)

Habitat voor eekhoorns

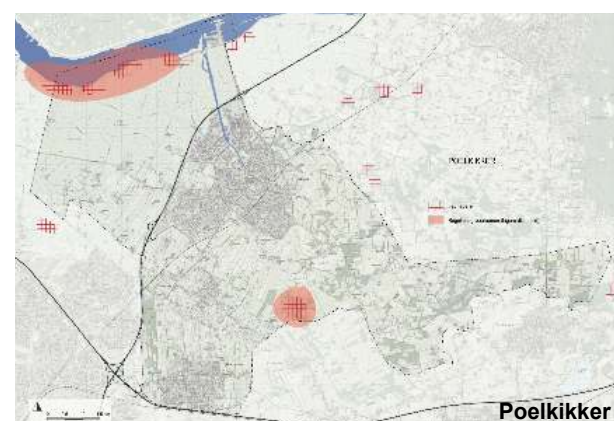
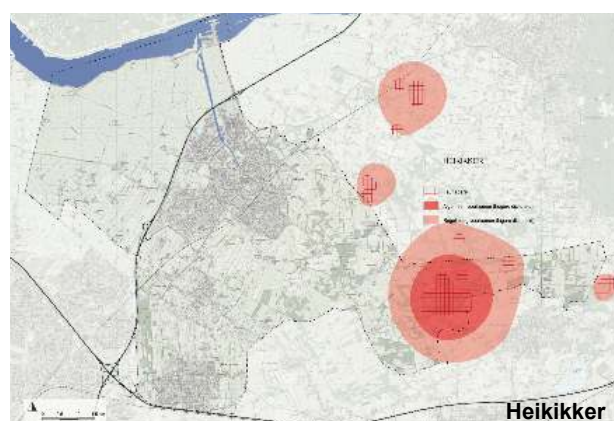
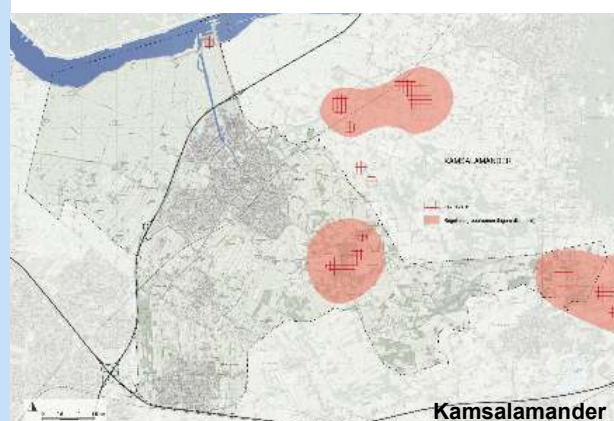
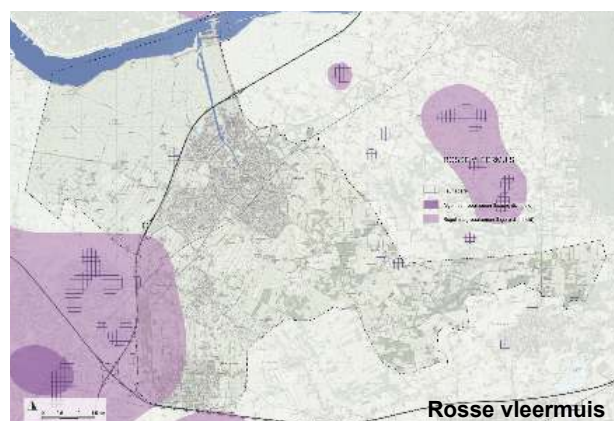
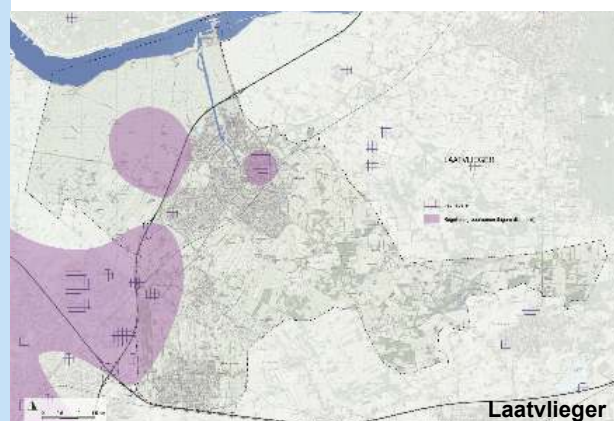
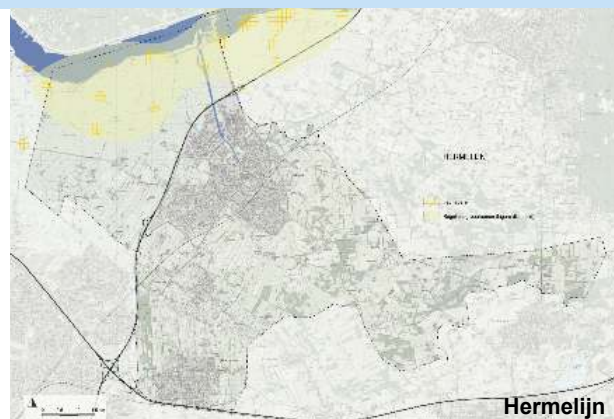
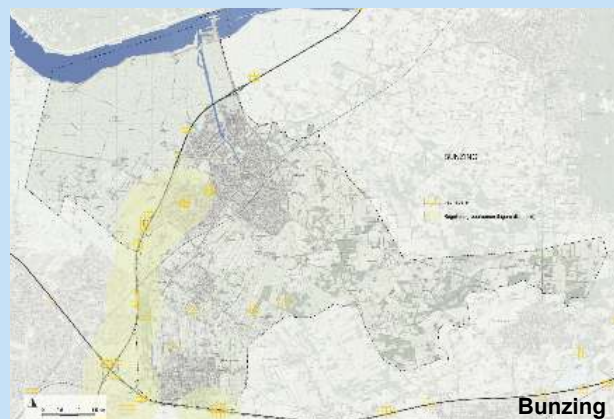
Habitat voor vleermuizen (gewone dwergvleermuis, ruige dwergvleermuis, laatvlieger, rosse vleermuis, watervleermuis)

Habitat voor kleine zoogdieren (muis, spitsmuis)

94

BIJLAGE III: KAARTEN LEEFGEBIEDEN DIERSOORTEN

Leefgebieden van soorten die onder het actieve soortenbeleid van de provincie Gelderland vallen.

BIJLAGE IV: LITERATUURLIJST, BRONNEN EN WERKGROEP

Geodata en bronnen voor kaarten

- Topografische kaart gemeente Nijkerk - Van Aalst
- Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN), ESRI Nederland
- Geodata Vrije Universiteit Amsterdam 2015
- Open data Provincie Gelderland
- Actieplan kamsalamander en Ringslang, Gelderse Vallei en Eemvallei
- Fauna (natuurbeheer) - open Geodata Atlas Provincie Gelderland
- Kernkwaliteiten omgevingsvisie - Provincie Gelderland
- Nationale Databank Fauna & Flora (NDFD) en Agrarisch Natuur- Landschapsbeheer (ANLb)

Boeken

- Arkemheen te Velde, G.M. Dirkse en V. van Laar, Utrecht, Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging, 1992 (*beschikbaar gesteld door P. Kroon*)
- Landschappen van Nijkerk - Arkemheen, F. van Dooren, Nijkerk, Callenbach, 1986
- Nijkerkse Prentenatlas, Schrijverscollectief van Stichting Oud Nijkerk en Stichting Nijkerkse Prentenatlas, Nijkerk, BDU Boeken, 2013
- De Overveluwe, L. de Boer, Nijkerk, IVN, 2017
- Nijkerk: Cultuurhistorische fietstocht, Gemeente Nijkerk in samenwerking met SLG en IVN Nijkerk, 2014

Rapporten, documenten en overige literatuur

- Bestemmingsplan buitengebied
- RAAP-RAPPORT 3103 (herziene eindversie) ... van omwalde akkers naar eindeloze weiden ... Een cultuurhistorische waardenkaart van de gemeenten Nijkerk en Scherpenzeel met:
 - Kaartblad 1 en 2 Archeologische monumentenzorg in de gemeente Nijkerk
 - Een cultuurhistorische waardenkaart van de gemeenten Nijkerk en Scherpenzeel (kaartbijlage 1a, 1b en 2)
- Provincie Gelderland: Agenda Landschap

- Provincie Gelderland: Ambitiedocument Natuur
- Ontwikkeling Menukaart
- Bouwen aan het landschap op de tussenschaal
- Regionaal Beleid voor Landschap
- Natuurbeheerplan - 2018 Provincie Gelderland
- Beheerplan Natura 2000 gebied 56 - Arkemheen
- Omgevingsvisie Gelderland
- Omgevingsverordening Gelderland
- LOP Ermelo-Putten 2011 - 2021
- LOP Gemeenten Gelderse Vallei
- Beleidsvisie Groene Blauwe Structuur - Amersfoort 2004
- Ontwikkeling Groene Buffer Nijkerk - Amersfoort - Hoevelaken
- Streekeigen beplanting in het buitengebied van Nijkerk - gemeente Nijkerk - 2009
- Integrale ontwikkelingsvisie De Laakpolder
- Artikel: Hoogtebeelden rond Nijkerk en Putten - Een nieuwe kijk op het landschap, P. Bijvank, 2014
- Artikel: De Wijerd - Vloeiweiden rond Nijkerk en Putten, P. Bijvank, 2012
- Artikel: Houtwallen van invloed op aangrenzende percelen, ing. M.H. Zwart-Roodzant, PAV Lelystad, 1999
- EU-project AGFORWARD (AGroFORestry that Will Advance Rural Development)

Werkgroep / colofon

Deskundige en belanghebbende:

De heer P. van Leeuwen Boomkamp
De heer P. Bijvank
De heer G. Jonkers
De heer E. de Bruin
De heer J. Timmer
De heer A. van den Berg
De heer L. de Boer
De heer G. van Dijk
De heer P. Kroon
De heer B. van de Klundert
De heer A. J. Vos

Projectgroep gemeente Nijkerk:

Mevrouw K. Ypma
De heer W. Bomhof
Mevrouw C. Steentjes
De heer R. Loman
De heer A. Jansen
De heer A. van der Laan
Mevrouw W. Zwierenberg
De heer R. Schuurman
Mevrouw L. Janssen

Adviserende ecologen:

Mevrouw M. Vesseur
Mevrouw O. van de Veer
De heer J. Reyntjes

De Regt+Danz BNA ARCHITECTUUR & LANDSCHAP

Mevrouw F. Danz
De heer M. de Regt

Foto's, afbeeldingen en kaarten:

De Regt+Danz BNA ARCHITECTUUR & LANDSCHAP (tenzij anders vermeld)

